

81. Aantekeningen, juni – juli 2021

Pieter Wisse

81.1

Nee, ik kan eigenlijk niets bedenken dat in die organisatie wèl klopt van wat daar formeel ingericht is als, zoals destijds de Delftse leerstoel van Bas Brussaard heette, de organisatie van de informatievoorziening. Dat gebrek vind ik zelfs de voornaamste reden om vol te houden. Want een organisatie die rechtspraakprocessen faciliteert, moet in het zgn algemeen belang behoorlijk functioneren, nietwaar?

Als zoveelste blijk van onvermogen kreeg ik te horen dat de ingeschakelde verkoper als bezwaar tegen inschakeling van Information Dynamics opperde, dat het bedrijf geen logo heeft. Stel je voor dat je om die 'reden' weigert om, bijvoorbeeld, een dringend nodige medische ingreep te laten verrichten.

Of ik "hoopvol" ben dat er ooit nog een opdracht van komt, met enige financiële vergoeding van dien? Gemakkelijk gaat het dus in elk geval niet om zover te komen. Maar ja, wat is het verschil met jouw voormalige werkgever?

Er komt bij dat ik intussen op korte termijn een manier moet vinden om de noodzaak van betaald werk te beëindigen. Dat is inderdaad, zachtjes uitgedrukt, èxtra ingewikkeld zònder bedrijfsinkomsten. Een kritieke factor is dat Martijn Houtman zéér spoedig de zgn pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Zodra hij stopt, rara, wie beheerst de programmatuur?

Hoe verder? Binnenkort domweg de bedrijfsactiviteiten staken, resultaten van investeringen vergeten, financieel verlies nemen, kijken hoever ik 'persoonlijk' kom met AOW en laat iedereen het verder maar uitzoeken? Of blijven proberen om continuïteit te, eh, organiseren van stelselmatig bemeten oplossingen voor de opgaven van maatschappelijk informatieverkeer? Maar daarvoor geldt als voorwaarde dat er allereerst besef van zulke opgaven resp. belangstelling voor passend samenhangende oplossingen ervoor moet zijn. Tja, in dat opzicht heb ik helaas nog steeds helemaal niets bereikt. Dat ligt stellig vergaand aan mijn ònvermogen tot simplificatie, popularisering e.d. Ik geloof immers niet dat ik iemand van erkenning van reële betekenisvariëteit kan overtuigen via de ontkenning ervan. De voorwaarde is dat iemand reeds, zeg maar, open staat voor – besef van – variëteit(, maar de periode waarin ik nog enige invloed kan uitoefenen is wellicht allang zelfs voorbij, en kom ik inmiddels onvermijdelijk uit op de stakingsoptie). Mee eens, zgn persoonlijke gesprekken zijn vrijwel onmogelijk vanwege de afstandsmaatregelen ter bestrijding van de pandemie. Daar wil ik het voor de aanhoudend ontbrekende aandacht voor Metapatroon enz. echter niet op gooien. Ja, geheid zijn veel mensen nòg meer in zichzelf gekeerd geraakt. Maar die mensen waren toch al gesloten ipv open.

81.2

Uiteraard juich ik toe, dat Bureau Forum Standaardisatie (BFS) wederom onderzoek wil laten doen naar de geschiktheid van Metapatroon voor informatiekundig stelselmatige ontwerpogaven. Tevens acht ik de samenwerkingsovereenkomst passend die naar ik begreep FS daarvoor met de Rechtspraak(organisatie) gesloten

heeft. Zo hebben enkele medewerkers van de Rechtspraak(organisatie) reeds zeer positieve ervaringen opgedaan met – resultaten van – Metapatroon resp. programmatuur die werkt volgens ontwerp ermee (KnitBITS IR). Alles bij elkaar verleent Information Dynamics daarom bijzonder graag ondersteuning van bedoeld onderzoek. Zoals onlangs ook een marktconsultatie op initiatief van de Rechtspraak(organisatie) nogmaals bevestigde, is Information Dynamics nog steeds uniek wat relevante deskundigheid – en programmatuur ter beproefing – betreft. Als stelselmatig cruciaal onderwerp geldt bij uitstek autorisatie(voorziening). Voor argumentatie verwijs ik hier kortweg naar uw rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** (december 2019; zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor publieksversie).

Voor het onderzoek stelt Information Dynamics programmatuur voor een zgn informatieronde gratis beschikbaar. Onderdeel van KnitBITS IR is een zgn hoedanighedenplatform. Dat platform is onmisbaar voor stelselmatige autorisatie(voorziening). Autorisatie moet immers geënt zijn op eenduidige registratie van en aldus netzo eenduidig onderscheid tussen allerlei hoedanigheden waarin zowel natuurlijke als rechtspersonen deelnemer zijn aan informatieverkeer op maatschappelijke schaal. Nota bene, op die (stelsel)schaal moet tevens de voorwaardelijkheid van hoedanigheden expliciet zijn uitgedrukt; die blijkt zelfs eerder regel dan uitzondering. Een zaakrechter, bijvoorbeeld, moet een aanstelling bij de Rechtspraak(organisatie) hebben als rechter, enzovoort. Aldus is dat hoedanighedenplatform exemplarisch voor stelselmatige ontwerp- annex modelleeropgaven en toont daarvoor een oplossing voor dat open bereik. Mede door gebruik ervan, heel praktisch dus, in een proefopstelling kan FS alweer nader inzicht verwerven in wat er vergeleken met telkens een apart kleinschalig informatiesysteem kwalitatief anders is aan ordening van betekenissen op stelselschaal. Dat moet de noodzaak van een passend andere modelleermethode zoals Metapatroon helpen verduidelijken.

81.3

Ooit heb ik twee pogingen ondernomen om **Sein und Zeit** van Martin Heidegger (1989-1976) te lezen. Beide keren ben ik er na enkele tientallen pagina's mee opgehouden.

Ditmaal kies ik voor een andere aanpak. Ik begin met een inleiding tot zijn werk die iemand anders schreef, en wel **Heidegger** (The Claridge Press, 1996) door David E. Cooper. Volgens Cooper kenmerkt Heideggers werk zich door

the remarkable blend [...] of abstract philosophical speculation with a critique of the modern human condition[. p. 3]

Dat vind ik nog zachtjes uitgedrukt. Mijn indruk is dat Heidegger zich op z'n minst als profeet gewaardeerd enz. wil hebben. Dat vind ik ook onuitstaanbaar aan zijn werk. Wat Cooper "abstract philosophical speculation" noemt, bedoelt Heidegger m.i. als openbaring, dus met hemzèlf als exclusieve boodschapper. Tegelijk is het, als ik er op z'n subjectief-situationistisch à la semiotische enneade over oordeel, niet allemaal onzin wat hij (veronder)stelt. Zo ben ik het er grondig mee eens, dat noodzakelijkerwijs speculatieve veronderstellingen bemeten moeten zijn op

an investigation of our everyday, concrete engagement with the world[. p. 4]

Ik kies daarvoor gedrag als noemer. Elke gedraging resulteert uit samenloop van een ob- resp. subject met een situatie. Vandaar ob- resp. subjectief situationisme.

Voor een subject toont de semiotische enneade ruwweg de dynamiek van momenten, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

Met de enneade suggereer ik een algemeen verklaringsschema. Dus, zowel wat ik 'goed' als wat ik 'slecht' vind, kan ik ermee duiden. Dankzij het ene schema doet zich het probleem überhaupt niet voor om een oplossing te bieden voor de overgang van 'goed' naar 'slecht,' vice versa. Ook met de subjectief-situationele aard van oordelen rekent dat ene schema. Zeg ook maar dat ik met de enneade o.a. mijn eigen betrekkelijkheid erken, punt.

Wellicht is dat voor Heidegger nog een worsteling die hij in elk geval niet publiekelijk wil en/of kan toegeven. Hij wil profeet zijn, voelt zich verheven, maar een boodschap van principiële betrekkelijkheid is nu eenmaal minder geschikt om gelovigen te kweken. Aldus verkondigt Heidegger op zijn beurt een verabsolutering, herstel, verschillende verabsoluteringen (waar dan uiteraard helemaal geen touw meer aan valt vast te knopen). Wie als profeet volgers wenst, moet ergens een tegenstelling opperen. Maar daardoor raakt filosofie als algemeen verklarende oriëntatie prompt ondermijnd. Cooper wijst er op, dat Heideggers

cultural critique [implies that] '[a]t home' – with the world, other people and ourselves – is just what human beings are not, especially in technological modernity. [...] It is the task of philosophy [...] to address and [...] redress this situation.[p. 4]

Wat mij betreft dient filosofie in de zin van grondslagenspeculatie niet (!) om alternatief gedrag voor te stellen, laat staan om subjecten ertoe te bekeren (want dat is politiek). Veelzeggend voegt Cooper aan zijn analyse van Heideggers zèlfverklaarde zendingsopgave toe, dat

[t]his is a task, however, in which philosophers hitherto have singularly failed.[pp. 4-5]

Volgens Cooper bepleit Heidegger

[a] mode of understanding the world [as] implicit in the engaged stance of agents with 'practical interests'. [p. 22]

Naar mijn idee beschikt een subject slechts over die "mode of understanding." Hij is telkens "agent," dwz gedraagt zich. Dat doet hij mede naar – zijn ervaring van – omstandigheden. Zo'n situatie bezorgt (!) het subject dus zijn "engaged stance." De aanduiding, hierboven aan de enkele aanhalingstekens herkenbaar als een citaat door Cooper uit werk van Heidegger, "practical interests" is gedragsmatig beschouwd een pleonasme. Een motief, de enneadische term ervoor, is immers altijd gericht op – uitvoering van ànder – gedrag, ofwel praktisch.

Volgens Cooper zet Heidegger zich àf tegen

disengagement from practical concerns in favour of disinterested observation[. p. 22]

Volgens mij kàn dat dus niet. Ook "practical concerns" is een pleonasme. Zo is nota bene Heidegger een geval bij uitstek van iemand voor wie juist theoretiseren praktisch is. Hij maakt er academisch carrière mee, verkrijgt volgers (lees ook: bewonderaars). Wat op "disengagement" lijkt, is dat voor het subject in kwestie zèlf natuurlijk ... nooit. Het is en blijft een situatie waarnaar een subject zich richt en die hij vaak voor a.s. samenloop in zijn voordeel probeert te wijzigen. Er bestaat dus géén tegenstelling volgens enerzijds "engagement," anderzijds "disengagement." Er is altijd "engagement," maar die verschilt volgens samenloop van subject én situatie (als gevolg waarvan zowel subject als situatie wijzigt, enzovoort).

Heidegger heeft gelijk door, op z'n enneadisch uitgedrukt, motiefloze begrippen en

zo door tot en met situatieloze gedragingen te ontkennen. Die ontkenning is m.i. echter nog niet radicaal en daarom gaan zijn theorieën prompt mank. Hij schept een averechts onderscheid met de stelling, in Coopers woorden, dat

the theoretical stance is very different from people's everyday, engaged one[. p. 22]

Daarentegen zit het verschil 'm in situaties zoals een subject ze momentaan ervaart, dus in zijn motieven, waarbij de ene gedraging o.a. het desbetreffende subject verandert, enzovoort. Dergelijke verschillen laten zich duiden e.d. volgens een enkel schema, de enneade (en voor dynamiek in een dia-enneadische opstelling). Op enig tijdstip 'is' – wat een subject meent te herkennen als – een ob- of subject zowel resultaat van de geschiedenis van zijn situationele gedragingen als het gedragingenpotentieel voor verdere samenlopen met situaties. Ofwel, een ob- of subject bestaat niet op zichzelf. Een subject kan weliswaar menen dat hij een onafhankelijk ob-/subject kan kennen, maar dat is een vergissing. Voor zover Heidegger zulk onafhankelijk bestaan resp. kennis afwijst, zit – ook – hij m.i. op het juiste spoor. Maar waar ik wijs op gedraging als zoiets als kleinste, aldus uniek, element van werkelijkheid, pakt hij het op z'n grootst aan met de veronderstelling van – let op de hoofdletter – Zijn. Cooper geeft door, dat

[t]o move from 'the consideration of beings' to their Being is, in practice, to enquire into the underlying conditions for their being encountered, their 'showing up' for us, at all[. p. 23]

Voor zover het mogelijk is om vóórwaarden te achterhalen, kies ik – wat ik houd voor – een biologische aanzet. Een subject is 'iets' dat zich – enigszins – gevarieerd kan gedragen, dat mede onder invloed van omstandigheden met zoiets als zijn cognitief gedrag zoiets als een plan kan maken voor gedrag waarmee hij zich – verder – aan die omstandigheden aanpast. Daarvoor is aandacht van het subject kenmerkend. Hij verhoudt zich van moment tot moment selectief tot omstandigheden. Is dat overigens een voorwaarde? Of veeleer een beperking?

Hoe dan ook komt aandacht erop neer, dat hij op zijn beurt 'feitelijk' telkens een situationele objectgedraging ervaart, enzovoort. Een object 'toont zich' dus niet als zodanig aan een subject. Nogmaals, dat gebeurt als een gedraging van dat object door/met een gedraging van dat subject. Zo ervaart een subject ook zowel zichzelf als andere subjecten als ... situationele objectgedragingen. Doordat een subject verband 'leert' tussen zulke elementaire ervaringen verkrijgt hij – pas – begrip van als het ware :-)) objecten-op-zichzelf die dan mogelijkheden bieden en beperkingen opleggen voor verdere ervaringen en hun bijdragen aan zulke verbanden. Tja, daarom is afleren 'natuurlijk' zo moeilijk. Overigens gaat ook deze redenering weer mank, omdat wat telt als uitkomst, dwz zoiets als een objectverband, reeds voor aanvang verondersteld is. Zo'n begin is een subject 'kennelijk' aangeboren ... Enfin, hoe plastischer het cognitief vermogen van een subject – uitgerust – is, des te minder zijn er vaste voorwaarden aan de orde voor wat voor hem als objecten gaan gelden. Die mate van betrekkelijkheid lijkt Heidegger nog helemaal te ontgaan. Maar het mag dus geen verrassing zijn dat, zoals Cooper vermeldt,

[i]n **Being and Time**, [i.e., the English-language version of **Sein und Zeit**], very little in fact is said about Being in general, but a great deal about the Being of particular kinds of entity[. pp. 23-24]

Mijn idee is dat begrip van 'iets' een verklaring voor gedrag ervan betreft. En begrip van gedrag van 'iets' omvat tevens de situatie uit de samenloop van 'iets' waarmee

gedrag resulteert. Zo vat ik op wat Heidegger voorstelt als Dasein. Ofwel, 'iets' bestaat nooit op zichzelf, maar altijd ergens dat aldus noodzakelijkerwijs in begrip ervan betrokken moet zijn.

Heidegger schuwt neologismen niet, maar komt hij met de voorstelling van Dasein met ... iets nieuws? Wat mij betreft geeft hij nogmaals een draai aan het idee dat alles een zgn grond heeft. Zo kwam ik op de enneade door overweging van wat Arthur Schopenhauer en Charles Peirce over grond beweren.

Het klinkt voor een subject nog louter reactief en tot kennisvergaring beperkt dat,

since things show themselves as this or that, our primary encounter with them is interpretative: we are, necessarily, traffickers in meaning.[p. 24]

Naar zijn aard als subject neemt een subject echter actief aan "encounter" deel, te weten volgens een motief enzovoort. Hij maakt – voorstellingen van – verschijnselen. Dat doet hij ter bepaling van telkens volgend situationeel gedrag. Voor een subject geldt Dasein m.i. als

Being-in-the-world[, ... and] is a matter of engagement[. p. 25]

Heidegger kiest positie tegen de gevestigde academische orde door zijn nadruk op

understanding implicit in everyday life which is least cluttered up by theory and the most suitable, therefore, to serve as the 'source' from which to draw if the 'hardened tradition' of philosophy and science is to be 'loosened-up'.[p. 25]

Maar aan theorie valt natuurlijk niet te ontkomen. Ook Heidegger stelt als grondslag wederom een theorie voor. Terecht houdt hij rekening ermee dat de veronderstelling van een verschil noodzaakt tot veronderstelling van betrekkelijkheid met ruimer bereik opdat zo'n gemaakt verschil past. Dat lijkt mij overigens vergelijkbaar met, zo niet afgeleid van, het idee van Immanuel Kant dat het Ding an sich onkenbaar is. Verabsolutering van een verschil leidt tot nodeloze tegenstrijdigheden, dus andere dan welke volgen uit de onvermijdelijk onzuivere veronderstellingen (die immers bepaalde uitkomsten 'bevatten,' en andere uitsluiten).

Een subject gedraagt zich op z'n enneadisch naar een motivationeel begrip. Omdat ook opdoen van ervaring gedrag ... is, komt een volgend motivationeel begrip tot stand ... volgens een eerder motivationeel begrip. Zulke vooringenomenheid behoort nu eenmaal tot de voorwaarden waaronder een subject samenloop met situatie ervaart. Volgens Heidegger, hier dus steeds aldus Cooper,

[i]n everyday life, things are not initially or 'proximally' encountered by us as mere object present-at-hand through pure 'perceptual cognition'. Rather, we experience them as 'ready-to-hand'[i.e.,] as functional, 'manipulable' items [...] which figure in a field of 'concern'[. p. 25]

Dat geldt niet apart voor alledaagse ervaringen, maar voor elke ervaring. Verder vind ik Heideggers uitdrukking nodeloos verwarrend. Ik geef er de voorkeur aan om "object present-at-hand" te lezen als Ding an sich. Klopt, in absolute zin valt een object principieel niet te kennen. Dat komt omdat het strikt op zichzelf niet bestaat en vanwege de netzo principieel gedragsgeoriënteerde vooringenomenheid van het subject dat de ervaring (op)doet. Dat 'maakt' het motivationele begrip van het situationele objectgedrag naar zijn aard ... functioneel. Ipv "ready-to-hand" vind ik – beoordeling als – fit-for-purpose (lees voor purpose ook: concern) duidelijker uitgedrukt. Het subject heeft met een motivationeel begrip een (gedrags)doel en (onder)zoekt een object op geschiktheid als (gedrags)middel. Wat abusievelijk apart

doorgaat voor wetenschappelijke activiteit is op die manier eveneens volslagen alledaags. Met wetenschap als praktijk geldt óók onder die noemer, dat

we experience [things] through our practical 'dealings' with them, not through disengaged observation.[p. 25]

Nogmaals, uitgaand en/of mikkend op een bepaald verschil bestaat betrekkingloosheid niet, punt. Voor zover Heidegger kritiek heeft op valse schijn van "disengagement," ben ik het nóg grondiger met hem eens. Met de enneade vind ik voorts herkenbaar raken, dat met voorrang een forse schoonmaakbeurt van zijn terminologie nodig is. Dat leidt inderdaad tot herschikking van zijn speculaties. Over vooringenomenheid gesproken, op z'n enneadisch meen ik alweer duidelijker te ordenen wat ik zinnig dan wel onzinnig vind aan Heideggers theorie(ën). Zoals ik al aangaf, wijs ik onderscheid af tussen

'knowledge in the usual spectator sense' [and] '[c]oping' with equipment [as] 'ha[ving] its own kind of knowledge'[. p. 26]

Er is voor een subject verschil in situaties met navenant verschil in samenloop ermee. Vooruit, Dasein annex Being-in-the-world van een subject laat zich m.i. echter structureel onveranderlijk als dia-enneadisch duiden. Doelloos gedrag bestaat ... domweg niet.

Volgens Heidegger kan de functionele ervaring van een object overgaan in een afstandelijke(r) beschouwing ervan (waarvoor ik de aanduiding "present" nogal ongelukkig vind). Naar mijn idee is de insteek daarvoor onverminderd praktisch. Zo kan een verondersteld verband verdere gedragsbepaling bevorderen. Om verschillende situationele gedragingen desondanks tot één object te herleiden en aldus dergelijke verschillen tevens te laten samenhangen, heb ik ter formalisering de aanname van nul-identiteit van een object gedaan. Dat acht bij uitstek praktisch, omdat daarmee willekeurige variëteit logisch toeschrijfbaar enzovoort raakt: stelsellogica. Daarmee, maar vervang "ready-to-hand item" door situationele objectgedragingen, is operationaliseerbaar dat

[i]t is in virtue of relations [...] that ready-to-hand items have their identity, an identity always within a 'referential totality'.[p. 27] Everything ready-to-hand belongs to a single 'relational totality'.[p. 28]

Intussen lijkt Heidegger nog principieel verschillende kenoriëntaties te onderscheiden:

[U]nless things are first 'lit up' in virtue of the roles they play within our practical concerns, nothing would stand out for us to then 'stare' at and submit to 'perceptual cognition'. [p. 26] Only through first being engaged in the world, so construed, [i.e., as relational,] can one then – through prescinding from that engagement – arrive at that thin and 'dimmed down' conception of the world as composed of a senseless 'world-stuff', **res extensa**[. p. 28]

Ik maak dat m.i. nodeloze verschil niet en kàn mij daarom, voor de zoveelste keer heel praktisch, niet verliezen in een hopeloze opgave om een betrekking ertussen aannemelijk te maken. Daar komt uiteraard de aanbeveling op neer voor gebruik van het zgn scheermes van Ockham op neer.

Een voorbeeld dat Cooper geeft, helpt verduidelijking juist niet. Hij merkt op, dat

we only switch to observing things present-at-hand when something goes wrong in our everyday dealings with equipment. Only when the hammer [as the object ready-at-hand] malfunctions does it become 'conspicuous' as a mere physical object, a

fusion of wood and metal which we now need to inspect in abstraction from its usual functional role.[pp. 26-27]

Waarin Cooper zich vergist, is dat het object van aandacht wisselt. Voor een geoefende timmeraar gaat zijn aandacht uit naar de verbinding die hij maakt door de spijker te raken. Als onverhoopt de hamer, zeg maar, dienst weigert, verschuift zijn aandacht netzo praktisch naar dat object-in-situatie. Zodra de hamer 'gemaakt' is, hoeft de geoefende timmeraar er zijn aandacht wederom niet meer op te richten; voor hem gaat o.a. de hamer als het ware op in de situatie van het maken van een materiaalverbinding met een spijker. Kortom, het is nota bene allemáál praktisch, ofwel gedragsmatig relevant waardoor

all of it is 'sign-like' in that it points' or 'refers' to something beyond itself.[p. 27]

Daarom noem ik de enneade uitgebreider de semiotische enneade met ontleend aan Peirce de tekendimensie, of volgens dynamiek het tekenmoment, als bemiddelend tussen situationeel gedrag en motivationeel begrip. De aanname van gemotiveerdheid van subjectgedragingen houdt inderdaad in, dat van/voor een subject

Dasein is such that Being, **its** Being especially, is 'an issue for it'.[p. 28]

Wat is Being met een hoofdletter ook alweer? Lees wat mij betreft: eventuele situeringen. Dasein? Ik interpreteer dat samenloop van enerzijds ob- c.q. subject, anderzijds situatie. Terwijl Cooper meent, dat

Heidegger [...] say[s] some distinctly puzzling things about **Dasein**[, p. 29]

vind ik volgens het beginsel van situationele verbijzondering van ob- /subjectgedragingen de bewering volstrekt duidelijk, dat

[o]nly **Dasein** 'exists', and it exists as 'its there': it is 'beyond itself' and 'is its possibility'.[p. 29]

Tegelijk is dat inderdaad ònbegrijpelijk uitgedrukt. Dan helpt de aanname dat gedrag resulteert uit samenloop van een subject – of een object – met een situatie. Gedrag is daarmee van zowel aldus betrokken subject als aldus betrokken situatie. Op die manier is subjectgedrag "beyond itself." En een subject kan met allerlei situaties tot samenloop komen, vandaar de associatie met "possibilit[ies]." Maar dat omvat natuurlijk ook – ontwikkeling van – beperkingen. Mee eens,

no sense can be made of a person's existence except in terms of the projects, out of the many [un]available, upon which he is engaged.[p. 29]

Indien Heidegger overigens meent dat slechts Dasein bestaat, kan ik dat niet rijmen met zijn handhaving van – onderscheid met – beschouwende(r) kennis. Ik wijs erop, dat ik hier afga op Coopers inleiding tot Heideggers werk.

Een gemiste kans op consistentie herken ik tevens in de opmerking dat,

[s]ince **Dasein** is so intimately related to its world, little can be said about it in abstraction from this relation.[p. 30]

Sterker nog, met absolute geldigheid valt er helemaal niets over een object te zeggen. Daarom komt slechts een nul-identiteit als, vooruit, objectabstractie in aanmerking (en dient praktisch, want logisch houdbaar, voor samenhang tussen verschillende situationele gedragsbeschrijvingen van – wat doorgaat voor – hetzelfde object). Door Dasein als samenloop op te vatten, klopt het trouwens niet

om te stellen dat “**Dasein** [...] intimately related [is] to its world.” Daarentegen bestaat Dasein als relatie, maw samenloop van ob-/subject met situaties. Wat telt, is

the unitary nature of **Dasein**'s Being-in-the-world[. A] person is [...] 'in' an environment [...] as a field of 'concern'.[p. 32]

Wat ik motief noem, dekt m.i.

Heidegger's proposal that 'care [**Sorge**]' is **Dasein**'s way of Being-in-the-world. Care at once 'grounds' and draws together various aspects[. p. 32]

Voilà, enneade. Daarmee is motief onlosmakelijk samenhangend met acht andere structurelementen voorgesteld. Met motivationeel begrip beschikt een subject over een gedragsplan. Door “care” als gemotiveerdheid te laten gelden, kan ik de beweringen begrijpen dat

[c]are, and so **Dasein**'s Being, is defined [...] as 'ahead-of-itself-Being-already-in-(the-world) as Being alongside (entities encountered in the world)'.[p. 33] **Dasein** is ahead-of-itself' in being directed 'towards [its] potentiality-for-Being', towards what it will or might become, the possibilities 'for the sake of which' it acts.[p. 35]

Het moet van Heidegger allemaal dramatisch. Wat ik neutraal als samenloop voorstel, heet bij hem

'[t]hrownness' [a]s one aspect of the 'factual' situation which **Dasein** always finds itself 'already-in', a situation disclosed to **Dasein** by [...] 'situatedness'. Situatedness involves an attunement to a range of available activities and projects[. p. 34]

En een subject interpreteert omgekeerd situaties juist, zeg maar actiever, vanuit zijn 'kennis' van zijn – gebrek aan – gedragingenrepertoire. Inderdaad, de gedragsmatige samenlooporiëntatie

includes [...] 'moods' or attitudes towards the world that are prerequisite for seeing things in ways relevant to action[, i.e.,] affect[ing] both what one might become engaged in and how.[...]It is in **Dasein**'s situatedness that the 'sort of thing [that] can "matter" to it is grounded'.[p. 34] Nothing could genuinely 'show up' for us and therefore figure as something to deal with, were we not directed towards our future possibilities.[p. 35]

Om dit citaat te laten stroken met subjectief situationisme op z'n enneadisch hoeft ik zelfs wat terminologie betreft weinig commentaar te leveren. Pleonastisch uitgedrukt,

situatedness [...] reveal[s] aspects of our circumstances, of 'where we are at', which bear on the actions and stances we may take.[p. 34]

Cooper voegt eraan toe, dat

[t]he word 'situation' in Heidegger's writings refers [...] to what motivates and calls for a stance to be adopted.[p. 34]

In de enneade zijn motief en situatie – zoiets als – corresponderende elementen, met context ter bemiddeling ertussen:

The meanings we recognize in the world [...] are grasped in and through our engagement with the world.[p. 37]

Wie meent een waardenvrije theorie te ontwerpen, doet dat natuurlijk óók zowel onder invloed als een voornemen tot verandering van situatie(s). Dat kàn niet anders, nou ja, volgens enneadisch subjectief situationisme niet.

Coopers verdere inleiding kan ik maar moeilijk volgen. Het lijkt, dat hij daarvoor het gedeelte achter zich laat dat Heidegger wijdt aan verklaringkader. Hij volgt

Heidegger die overschakelt naar moralisering (waarvoor hij zijn kader kennelijk moet dienen). Ik kan de aanbeveling niet serieus nemen, dat

[t]he authentic person [...] is one who, determined to make of his life an integrated whole, is able to understand and properly respond to the Situation he is in by bringing to bear upon it the lessons of tradition.[p. 50]

Kan het zijn dat ik eerder Heideggers begrip van Dasein véél dynamischer opvatte dan hij bedoelt? Waarom is Situation met een hoofdletter geschreven? Telt er maar één? Wat de maat van situering betreft, vind ik praktisch/pragmatisch dat – ervaringen van – situaties kunnen wisselen overeenkomstig – vermogens tot – gedragswisselingen. Het lijkt door het laatste citaat echter dat Heidegger er cultuurtijdperk oid mee bedoelt. Zoals ik situationele gedragsverschillen duid, precies, verschillen, kom ik als “integrated whole” tot niets anders dan de nul-identiteit van het ob-/subject in kwestie. En kan een subject pèr situatie zich anders dan, eh, authentiek gedragen? Hij volgt toch wat op dat moment zijn motivationele begrip is?! Een oordeel over (in)authenticiteit komt dan van iemand anders en wie dat het ene subject laat weten wil hem daarmee tot ander gedrag bewegen. Zelfs èlk teken is immers een verzoek tot inschikkelijkheid. Enfin, ik vrees, als Coopers weergave klopt, dat Heideggers oproep weleens een nauwelijks verholde steunbetuiging aan fascisme kan zijn. Zo ziet Cooper dat kennelijk, zoals hij Heideggers teleurstelling over zijn eigen kansen met het Nationaalsocialisme oppert als aanleiding voor

a ‘turn’ (Kehre) in [his] thinking[. p. 59 subsequently] insist[ing] that ‘the existence of man is historical as such’[. p. 60]

Hmm, dat vind ik er inderdaad op wijzen dat Heidegger eerder géén, herstel, een minder dynamische opvatting van Dasein heeft. Volgens Cooper

no allowance was made for the possibility that human beings might differ over time in those basis structures of experience and understanding[. ...] It is this ahistorical conception of human existence and hence of the ‘world’ which human beings are ‘in’ which Heidegger abandons.[p. 60]

Dat acht ik dan toch een nogal verlate denkomslag, als het zo’n kwalificatie al verdient. Ik zou op z’n wiskundigs zeggen dat hij zijn eerdere schema met een dimensie, tijd, uitbreid. Door dat later opnieuw dramatisch een wending te noemen probeert Heidegger vermoedelijk de indruk te wekken dat hij niet meer met het Nationaalsocialisme kan worden geassocieerd. Hij heeft nota bene zichzelf bekeerd. Is dat niet èxtra lovenswaardig, enzovoort? Hoe dan ook,

[w]ith this abandoned, our understanding of Being must alter. It can no longer be identified with **the** conditions for anything, for there aren’t any – only a succession of different conditions under which things are variously experienced. [...] Not only must entities [be regarded as] ‘stand[ing] in the open’ for us to experience, but the ‘path or relation’ to them – the conditions presupposed by any given way of experiencing them – must also have been made open.[p. 60]

En zulke wisselende ervaringen dienen op hun beurt wisselende gedragingen in samenloop van daardoor veranderlijk subject èn veranderlijke situatie, enzovoort. [Metapatroon](#) is een methode voor gedragsbeschrijvingen annex betekenissen in zo’n “open” werkelijkheid.

Voor zover ik via Coopers inleiding tot Heideggers werk kan nagaan, toegegeven, voor mij verrassend, laten zich volgens eneadische duiding ook daarin aanzetten

aanwijzen voor erkenning enzovoort van reële gedragingen- en zo door tot betekenisvariëteit.

81.4

Ik blijf wetenschappelijk tot en met zakelijk nogal klem zitten. Om met digitalisering voorzieningen te realiseren voor informatiekundige opgaven op maatschappelijke schaal is kwalitatieve verandering noodzakelijk. Maar naar hun aard belemmeren zgn instituties, dwz de mensen die ervoor werken, zulke veranderingen; ze herkennen die opgaven niet eens.

Zodra een paradigmawissel nodig is, moet je dus vooral geluk hebben. Ik ben die marktconsultatie nu wel door, maar vervolgens stuit daar het geven van een feitelijke opdracht op allerlei verzet.

81.5

Het is dat je ernaar vraagt. :-) Je zou kunnen zeggen dat mijn gezondheid gebaat is bij de feitelijke boycot van mijn informatiekundige werk vanwege de stelselmatige oriëntatie ervan. Niemand wil er iets mee te maken hebben, ik heb géén contacten. Voilà, zelfs duurzame quarantaine. Iedereen geeft voor zgn digitalisering immers nog steeds voorkeur aan 'eigen' informatiesystemen ipv van te beseffen dat informatie afstemming dient. Daarom moeten passende voorzieningen een dienovereenkomstig verkeersbereik hebben. Dat vergt kwalitatieve verandering. Nee, méér van kleinschalig hetzelfde helpt niet, integendeel. Tja, op verkeersschaal, zeg ook maar voor maatschappelijk bereik, komen we niet om erkenning heen van betekenisvariëteit en voor eenduidigheid dús niet om een methodische opzet van veranderlijke ordening. Moeilijk? Het gezegde "Wat de boer niet kent ..." vind ik geen verontschuldiging. Dergelijk inzicht enz. in reële variëteit(sontwikkeling) lijkt mij cruciaal voor wie verantwoordelijkheid draagt voor bijdragen aan (im)materiële infrastructuur in een pluriforme samenleving. Zolang dat ontbreekt kan het o.a. met een nieuwe bestuurscultuur uiteraard niets worden. Mee eens, maar om andere redenen, ook "NL elftal wordt niks."

81.6

Als ik vervolgens, ik bedoel ná **aantekening 81.3**, als inleiding afga op **Heidegger for beginners** (Icon Books, 1998) met tekst van Jeff Collins en geïllustreerd door Howard Selina, werkt het m.i. inderdaad prima om Heideggers opvatting van Dasein enneadisch uit te leggen. De aldus zowel uitgebreider als mede daardoor preciezer beschikbare grondslag volgens dynamiek van negen ònlosmakelijk samenhangende (meta)begrippen gaat als het ware :-) óók over Heideggers beperktere, vage veronderstellingen heen. Daarmee biedt de enneade een kader om beweringen door Heidegger te beoordelen. Wat is er nota bene op z'n enneadisch (on)zinnig, (on)bruikbaar e.d. aan?

Heidegger vind ik dus ronduit realistisch, praktisch e.d. met – wat ik begrijp als – zijn erkenning van ònmogelijkheid van absoluut geldige objectkennis en om zo door af te dingen op ònafankelijk bestaan van een object. Dat acht ik overigens géén oorspronkelijk idee van hem. Naar mijn indruk zorgt Heidegger echter voor kenmerkende spanning door het als middel te benutten voor een doel dat ermee strijdig is; hij wil het volgens mij niet laten bij de veronderstelling van betrekkelijkheid. (Want) desondanks zoekt hij vèrder naar – verklaring van – wat wèl absoluut geldig ... is. Terwijl zoiets als Dasein annex een zijnde (lees ook: entiteit, object) op zichzelf niet kàn bestaan, mee eens, moet Zijn – en stellig daarom met een hoofdletter

geschreven – ... er z.i. als voorwaarden voor zijnden absoluut ... zijn. Tja, dat is een vergeefse onderneming. Omdat Zijn volgens Heidegger anders ... is dan een zijnde, weet hij er eigenlijk weinig méér over te zeggen dan dat het – dus – géén entiteit ... is.

Of doet hij maar alsòf Zijn begrijpelijk kan ... zijn? In elk geval verkrijgt hij er aandacht en –hang door, maar wat mij betreft dan toch als – valse – profeet ipv serieus filosoof.

Ik vind de enneade helpen om wat Heidegger onder de noemer van Dasein oppert tot bijdragen aan bruikbaar grondslagenwerk te rekenen, zij het minder oorspronkelijk dan Heidegger doet voorkomen. Waar Heidegger verder mee komt, beschouw ik vooral als zijn eigen voorkeuren die sommigen voor wijsheid houden. Voor zover hij anderen probeert te overtuigen, bedrijft hij feitelijk politiek. Dat doet hij sprekend en schrijvend. Ofwel, Heidegger maakt tekens.

Wat ik als teken- annex taalopvatting met de enneade vind stroken, is dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Waartoe leidt dat als bedoeling van Heidegger met wat hij verkondigt als, zeg maar, de vraag der vragen: Wat is Zijn? De gangbare interpretatie is, dat Zijn een onderwerp ... is en dat een antwoord algemeen geldig verklaart wàt Zijn ... is. Maar op z'n enneadisch is het een subject die dat teken in een bepaalde situatie voortbrengt en tot een ànder subject richt om dat àndere subject tot voor het ene subject relevant gedrag te bewegen. Stelt Heidegger een vraag, en verwacht hij dat de ànder er een antwoord op geeft opdat hij mèt dat antwoord zèlf in de situatie in kwestie vèrder kan? Dat ... is onwaarschijnlijk. Ik neem daarentegen aan, dat hij zo'n antwoord zèlf kwijt wil. De vraag verlangt van het andere subject zelfs géén antwoord; hij moet daarentegen wachten op waarmee Heidegger komt. En hij moet Heideggers antwoord als gezaghebbend aanvaarden, dwz als zo ... is het, en wel altijd èn alom, nietwaar?

Wat Heidegger kennelijk niet beseft, is dat hij niet aan betrekkelijkheid kan ontsnappen door Zijn géén entiteit te noemen, maar als voorwaarden te beschouwen. Wat zijn de ... voorwaarden voor die voorwaarden, enzovoort? Kortom, de onvermijdelijke voorwaardelijkheid c.q. betrekkelijkheid kan maar beter met alle ònredelijkheid (lees ook: speculatie) van dien meteen expliciet in de veronderstellingen(verzameling) opgenomen ... zijn. Dat is opzettelijk met de enneade gebeurd. Voorwaarden (lees ook: grond) kunnen (kan) variëren en daarmee de resultante van de samenloop ermee met een ob-/subject.

Wat mij betreft kiest Heidegger een uitgesproken dwaalspoor door van analyse van taalgebruik antwoord op absoluut geldige betekenis te verwachten. Hij blijft dat spoor echter hardnekkig volgen. Zodra de ene antwoordpoging onhoudbaar blijkt, komt hij nòg onnavolgbaarder met de volgende. Collins stelt, dat

[i]t took Heidegger into some strange and contentious territories, both conservative and revolutionary, secular and theological, anti-traditional but deeply rooted, backward-looking while proposing a future thinking whose contours are still nog settled.[p. 5]

Zo komt hij op religieuze poëzie uit. Daar zit onderweg stellig wat interessants tussen, maar tevens zijn steunbetuigingen aan het Nationaalsocialisme. Hij mist wat hij Dasein noemt als kiem van erkenning van variëteitsdynamiek, met bijbehorende erkenning van de betrekkelijkheid van opvattingen waaronder die van hemzelf. Zo'n aanzet tot verdraagzaamheid, tot bevordering van veranderlijke pluriformiteit, is niet aan hem besteed. Die is kennelijk voor Heidegger ... verborgen gebleven en tevens

voor zijn volgers die immers openbaring verlangen van wat absoluut geldig is (als voeding van de illusie van absolute zin van hùn leven). Heidegger lijkt zijn imago als profeet te koesteren. Daar past althans zijn opvatting over taal bij. Want volgens Collins meent Heidegger, dat

[l]anguage essentially names everything that is and its characteristics, and in a sense grants being to entities.[p. 138]

Ofwel, wie “names” kan duiden, weet – pas – wat er te weten ... is. Maar wie voor profeet – of evangelist als Johannes – wil doorgaan, moet vooral de indruk wekken dat zulke wetenschap voor, eh, gewone mensen natuurlijk onbereikbaar is. Hoe dan ook geldt

[f]or Heidegger [...] Greek [...] a[s] “primordial” language – the most “original”, that which comes first – and German had the direct line of descent.[p. 105]

Zo kan Heidegger terecht bij oud-Griekse teksten, en speculeert er etymologisch ijverig op los,

search[ing] out [...] historical meanings of words – most usually, lost senses of “being”. [p. 158]

Wat er m.i. historisch aan taal- annex tekengebruik ... is, betreft de gedraging waartoe het ene subject een ander subject – of zichzelf – middels een teken probeert te bewegen. Dat zijn telkens bepaalde subjecten in bepaalde situaties. Van een overgeleverde tekst (passage) is het dus de vraag wat de opsteller er destijds mee heeft willen bereiken. Dat is, kortom, ook de hoofdvraag wat Heideggers werk betreft.

En is onvermijdelijk relevant voor onderhavige aantekening, enzovoort. Het is dus niet zo, dat

[w]ords [...] lose their power of granting being[, p. 158]

en dat er zoiets als een herstelinterpretatie nodig is om ze wederom als het ware te vereenzelvigen met wat ... is. Daarentegen wijzigen afstemmingsbehoeften, maken subjecten gewijzigde ontwikkelingen door waardoor ze op enig moment beschikken over een ànder tekenrepertoire, enzovoort. Het is pertinent niet zo, nou ja, dat vind ik, dat het mogelijk is

to restore this capacity [of granting being] to [words]. [p. 158]

Om dat vermogen met taal- en tekengebruik te associëren is onzin, zoals gevolgtrekkingen daaruit dat ... zijn. Heidegger dwaalt echter alsmar verder à:

He mobilized strange writing styles, personal spellings, obsolete words, new coinages and words with resonances [...] to regenerate language. [p. 159]

Toegegeven, over inschikkelijkheid gesproken, hij slaagt er bij nogal wat mensen – inclusief hemzèlf? – blijkbaar in bewondering te wekken en serieus te worden genomen. Voor zover hij iets zinnigs opmerkt, zoals onder de noemer van Dasein, lukt hem dat wat mij betreft ondanks zijn primitieve taalbegrip en daarvan afgeleide, alsmar wildere betekenis-speculaties.

81.7

Wat jij geluk noemt, beschouwt Johan Cruijff als toeval, en omgekeerd; dat blijkt m.i. uit zijn uitspraak “Toeval is logisch.” (Want) wanneer je helemaal niets onderneemt, weet je slechts zeker dat niemand kàn reageren. Tja, iemand kan iets wel “moeilijk te

begrijpen” vinden, maar wie uit behoudzucht niet eens probeert om iets anders te begrijpen mag uiteraard geen oordeel over moeilijkheidsgraad vellen. Dat weerhoudt nogal wat mensen er helaas niet van om zo’n oordeel toch vooral maar luid te verkondigen. Zo menen ze er het ... gemakkelijkst van af te komen. Intussen verandert de werkelijkheid dóór met verwevenheid van dien. Niet iedereen haalt haar/zijn vòlgende baan en tenslotte houdbaar pensioen voordat zulke veranderingen haar/hem als het ware hebben ingehaald. De meeste mensen hebben echter dat, eh, geluk en/of zijn door – gebrek aan – toeval geholpen. Het is natuurlijk altijd maar de vraag waarvoor iemand zich verantwoordelijk voelt. De noodzaak van informatiebeveiliging is mij niet ontgaan. Ook daarover heb ik veel geschreven, waaruit ik hier enkele punten vermeld. Zodra je begrijpt dat verwevenheid – en die is dus ook nog eens veranderlijk – van betekenissen aan de ‘orde’ is, herken je – pas – dat in autorisatie voorzien moet zijn vòlgens die orde(ning). Ofwel, het ene (!) stelselmatige betekenissenmodel moet dienovereenkomstig uitgebreid zijn met duidingen van hoedanigheden van gebruikers èn bijbehorende gebruiksprofielen. Moeilijk? Wil je dat het werkt, of niet? En autorisatie werkt dóór tot, zeg maar, aan de achterkant, te weten als onmisbare voorwaarde voor het (vast)leggen van controlesporen (Engels: audit trails). Oh ja, één ‘iemand’ kan gelden als verschillende gebruikers overeenkomstig voor haar/hem relevante hoedanigheden (lees ook: rollen). Dat vergt onderscheid tussen ‘iemand’s’ identiteitstelling en haar/zijn eraan verbonden hoedanigheidsidentiteiten. Moeilijk? Zeg het ajb als jij weet hoe het eenvoudiger kan. Autorisatie en controlespoor betreffen bepaalde aspecten van informatiebeveiliging. Er moeten uiteraard ook andere maatregelen getroffen zijn, noem ze maar meer technisch van aard. Ik vermoed dat jij vooral die bedoelt. Klopt dat? Hoe dan ook moeten in de overkoepelende opzet aspectvoorzieningen onderling zoveel mogelijk orthogonaal zijn (Engels: separation of concerns). Neem de integriteit van – informatie in – een database. Ik weet daar weinig van, maar daarin moet de databaseprogrammatuur voorzien. Voor het interactioneel verlopende informatieverkeer van het gebruikersapparaat met de database(server) en terug heeft Information Dynamics voor implementatie van Metapatroon-modellen programmatuur ontwikkeld inclusief integriteitsborging ‘over’ dat traject. “[D]e nood is hoog” mbt informatiebeveiliging, stel jij. Hmm. Mijn indruk is dat daadkracht vooralsnog vòlgt na publiciteit over evident tekortschietende beveiliging. En reflexmatig worden onder die noemer m.i. vooral zgn technische maatregelen getroffen. Dat komt omdat het als technisch probleem – ach, hoe kan een bestuurder daarvoor nu serieus verantwoordelijk gehouden worden? – opgevat blijft, waarvoor technici een oplossing moeten bieden. Die schiet prompt tekort, en dat gaat daarom maar door: “de nood [blijft] hoog.” Wat mij betreft moet de verwachting over veiligheid zelfs principieel veranderen. Ik betwijfel overigens of jij dat bedoelt met je oproep voor “een wezenlijk nieuw inzicht in data security.” Vergis ik me daarin? Neem het fysieke verkeer, met verplaatsingen per fiets, auto e.d. Dat verkeer kan pràktisch onmogelijk volkomen veilig verlopen. De maatregelen betreffen aldus een afweging tussen vlot en veilig verloop. Zo’n afweging is op zgn stelselschaal eveneens aan de ... orde voor digitalisering van informatieverkeer.

81.8

Met **Heidegger** (Fontana/Collins, 1978) door George Steiner heb ik nòg een inleiding tot Heideggers werk gelezen. Nu had ik al de indruk dat Heidegger graag publieke belangstelling geniet en daarop zijn, zeg maar, optredens inricht. Dat zou hij weleens vergaand ònbewust kunnen doen. Want naarmate hij zèlf overtuigd is van wat hij beweert èn die overtuiging dus als het ware meebeweert, zijn er mensen die hem daardoor eerder, sterker e.d. geloven. Steiner benadrukt dat Heidegger

led his existence amid a worshiping còterie and, particularly in his later years, behind barriers of adulation.[p. 119]

Terwijl Heidegger een àndere taalopvatting verkondigt, vind ik zijn tekengedrag daarom zelfs exemplarisch voor mijn opvatting dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Hij is er met zijn wat Steiner duidt als boerenslimheid domweg erg goed in:

[A]s one ponders Heidegger's career, with its marvellous economy of motion and capacity to generate legend [...], the trait that emerges overwhelmingly is that of cunning, of 'peasant shrewdness'. [p. 119] He is an agrarian through and through. [p. 141]

Met zijn "adroit reticence" verklaart Steiner ook dat Heidegger blijft zwijgen over zijn betrokkenheid bij het Nationaalsocialisme, want

[he] may have intuited that a refusal to say anything whatever [...] would be, by far, the most effective stance. [pp. 119-120]

(Desondanks) onder de indruk stelt Steiner, dat

it is, I believe, only fair to say that there is, just now, hardly a sphere of intellectual argument and language-consciousness in which the presence of Martin Heidegger is not manifest – be it only as a force to be exorcised. [p. 145]

Een grondige kritiek op vooral Heideggers taalopvatting, en zo door op wat Heidegger volgens die opvatting oppert, lijkt echter niet bij Steiner op te komen. Intussen wijst Steiner er op dat,

[o]n Heideggerians, [...] the language of the master exercises a mesmeric force. It literally spellbinds, [...] seem[ing] to become simultaneously transparant and hypnotic. [pp. 16-17]

Volgens mij heeft Heidegger een reactionair-cultuurkritische mening, en daar verzint hij een nogal willekeurig verhaal voor

with its simultaneous assumption of opaqueness and self-evidence[. p. 53]

Dat slaat aan. Zo'n effect heeft dat taalgebruik op mij echter niet; ik raak daarentegen prompt argwanend. Steiner suggereert dat er ... sprake is van

mesmeric bluff, an esoteric variant on long-established metaphysical and epistemological motifs, a concealed theology[. p. 64]

Wat gebruik van bronnen betreft is volgens Steiner aangetoond, dat

Heidegger's reading are very often indefensible[. ...] carrying to violent extremes the hermeneutic paradox whereby the interpreter 'knows better' than his author[. p. 136] O]n the level of normal expository responsibility many of his readings are opportunistic fictions. [p. 137]

Je moet maar durven.

81.9

Unterwegs zur Sprache (Neske, 1959) is een bundel met vooral uitgeschreven voordrachten die Martin Heidegger (1889-1976) afsteekt in de jaren vijftig van de vorige eeuw. Voor deze aantekening beperk ik mij tot de eerste alinea, die heeft de lengte van een halve pagina, van het eerste opstel, **Die Sprache** (pp. 9-33).

Als mijn referentie- resp. beoordelingskader geldt subjectief situationisme volgens enneadische dynamiek. Dat wil 'zeggen' dat een subject voor elke gedragscyclus telkens drie momenten doormaakt. Dat drietal heb ik ontleend aan de voorstelling die Charles Peirce (1839-1914) schetst van semiosis. Zijn elementen in een zgn triade, drie dus, veranderde ik in drie dimensies/momenten met elk drie elementen, bijelkaar negen dus. Volgens Peirce is teken het bemiddelend element. Netzo bemiddelend veronderstel ik teken enneadisch als moment. Uitbreiding tot enneade verklaart tevens variëteit door dynamiek van onlosmakelijk samenhangende momenten. Zulke dynamiek acht ik kenmerkend voor een subject (lees traditioneel: betreft m.i. de definitie van subject).

Nota bene, onlosmakelijk verband van teken met zowel, zoals hij die elementen noemt, interpretant als object neemt Peirce reeds principieel aan. Dáármee strookt een bewering door Heidegger:

Wir sprechen ständig in irgendeiner Weise.

Wat Heidegger onder 'wij' verstaat, blijft echter beperkt tot mensen. Want hij voegt eraan toe:

Die Lehre gilt, der Mensch sei im Unterschied zu Pflanze und Tier das sprachfähige Lebewesen.

Dat zie ik dus principieel anders. Wat ik vind tellen, is aanpassingsvermogen. Voorzover een organisme selectief gedrag vertoont, (be)staat het op dienovereenkomstige afstand van omstandigheden (lees ook: situatie).

Onvermijdelijk moet het organisme afgaan op zijn indruk van de situatie. Als het ware overbrugt, bemiddelt een teken wat een subject als zodanig (!) scheidt van een situatie. Zo beschouwd zijn mensen 'natuurlijk' niet de enige subjecten. Welke taal resp. tekens een mens gebruikt, verschilt doorgaans wèl van andersoortige subjecten. Maar vergeet niet dat subjecten van verschillende soorten hun gedragingen op elkaar proberen af te stemmen en dat – dus – middels tekens over en weer doen. Zo luidt mijn semiotische hoofdstelling, dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is.

Heidegger houdt het echter op, dat taalvermogen exclusief aan mensen is voorbehouden:

[E]rst die Sprache befähigt den Menschen dasjenige Lebewesen zu sein, das er als Mensch ist.

Dat komt erop neer, dat menselijke taal kenmerkend voor ... mensen is. Dat blijkt inderdaad waar Heidegger naartoe wil. Hij gaat kort door de bocht en de slotzin van de eerste alinea van **Die Sprache** luidt:

Doch es bleibt zu bedenken, was dies heißt: der Mensch.

Naar mijn idee legt Heidegger een averechtse beperking op. Een redelijke(r) taalopvatting zal hem daardoor stellig ontgaan.

81.10

Arne Naess stelt in **Ecology, community and lifestyle** (Cambridge University Press, 1989) dat

[m]embers of the bureaucracy, politicians and their scientific advisors [...] search for arguments exclusively based on 'facts.' [p. 71]

Zucht, was het maar zo. Maar wacht even, Naess gebruikt aanhalingstekens. Inderdaad, voor mensen in zulke posities, zo voegt hij eraan toe,

[a]nything that does not fit into the established framework is easily felt as a threat. [p. 71]

De ... argumenten die Naess op zijn beurt oppert vóór – wat hij noemt – diepe ecologie (Engels: deep ecology) benadrukken dynamiek van afhankelijkheden (interdependentie). Dat wijkt af van gevestigde referentiekaders voor besturing. Met de Wet van passende variëteit (Engels: Law of Requisite Variety) geeft R.W. Ashby aan dat besturing qua variëteit moet zijn afgestemd op wát er valt te besturen. Dat is kennelijk een moeilijk verhaal.

Om dezelfde redenen is het dus moeilijk om zelfs maar op z'n minst begripskritische aandacht op Metapatroon gericht te krijgen. Want voor Metapatroon is zulke verwevenheid principieel verondersteld en biedt een formele methode voor eenduidige modellering ervan. 'Men' wil er domweg niets van weten. Naess klinkt daarom uitgesproken naïef met zijn idee, dat

[o]penmindedness and fair play could overcome this difficulty. [p. 71]

Ik ben het ook niet met hem eens dat onder, zeg maar, bestuurders en wie ervan ... afhankelijk zijn

[t]he faith in the technocracy is still alive and well. [p. 71]

Althans, voor bestuurders betreft dat m.i. slechts geloof in technologie als middel om eigen posities te handhaven, zo mogelijk te versterken. Want 'men' kan verantwoordelijkheid ontlopen wanneer het openlijk beleden doel ermee niet bereikt wordt (en door ontkenning van reële verwevenheid gebeurt dat natuurlijk gauw). Zgn technologie wordt zó ingewikkeld voorgesteld, dat bestuurders onmogelijk deskundig kunnen zijn. (Dus) sterker nog, bestuurders willen juist niet (!) begrijpen hoe het werkt. Zonder kennis ervan kan mislukking ermee ze netzo onmogelijk worden verweten, nietwaar? Zgn technici doen er graag aan mee; voor hen leidt een zoveelste mislukking immers tot nòg meer – let op de aanhalingstekens :-) – 'succes,' want werk en daardoor tot nòg meer financieel gewin, enzovoort:

[They] do not judge political goals but only advise on how best to realise goals announced y people in power. [p. 105] By saying that [a discipline] can concern itself only with means but not with goals, one neglects the central things it should be concerned with. [p. 107]

Over gebrèk aan dynamiek gesproken,

the argument 'but it is only a technical question' assumes that we live in a society where 'progress itself' is led and must be led technocratically. [p. 71]

Herstel, de duiding van opgaven moet de schijn van technische maakbaarheid behouden. Dat gebeurt voor de schijn van democratische verhoudingen, opdat de posities van de bestuurlijke elite inclusief toeleveranciers verzekerd blijft. Nee, het is géén goed idee om bestuurders zo'n analyse van – hun bijdragen aan – averechtse

ontwikkelingen te bieden. Er moet een – door hen – onbewaakt ogenblik komen ... Wat bereik betreft, maak ik uit Naess' genoemde boek op dat Metapatroon verder gaat dat hij met een modelleermethode voor mogelijk houdt. Hij stelt, dat

[p]rogress [...] is dependent upon the modelling of systems which are built up in levels of scope and detail.[p. 78]

Met Metapatroon passen relevante "levels of scope and detail" in één model; het tweeledige samenloopbeginsel – gedrag resulteert uit samenloop van ob-/subject met situatie – geldt immers recursief. Volgens wat hij kent als modelleermethoden meent Naess nog

that **all these studies are fragmentary**: the select and isolate relational nets through abstract analysis.[p. 78]

Uiteraard moet een model beperkt blijven. Wat voor passendheid à la Ashby telt, is praktisch dat de methode een model als het ware open houdt voor willekeurige verschillen en samenhang ertussen. Daardoor verandert overigens het systeembegrip. Ik geef daarom de voorkeur aan stelsel(matig) als aanduiding van 'wat' zich met Metapatroon laat beschrijven.

Naess heeft uiteraard gelijk dat,

[while] we cannot study everything simultaneously [p. 78 and] must, somehow, split up considerations of totality[, ...] **the synthesis must be carried out each time a [...] decision is to be taken**: we are then responsible for all aspects or sides to the question at hand.[p. 79] One must elicit support experts of many professions, while [...] efforts must be made to assimilate their insights into a whole which not only is **interdisciplinary**, but also comprises the articulation of profound basic attitudes.[p. 195]

Daarvoor moeten 'we' verband veronderstellen en concretiseren tussen wat gangbaar is als

a great difference between the higher level of abstract thinking in [...] more or less axiomatic theory [...] and the rather low level of applications to real problems of society.[p. 118] For concrete time- and situation-determined deliberations [...] must be made in a choice of appropriate [...] action.[p. 195]

Met Metapatroon kan zo'n synthese alweer redelijker voorbereid zijn, althans, stelselmatig (lees dus ook: ecologisch) redelijker:

We simply have to admit that we as humans have to try to act as integrated persons, and societies must be integrated societies even if they are to be pluralistic.[p. 120]

Het probleem is dat menig een dat bereik van redelijkheid ontkent. Toegegeven, dat geldt in ... menig opzicht óók voor mijzelf. Hoe dan ook, wie er zelf – enigszins – voor open staat, kan met Metapatroon als modelleermethode geholpen zijn

to clarify which direction of interpretation, or better, precisation, is chosen.[p. 84]

Echter, inderdaad,

it may not be so wise to assign to it too definite a meaning.[p. 84]

Metapatroon is daarom bemeten op eenduidige ordening van – veranderlijke – betekenissenvariëteit. Dynamisch méér- ipv statisch enkelvoud! De behoefte aan resp. noodzaak tot overzicht enz. beseft Naess natuurlijk terdege. Zoals hij het nog volgens overgeleverd systeembegrip uitdrukt,

tentative modification at one level interacts with tentative semantical modifications at others.[p. 84]

Volgens Metapatroon geldt elk modelknooppunt algemener als aanknopingspunt voor gedrag dat uniek is 'in' het stelsel dat het model in kwestie dekt. Dat knooppunt telt daarvoor willekeurig (!) twee andere knooppunten als samenstellend; voor de ermee veronderstelde samenloop duidt het ene knooppunt een ob-/subject aan, het andere een situatie. Op zijn beurt kan het resulterende knooppunt dienen als – aanduiding van – ob-/subject en/of situatie voor verdere samenlopen, enzovoort. In omgekeerde richting heeft een model een grens(waarde): horizon. Zie verder – via – [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#).

81.11

Zoals jij de houding schetst van specialisten voor informatiebeveiliging waarmee je van doen gehad hebt, ach, zo elitair gedragen m.i. allerlei zgn ict-ers zich in de ogen van wie zij op die manier willen uitsluiten van enige bemoeienis met hen. De één slaagt er helaas nog wat asociaal in dan de ander. Verandering kan structureel slechts komen van opdrachtgevers, maar die menen overwegend juist belang te hebben bij wat au fond hun verdeel-en-heerstactiek is. Dat kan ik voor digitalisering voor een commercieel doel soms nog wel begrijpen, concurrentieverhoudingen en zo, maar voor digitale infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer, zeg ook maar infrastructuur als de overheidsopgave, is ontkenning van integrale opzet zelfs volkomen strijdig met het bestaansrecht van overheid. Overigens kent één en hetzelfde commerciële bedrijf uiteraard ook al informatie met variëteit van betekenissen, zodat het daar zachtjes uitgedrukt niet bijster zakelijk is om in ontkenning ervan te volharden. Maar vooruit, dat is private verspilling, eigen schuld. In tegenstelling daarmee besteedt overheid ons uit belastingen verkregen geld en afgezien van ontbrekende infrastructuur als reële oplossing is het meteen daarom ons probleem.

81.12

Voor en door het accountantsberoep is controle allang – ook – een Nederlands woord als vertaling van de Engelse term audit. Mee eens, controle heeft rijkere associaties dan audit.

Toen globalisering van handel en nijverheid een – verdere – vlucht nam, was mijn vader als extern accountant betrokken bij het opzetten van internationale samenwerkingsverbanden tussen voorheen slechts plaatselijk werkende accountantsmaatschappen. Zijn bezwaar, jaren zestig, betrof de moeilijkheid van vertaling in omgekeerde richting. De beroepsopvatting van accountants in zgn anglo-saksische landen vond hij dienovereenkomstig nogal beperkt, te weten tot audit in de zin van gedetailleerd nakijken. Voor de Nederlandse beroepsopvatting pleitte hij onder de noemer van accountantscontrole al vanaf het begin van de vijftiger jaren voor prioriteit van systeemanalyse. Daar hoort erkenning bij van financiën als een aspect, en dus in samenhang met overige aspecten moet worden beschouwd. En pas als uit zo'n omvattender analyse ondeugdelijkheid zou blijken, is onderzoek tot in detail nodig. Maar nog belangrijker was het volgens hem om de uitkomst van systeemanalyse te benutten voor advisering over eventuele systeemverbeteringen ter vermindering van toekomstige fouten e.d. Zijn anglo-saksische collegae, zo kreeg ik mee, heeft hij wat later niet kunnen overtuigen van wat tevens toch extra beroepskansen zijn. Wat oog voor kansen betreft, zo heeft hij voor het kantoor

waarvan hij firmant was en eveneens in die jaren zestig, ja, uiteraard óók goed gezien, de Afdeling Computer Controle (ACC) opgezet.

Maar hij kon nòg weer later, jaren tachtig, geen begrip opbrengen voor mijn herontwerp van grootboek(voering) waarvoor gebruik van digitale middelen een práktisch onmisbare voorwaarde vormt. Daarvoor zat op zijn beurt hèm kennelijk iets in de weg. Dat ervaar ik als les voor de omgang met op mijn beurt mijn kinderen. De tragiek zal echter wel zijn dat ik die les niet voldoende geleerd heb en mij er niet eens bewust van kan raken ...

81.13

De vraag of ook hij met zijn betaalde werk onverhoopt vooral druk – inmiddels geweest – is met “dweilen met de kraan open,” meen ik hem de afgelopen tientallen jaren af en toe met zoveel woorden gesteld te hebben. Als zijn antwoord of, duidelijker gezegd, uit zijn stilzwijgen heb ik telkens begrepen dat hij de overdrachtelijke kraan resp. wat eruit stroomt buiten zijn invloedssfeer vindt liggen. En daarom heeft hij zich ingespannen om het ergens tenminste nog zo ‘droog’ mogelijk te krijgen en vervolgens te houden. Is dàt dan géén dweilen enzovoort? Handelt hij dan inderdaad tevens in ruimer opzicht optimaal verantwoordelijk door “een probleem te signaleren en dat te melden” bij wie volgens hem wèl het nodige aan de kraan enz. zou kunnen doen? Ik heb – echter – de indruk dat hij dat zgn signaal slechts tot mij richt. Aldus geeft hij volgens mij onverminderd aan géén zelfs maar interesse in mijn werk te hebben.

Hmm, ook verder bedoel ik het uiteraard òpbouwend-kritisch dat het m.i. zelfs nooit kàn lukken om de juiste persoon op de juiste positie op de juiste manier ervan te overtuigen wèl de juiste actie te ondernemen, als iemand zèlf nog, zoals hij over zichzelf ... meldt, “geen goed idee [heeft] hoe [...] zaken [...] moeten worden verbeterd.” Wanneer iemand er moeite voor doet het nodige inzicht te verkrijgen, kan z/hij pas herkennen of z/hij er bij nader inzien ‘beter’ toch niet meteen zèlf iets aan had kunnen/moeten doen. Die aansporing is vervat in het gezegde, dat vergiffenis gemakkelijker dan toestemming kan worden verkregen. Anders blijft iedereen maar naar ànderen wijzen, en omgekeerd.

81.14

Ik neem aan dat u kunt nakijken hoelang ik abonnee ben van **NRC Handelsblad**. Nee, ik heb dus :-) geen twitteraccount en begin er ook niet aan. Ik lees de krant, nietwaar? Vooral nav de aflevering van 9 juni 2021 ga ik echter graag in op de oproep die Japke-d. Bouma doet voor tips voor haar wekelijkse column. Ik reken “complimenten op je werk [die] eigenlijk beledigingen [zijn]” tot het genre [fopvatting](#) (met die term als een [parodisme](#)). Er ligt een taal- resp. tekenbegrip aan ten grondslag dat beknopt staat toegelicht in [Geef mij ajb even de pindakaas!](#) Ik verzoek u dit emailbericht aan mw Bouma door te sturen. Op mijn beurt nodig ik haar graag uit contact op te nemen, indien zij meer wil weten.

81.15

Het heeft stellig nadelen om leden van de Tweede Kamer welke inkomsten dan ook te onthouden, zeg maar als financieel conclaaf, totdat het nieuwe kabinet is aangetreden. Maar ook wel voordelen, lijkt mij.

Ik bedoel dat er toch iets op te verzinnen moet zijn om politieke – zin voor – samenwerking te bevorderen.

81.16

Over de eerste alinea van **Die Sprache** (in: **Unterwegs zur Sprache**, pp. 11-33) heb ik **aantekening 81.9** geschreven. Toen ik nog slechts die ene alinea kende, dacht ik als veronderstelling door Heidegger te herkennen, dat hij taal kenmerkend acht voor de mens; zo verwachtte ik, dat hij in dat opstel met voorrang verduidelijkt wat een mens is; daaruit zou hij dan – pas kunnen – laten volgen wat hij onder taal verstaat.

Inmiddels heb ik **Die Sprache** helemaal gelezen. Blijkbaar heb ik die eerste alinea helemaal verkeerd begrepen. Nergens, althans, ik zie het niet, probeert hij mens te duiden resp. taal in verband ermee te kenschetsen.

Hoe luidt mijn herziene opvatting? Heidegger wijst er m.i. slechts op dat een zgn ding niet op zichzelf bestaat, maar in de zgn wereld. De principiële betrekkelijkheid van ding-in-de-wereld-zijn noemt hij eerder Dasein. Hoewel die aanduiding, Dasein, dus, niet in **Die Sprache** staat, gaat Heidegger m.i. ook voor dat opstel van de aannahme uit die hij ermee verwoordt. Kortom, hij beweert niets nieuws, en dat was het zijn eerste keer uiteraard al niet.

Waar in **Die Sprache** verschilt, is dat Heidegger suggereert, nou ja, volgens mij doet hij dat, dat taal vertelt van ding-in-de-wereld-zijn (Dasein). Daarvoor verklaart hij de mens als ‘verteller’ zelfs irrelevant:

Die Sprache selbst ist die Sprache.[p. 12]

Blijkbaar geldt principiële betrekkelijkheid, maw dat het ermee om ding-in-de-wereld-zijn gaat, volgens Heidegger voor taal ... niet. Dus, vervolgt hij,

[d]ie Sprache spricht.[p. 12]

Zoals wij taal gebruiken, helpt daarom voor taalbegrip niet verder. Wat volgens hem telt, is hoe de taal gebruik maakt van taal.

Wat Heidegger volgens mij in één moeite door wil zijn is orakel en uitlegger van orakelspreuken (exegeet). Daardoor staat hij voor een dilemma. Zodra zijn uitleg volstrekt duidelijk is, faalt hij als orakel. Dat dwingt hem als het ware :-) tot onzinnige uitspraken die hij – dus – op willekeurige manieren kan verklaren. Wanneer iemand zijn uitleg op haar/zijn beurt meent te kunnen duiden, kan hij altijd zeggen dat hij het zó niet gezegd heeft en de ander met zoveel woorden ‘duidelijk’ maken dat z/hij zich maar beter niet aan orakeluitleg kan wagen. Daar is hij immers voor.

(Ook) de volgende ‘redenering’ vind ik daarvoor tekenend. Hij probeert het allereerst vanzelfsprekend te laten klinken dat wij een hopeloos dwaalspoor inslaan door ons taalgebruik serieus te nemen:

Der Sprache nachdenken verlangt somit, daß wir auf das Sprechen der Sprache eingehen, um bei der Sprache, d.h. in **ihrem** Sprechen, nicht in unserem, den Aufenthalt zu nehmen.[p. 12]

Waar brengt ... ons dat?

Nur so gelangen wir in den Bereich, innerhalb dessen es glückt oder auch mißglückt, daß aus ihm die Sprache uns ihr Wesen zuspricht.[p. 12]

Maar zoiets als ... iets (lees ook: ding) bestaat volgens hem, ja, mee eens, toch altijd in-de-wereld, ofwel nooit op-zichzelf? En, ja, zo kan ik het ook. Hij houdt alle opties open. Als het mislukt, zegt hij met zoveel woorden, nee, dat mag niemand hem verwijten. Zijn mislukking staat echter vast door zijn tautologie vermomd als orakelspreuk:

Der Sprache überlassen wir das Sprechen.[p. 12]

Heidegger heeft m.i. onbedoeld wel gelijk, dat het met begrip allerlei kanten op kan gaan. Wat hij een ding noemt bestaat weliswaar in-de-wereld, maar van moment tot een moment in een – simplistisch uitgedrukt – nader gedeelte ervan: situatie. Het is de wisselende samenloop van een ‘ding’ met aldus verschillende situaties die resulteren in verschillende gedragingen. Die schrijven we gewoonlijk slechts aan het ding in kwestie toe, maar de betrokken situatie is telkens eveneens gedragsdrager. Voor een ding bestaat er gedragsmatig niets zonder situationele samenloop. Daarom kent een ding in dat opzicht géén wezen. Volstrekt ongedragsmatig aan een ding is ... niets. Ik veronderstel echter wèl dat één en hetzelfde ding met allerlei situaties betrokken kan ... zijn. Ofwel, er moet óók ... iets gelden voor samenhang tussen de situationele gedragingen, vooruit, van een ding. Daartoe, feitelijk wezenloos, dus, dient – de aanname van – ‘zijn’ nul-identiteit.

Een situatie is een “Bereich.” De gedragsverklaring van een ding “glückt oder auch mißglückt” van situatie tot situatie. Daarentegen lijkt Heidegger nog naar absoluut geldige betekenis te zoeken. Dat is vergeefse moeite. Zo doorbrak Niels Bohr een verklaringdilemma met de veronderstelling van het complementariteitsbeginsel: afhankelijk van omstandigheden is licht (lees ook: gedraagt licht zich als) een deeltjes(verschijnsel) of een golf(verschijnsel).

In **NRC Handelsblad** dd. 12 juni 2021 (katern **Wetenschap**, pp. 6-9) wijst Margriet van der Heijden in het artikel **De elegantie verdwijnt uit het standaardmodel** op

een vreemd los eindje [dat] zou breken met een decennialange traditie waarin het gedrag van de kleinste bouwsteentjes van de kosmos steeds maar weer correct werd voorspeld. Sterker, zo'n los draadje zou het standaardmodel dat die bouwsteentjes en hun gedrag beschrijft, misschien zelfs onderuit kunnen halen.

Tja, wat weet ik nu helemaal van quantumverschijnselen? Mijn onbenul is tegelijk de reden, dat ik een aanwijzing meen te kunnen ontleen aan de opmerking dat

die deeltjeswereld veel wanordelijker [bleek] dan voorzien – al helemaal toen [...] een baaiert aan nieuwe deeltjes opdook, vaak met een onbegrepen gedragspatroon[. ...]
Die vielen pas in hun plek [met de veronderstelling van] nog kleinere bouwsteentjes.

Zou het kunnen, zo vraag ik mij overigens allang af, dat natuurkundigen ondanks Bohrs beginsel uitgaan van het bestaan van aparte dingen, elk met ‘eigen’ gedrag van dien? Door bepaald gedrag met een ding te vereenzelvigen raakt ander gedrag ervan prompt onbegrijpelijk. Er lijkt onder de noemer van het ene ding inderdaad zoiets als begripsconsolidatie bereikbaar door het samengesteld te beschouwen uit verschillende nadere ... dingen. Die zijn op hun beurt echter eveneens verondersteld volgens wat feitelijk ‘slechts’ een bepaalde gedragingen is. Op die manier ontdekken we ‘natuurlijk’ steeds nog weer kleinere deeltjes, mits daartoe in staat door hulpmiddelen (lees ook: een situatie) voor waarneming van alsmaar kleinschaliger ... gedrag, enzovoort. Daarbij vind ik dus niet een deeltje als het ene ding aan de orde. Daarentegen telt bepaald 3. gedrag telkens twee samenstellende annex –lopende ‘delen,’ te weten 1. ob-/subject (lees hier dus ook: ding) en 2. situatie. Daarom vind ik de opmerking van Van der Heijden intrigerend – nogmaals, ik weet zeer weinig van natuurkunde voor gevorderden – dat het

standaardmodel [...] misschien het beste [is] te vergelijken met een bouwdoos met vakjes voor verschillende typen bouwsteentjes. Het getal drie speelt daarbij een speciale rol.

Het klinkt alsof elk, eh, hoofdtype drie subtypes telt. Als ik dat vertaal naar het beginsel van situationele gedragsverbijzondering kom ik erop, dat het eerste subtype dan geldt voor het desbetreffend veronderstelde ding vóór samenloop, het tweede betreft het ding tijdens samenloop en het derde het ding erna.

Eleganter vind ik dat wel. :-)

Een vergelijkbare fixatie vertoont Heidegger als hij stelt:

Wir möchten die Sprache weder aus anderem, das nicht sie selber ist, begründen, noch möchten wir anderes durch die Sprache erklären.[pp. 12-13]

Maar het klopt ook niet. Althans, ik heb van zijn opstel de indruk gekregen dat hij aan taal het bewijs wil ontlenen van ding-in-de-wereld. Daarvoor benut hij de associatie van – het – niets met ruimte voor ... àlles:

Die Sprache ist: Sprache. Die Sprache spricht. Wenn wir uns in den Abgrund, den dieser Satz nennt, fallen lassen, stürzen wir nicht ins Leere weg. Wir fallen in die Höhe. Deren Hoheit öffnet eine Tiefe.[p. 13]

Dat klinkt hoopvol, maar raakt dus pas logisch met de kunstgreep van nul-identiteit. Die blijft immers gedragsmatig leeg en opent daardoor samenhang tussen – beschrijvingen van – situationele gedragingen. Heidegger neemt zulke wezensleegte echter niet in overweging. Hij vestigt de aandacht op wat hij denkt dat

die älteste Wesensprägung der Sprache [p. 16]

is. De opgave luidt volgens hem

ein rein Gesprochenes zu finden [und r]ein Gesprochenes ist das Gedicht.[p. 16]

Is dat zo? Opnieuw komt hij met een bezwering:

Wir müssen diesen Satz zunächst als nackte Behauptung stehen lassen.[p. 16]

Als die aanname wat oplevert, bewijst dat het nut ervan. Prima, maar geldt nut niet netzo betrekkelijk, enzovoort? Hoe dan ook, Heidegger meent dat hij in elk geval voorlopig – en er is niemand die hem onderbreekt – met zijn ‘redenering’ dóór kan. Met het gedicht **Ein Winterabend** van Georg Trakl (1887-1914),

[d]aß er der Dichter ist, bleibt unwichtig,[p. 17] bleibt uns nur eine Wahl, die jedoch vor bloßer Willkür geschützt ist.[p. 16]

Heidegger vindt dat gedicht kennelijk geschikt om

das Bündige jener Bindung[, d.h. das Sprechen der Sprache,] zu erfahren[, p. 16] weil es auf eine nicht weiter erklärbare Weise die Eignung bekundet, unserem Versuch, die Sprache zu erörtern, einige fruchtbare Winke zu leihen.[p. 20]

Ofwel, wie de ‘redenering’ wil volgen, kan haar beter ... niet volgen. Het is slechts de bekwame exegeet gegeven (lees ook: toegestaan) om een orakelspreuk te duiden. Heidegger gaat inderdaad – verder – lès met interpretatie van genoemd gedicht. Hij wijst op de zelfstandige naamwoorden en vraagt,

Was ist dieses Nennen?[p. 21]

Zijn prompte antwoord:

Das Nennen [...] ruft ins Wort. Das Nennen ruft. Das Rufen bringt sein Gerufenes näher.[p. 21]

Het zit nog mee dat Heidegger kennelijk de Nederlandse taal niet beheerst. Wellicht zou hij dan de aanduiding als zelfstandig naamwoord hebben aangevoerd als aanwijzing dat zo'n woord een ding oproept:

Im Nennen sind die genannten Dinge in ihr Dingen gerufen.[p. 22]

Maar een ding-op-zichzelf bestaat niet, haalt Heidegger er bij, en laat zich als zodanig dus niet roepen. Dus,

Dingend ent-falten sie Welt, in der die Dinge weilen und so die je weiligen sind. Die Dinge tragen, indem sie dingen, Welt aus. [...] Dingend sind die Dinge Dinge. Dingend gebärden sie Welt.[p. 22]

Eenzijds lijkt ook Heidegger, en m.i. terecht, te veronderstellen dat – woorden zoals – ding en wereld elkaar wederzijds bepalende betekenissen hebben. Het zijn, zoals Charles Peirce axiomatisch aangeeft, onlosmakelijke begrippen. Anderzijds zoekt Heidegger een uitgangspunt – nog – zonder betekenisverschillen. Ik ben het met Nicolaas van Cusa eens dat zo'n punt onuitspreekbaar is. Wellicht voelt Heidegger zich oprecht ertoe ... geroepen om dat onmogelijke wèl voor elkaar te krijgen. Of heeft hij een retorisch middel ontdekt om die waan te wekken bij goedgelovige mensen?

Er ontstaat onontkoombaar betrekkelijkheid door iets te benoemen. Ding? Maar wat is er dan omheen? Of, wereld? Wat maakt dan onderdeel van dat alles uit? En zo'n naam- annex taalbegrip schiet volgens mij dus ernstig tekort, want de betrekkelijkheid strekt zich m.i. uit tot subject en situatie in hun alsmaar wisselende samenloop. Volgens Heidegger heeft daarentegen taal zelf een boodschap:

Wie das Rufen, das die Dinge nennt, her- und hin-ruft, so ruft das Sagen, das die Welt nennt, in sich her und hin. Es traut Welt den Dingen zu und birgt zugleich die Dinge in den Glanz von Welt.[p. 24]

Ik meen dat redelijk begrijpelijk te kunnen maken door duiding volgens subjectief situationisme. Mijn... exegese zou Heidegger stellig hebben afgewezen, maar ik deel zelfs grondig zijn overigens evenmin oorspronkelijke kijk, dat

Welt und Dinge [...] nicht nebeneinander [bestehen]. Sie durchgehen einander.[p. 24]

Inderdaad, samenloop:

Hierbei durchmessen die Zwei eine Mitte. In dieser sind sie einig.[p. 24]

Met 'hun' gedrag, dus. En voor het ene ding wisselt de wereld volgens 'zijn' situaties. Voilà, gedragingenvariëteit. En met het ene gedrag verandert zowel onderling betrokken ding als onderling betrokken situatie, wat allemaal bijdraagt aan wisselingen, enzovoort.

Heidegger:

Die Mitte von Zweien nennt unsere Sprache das Zwischen.[p. 24]

Volgens mij resulteert daaruit altijd – pas – gedrag als derde. Heidegger beperkt zich kennelijk tot ding en wereld als – twee – basisbegrippen. Nadat hij verklaart dat ding en wereld

[a]ls so Einige [...] innig [sind, p. 24]

Volgt de opmerking, dat

[d]ie Innigkeit von Welt und Ding [...] keine Verschmelzung [ist]. [p. 24]

Met midden resp. tussen geeft Heidegger daarentegen aan, dat dáár

Welt und Ding [...] rein sich scheide[n] und geschieden bleib[en]. [p. 24]

Daarmee doorbreekt hij strijdigheid echter niet. Waar Heidegger onderscheid benadrukt, wijs ik op samenloop. Noem het maar “Verschmelzung,” maar dynamisch. Voor gedrag, zeg ook maar, doordringt een ob-/subject een situatie èn omgekeerd. Gedrag is hun samenloop. Ofwel, zodra ik in het onderstaande citaat “Unter-Schied” – waarom toch zo ogenschijnlijk eigenzinnig geschreven? – beide keren vervang door samenloop kan ik er prompt een kenschets van ob-/subjectief situationisme in lezen:

Der Unter-schied vermittelt nicht nachträglich, indem er Welt und Dinge durch eine herzugebrachte Mitte verknüpft. Der Unter-Schied ermittelt als die Mitte erst Welt und Dinge zu ihrem Wesen, d.h. in ihr Zueinander, dessen Einheit er austrägt. [p. 25]

Hoe Heidegger daar door zijn duiding van dat gedicht toe komt, vind ik overigens onnavolgbaar. Naar mijn idee wil hij nog maar eens iets kwijt over de verhouding van ding en wereld. Zo kwam hij op het idee om zijn associaties nav dat gedicht te benutten. En daarvoor bedacht hij een aanzet onder de noemer van taal. Vooruit, als ik er met het verklaringkader waaraan ik de voorkeur geef enige moeite voor doe, kom ik tot erkenning ervan dat Heideggers beweringen niet allemaal onzin zijn. Als die verhouding als ding-in-de-wereld inderdaad zijn hoofdthema vormt, heeft hij gelijk er voortdurend op dóór te gaan. Zijn consequente verhulling ervan vind ik dan weer niet behulpzaam, integendeel.

Enfin, als ik hem enigszins heb kunnen volgen, doet taal er volgens hem zelfs principieel toe, omdat

[i]m Heißen, das Ding und Welt ruft, [...] das eigentlich Geheißenene [...] der Unter-Schied [ist]. [p. 26] Dieses Heißen ist das Wesen des Sprechens. [p. 28]

Wat ik gedragsmatig principieel vind tellen, is samenloop. Ja, de veronderstelling van samenloop kent als voorwaarde de veronderstelling van onderscheid (zoals verschil leidt tot betrekkelijkheid). Taal dient subjecten daarbij ter afstemming van hun gedragingen. Wat taal ... is, kan zo beschouwd zeer beknopt zijn aangegeven: èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid.

Heidegger blijft bij nadruk op de

Riß des Unter-Schiedes[. p. 28]

Daarom meent hij, dat

[d]ie Sprache [...] spricht, indem sie das Geheißenene, Ding-Welt und Welt-Ding, in das Zwischen des Unter-Schiedes kommen heißt. [p. 28]

Wat hij mist, is dat precies daar altijd alles ... dienovereenkomstig verschillend gebeurt: situationeel ob-/subjectgedrag. En taal(gebruik) is het ene gedrag ter afstemming van ander gedrag.

Nee, Heidegger is zeker niet de enige die praktisch inzicht mist. En hoe vaak doe ik dat zèlf niet, en weiger ik opbouwende (!) kritiek op mijn nalatigheid zelfs maar aandacht te schenken. Intussen blijft Heidegger – poëtisch bedoelde? – variaties op zijn tweeledige hoofdthema opdreunen:

Der Unter-Schied läßt das Dingen des Dinges im Welten der Welt beruhen. [...] Der Unter-Schied stillt das Ding als Ding in die Welt. [p. 29]

Het Duitse werkwoord stillen betekent borstvoeding geven in het Nederlands. Zo leidt de aanname van onderscheid tussen ob-/subject en situatie tot de mogelijkheid om er samenloop van te veronderstellen. Moet ik mij ook poëtisch proberen uit te drukken? Zo'n samenloop is een bron die gedrag voedt. Hmm. Hoe dan ook is samenloop telkens enkelvoudig. Omdat Heidegger nauwelijks voorbij onderscheid redeneert, beweert hij:

Zwiefach zumal stillt der Unter-Schied: die Dinge ins Dingen und die Welt ins Welten.[p. 29]

Met volgehouden onderscheid volhardt hij in onbegrijpelijkheid (en ik sluit dus niet uit dat hij daarop ... uit is, ik bedoel onbegrijpelijkheid, omdat hij zichzelf vooral als orakelende exegeet c.q. geniaal kunstenaar ziet). Als zelfstandig naamwoord betekent het Duitse Stille in het Nederlands stilte. De gelijkenis tussen woorden is voor Heidegger genoeg voor een stelling:

Die Stille stillt[. p. 30]

Hèhè, een moeder wil liefst rust om haar kind de borst te geven. Het ontgaat mij wat voedende stilte algemener 'zegt' over de verhouding tussen ding en wereld. Samenloop is m.i. vaak allesbehalve ... stil. Maar Heidegger is associatief allang weer onderweg langs een ander spoor, zoiets als een filosofie van de stilte. Hij oppert een tegenstelling met de gangbare associatie van taal in de zin van spraak met geluid maken:

Die Sprache spricht als das Geläut der Stille.[p. 30]

Bijna geruststellend deelt hij mee, dat

[d]as Geläut der Stille [...] nichts Menschliches [ist].[p. 30]

Hoe zou een mens daarom ooit kunnen begrijpen wat taal is?! Maar dat mag hèm, Heidegger, uiteraard niet weerhouden van treffende opmerkingen, òp naar de volgende associatie om onnavolgbaar van spoor te ... wisselen. Ik geloof er niet in.

81.17

Martin Heidegger (1889-1976) werpt zich op als de enkeling die beseft dat het nodig is om, zoals het op de eerste pagina van **Sein und Zeit** (Max Niemeyer Verlag, 1963, oorspronkelijk 1927) staat,

die Frage nach dem Sinn von Sein erneut zu stellen.

Dat dringt, omdat volgens hèm

wir heute [...k]eineswegs [...] eine Antwort [haben] auf die Frage nach dem, was wir mit dem Wort »seiend« eigentlich meinen[. p. 1]

Wat zijn als zgn werkwoord betreft, geldt m.i. als de crux juist dat het helemaal ... niets betekent. Het dient immers als koppelteken, maw helpt om een samenloop te suggereren. Nota bene, juist omdat – het werkwoord – zijn in verschillende vervoegingsgedaanten als het ware zèlf volstrekt (!) betekenisloos is :-) en blijft, kunnen er willekeurige betrekkingen mee aangeduid zijn. Inderdaad, vergelijkbaar biedt worden als werkwoord zulke open mogelijkheden voor suggestie van associaties. Oók een koppelteken, dus. En het klopt dat er zgn talen zijn waarin een werkwoordsvorm tevens als zelfstandig naamwoord kan worden gebruikt. Het aldus afgeleide zelfstandig naamwoord heeft

op z'n redekundigs uitgedrukt dan betekenis als aanduiding van wàt het onderwerp doet – het betreft oorspronkelijk een wèrkwoord, nietwaar? – en/of van wat een eigenschap/gedrag van – indien aanwezig in de uitdrukking – het lijdend voorwerp ... is en/of van een manier van betrokkenheid van – indien aanwezig in de uitdrukking – het meewerkend (!) voorwerp.

Wat telt als overgangelijk werkwoord zie ik dus ruimer (omdat ik juist vooral betekenisovergang op het onderwerp meetel).

Hierboven heb ik opzettelijk zijn en worden een koppelteken genoemd. Met enkele andere werkwoorden staan ze bekend als koppelwerkwoorden. Ik wil maar zeggen dat het hun koppelfunctie is, waardoor ik ze als – volgens mijn verruiming van wat overgankelijke werkwoorden zijn – ònvergankelijke werkwoorden beschouw.

Gelet op de zelfstandig-naamwoordvorm laat zich inderdaad als vraag uitdrukken, wèlke betekenis(sen) ervan mogelijk is (zijn). Maar nog afgezien van de noodzaak om nodige en voldoende context erbij te ... betrekken, de vraag naar wat voor een werkwoord betekenisovergang ervan is, is voor een zgn koppelwerkwoord op voorhand ònzin. Nogmaals, dat zit 'm in het koppelvermogen met noodzakelijke betekenisloosheid van dien. Zeg ook maar dat ze àls koppelteken – verder – werkeloos zijn. Hoezo, werkwoord?

Het is uiteraard de vraag, of zo'n grammaticale redenering relevant is. Ik zou zeggen, probeer er eerst maar eens aan te ontkomen.

81.18

In § 1 van **Sein und Zeit** wijst Heidegger op wat hij meent, dat

[d]ie Notwendigkeit [ist] einer ausdrücklichen Wiederholung der Frage nach dem Sein[. p. 2]

Volgens hem zijn er “Vorurteile” gaan overheersen. Wanneer de z.i. gangbaar geraakte opvatting luidt, dat

»Sein« [...] der allgemeinste Begriff [ist], [...] kann das nicht heißen, er ist der klarste und aller weiteren Erörterung unbedürftig. Der Begriff des »Sein« ist vielmehr der dunkelste.[p. 3]

Hij beschouwt – het – zijn dus onverminderd als een begrip. Het legt zich er niet bij niet dat zoiets-als-alles àls begrip ònmogelijk valt te duiden. Uit de z.i. netzo gangbare opvatting, dat

[d]er Begriff »Sein« [...] undefinierbar [ist, p. 4]

trekt hij evenmin de conclusie

daß »Sein« kein Problem mehr bieten kann[, p. 4]

integendeel. Hij komt met – zoiets als – een bewijs uit het òngerijmde, want volgens hem

[dispensiert d]ie Undefinierbarkeit des Seins [...] nicht von der Frage nach seinem Sinn, sondern fordert dazu gerade auf.[p. 4]

Ook toont Heidegger zich niet onder de indruk van de opvatting, dat

[d]as »Sein« [...] der selbstverständliche Begriff [ist].[p. 4]

Wat mij betreft opnieuw òngerijmd, ja, dat maakt zijn – gebrek aan – redenering ònnavolgbaar, stelt hij vast, dat

[a]llein diese durchschnittliche Verständlichkeit demonstriert nur die Unverständlichkeit.[p. 4]

Weliswaar, zo gaat Heidegger verder,

[liegt] in jedem Verhalten und Sein zu Seiendem als Seiendem a priori ein Rätsel[, aber d]aß wir je schon in einem Seinsverständnis leben und der Sinn von Sein zugleich in Dunkel gehüllt ist, beweist die grundsätzliche Notwendigkeit, die Frage nach dem Sinn von »Sein« zu wiederholen.[p. 4]

Ik herken er géén bewijs in, slechts de hardnekkige weigering om – de beperking van – betrekkelijkheid te erkennen. Nu heeft Heidegger uiteraard door, dat hij voor een voor hem passend antwoord op de zgn zijnsvraag moet – proberen te – omzeilen wat hij als tekortkomingen van vooralsnog overheersende opvatting aanwijst:

Die Seinsfrage wiederholen besagt daher: erst einmal die Frage**stellung** zureichend ausarbeiten.[p. 4]

Daarin is hij nooit natuurlijk geslaagd, want dat kàn vanuit betrekkelijkheid dus niet, punt. Maar een mislukking inzien, laat staan een morele fout zoals hij begaat met zijn steun aan het Nationaalsocialisme toegeven, valt hem blijkbaar netzo onmogelijk.

Iedereen heeft van alles te verantwoorden. Dat geldt zeker ook voor mij.

81.19

Dat is toevallig! Of niet, soms? Ik heb er (on)overgankelijke werkwoorden bijgehaald, zie **aantekening 81.17**. Uitgaande van vragen als werkwoord zet Heidegger in § 2 van **Sein und Zeit** verschillende begrippen uit. Hij verstaat onder

Fragen [...] erkennendes Suchen des Seienden in seinem Daß- und Sosein.[p. 5]

Gebruikmakend van de mogelijkheid om betekenissen met voorvoegsels te verbijzonderen noemt Heidegger het onderwerp van een vraag ... gevraagd (das Gefragte). Dat geldt dan als bevraagd (das Befragte) voor zover het 'bijdraagt' aan een antwoord, en met zo'n antwoord is het desbetreffende onderwerp volgens Heidegger uitgevraagd (das Erfragte). Volgens die indeling doet Heidegger een poging tot redenering:

Das Gefragte der auszuarbeitenden Frage ist das Sein, das, was Seiendes als Seiendes bestimmt[. p. 6]

Zo heeft Heidegger eerder vragen echter niet opgevat. Althans, ik neem verschil aan tussen "in seinem Daß- und Sosein" en "als Seiendes." De eerste vraag is redelijk vanwege veronderstelde betrekkelijkheid, de tweede is redelijk zelfs principieel onbeantwoordbaar omdat houvast volgens betrekking(en) ontbreekt. Heidegger meent echter dat – doet alsof? – hij betrekkelijkheid kan ontstijgen. Wellicht hoopt hij op een oplossing door de erkenning, dat

Sein als das Gefragte [...] eine eigene Aufweisungsart [fordert], die sich von der Entdeckung des Seienden wesenhaft unterscheidet. Sonach wird auch das **Erfragte**, der Sinn von Sein, eine eigene Begrifflichkeit verlangen, die sich wieder wesenhaft abhebt gegen die Begriffe, in denen Seiendes seine bedeutungsmäßige Bestimmtheit erreicht.[p. 6]

Rara, welke methode is daarvoor passend (wanneer openbaring als 'methode' uitvalt)? Hoe Heidegger zijn, eh, redenering voortzet, kan ik niet anders opvatten dan dat hij zich desondanks voegt naar m.i. inderdaad onvermijdelijke beperking:

Sofern das Sein das Gefragte ausmacht, und Sein besagt Sein von Seiendem, ergibt sich als das **Befragte** der Seinsfrage das Seiende selbst.[p. 6]

Dat brengt uiteraard een antwoord niet dichterbij op een vraag die redelijkerwijs annex begripsmatig hoe dan ook onbeantwoordbaar is. Overigens wekt Heidegger op mij de indruk dat hij de mogelijkheid oppert van “das Seiende selbst“ als bemiddelend begrip tussen enerzijds “Sein,” anderzijds “Seinende in seinem Daß- und Sosein.“ Hij klinkt – nog – uitgesproken fenomenologisch à la Edmund Husserl (1859-1938), de man die hij als hoogleraar wil opvolgen, wat mede dankzij publicatie van **Sein und Zeit** lukt, met zijn aankondiging dat

das Seiende selbst [...] gleichsam auf sein Sein hin abgefragt [wird].[p. 6]

Maar ja, alles en nog wat geldt als zijnde. Zo komt Heidegger op de voorbereidende vraag:

An **welchem** Seienden soll der Sinn von Sein abgelesen werden[, ... w]elches ist dieses exemplarische Seiende und im welchem Sinne hat es einen Vorrang?[p. 7]

Ik zou zeggen dat het niet mag uitmaken. Dat vind ik trouwens ook gelden voor begrip van betrekkelijkheid. Met erkenning van betrekkelijkheid blijkt dat wèl vergaand haalbaar, nou ja, volgens mij dan met subjectief situationisme op z'n enneadisch als grondslag. Vergeleken daarmee erkent Heidegger subjectiviteit weliswaar met zoveel woorden, maar lijkt die 'factor' niet dóór te zetten tot verschillen per 'individueel' subject, laat staan dat hij de situationele veranderlijkheid ervan oppert. Daarentegen stelt hij de mens als categorie voor als “exemplarische Seiende,” want de zijnsvraag vergt z.i.

Seinsmodi eines bestimmten Seienden, **des** Seienden, das wir, die Fragenden, je selbst sind. Ausarbeitung der Seinsfrage besagt demnach: Durchsichtigmachen eines Seienden – des fragendem – in seinem Sein.[p. 7]

Kortom, wat de zijnde mens volgens Heidegger zelfs kenmerkt, is de zijnsvraag. Zodra 'we' ons dát – wederom – terdege – leren – beseffen moet het wel erg raar lopen, zo lijkt Heidegger te preken, als het bijbehorende antwoord ons nog steeds ontgaat. Als het veronderstelde menselijk vermogen middel is, kan het doel nooit ver weg zijn, nietwaar? Het is een redenering van niets, maar zo komt hij op de term waarmee hij oppervlakkig vaak wordt geassocieerd:

Dieses Seiende, das wir selbst je sind und das unter anderem die Seinsmöglichkeit des Fragens hat, fassen wir terminologisch als **Dasein**.[p. 7]

Daarmee heeft Heidegger het onderwerp benoemd waarin hij voorspelbaar en tragisch alsmar onredelijker in is blijven steken, ofwel

eine vorgängige angemessene Explikation eines Seienden (Dasein) hinsichtlich seines Seins.[p. 7]

Nota bene, hij oppert zèlf het terechte bezwaar dat

solches Unterfangen [...] in einen offenbaren Zirkel [fällt, p. 7]

maar probeert er dus tevergeefs argumenten tegenin te brengen ipv te erkennen dat zulke onredelijkheid nu eenmaal kenmerkend is voor een zgn grondslag, opdat (!) redeneringen ermee kunnen worden opgezet. Zo kan Heidegger wel doen alsof hij nog géén grondslag benut, maar in zijn geval vergaand impliciet gehouden doet hij dat onvermijdelijk wèl. En zo kijk ik netzo onvermijdelijk vooral met de semiotische enneade als kader of ik al dan niet met beweringen door Heidegger kan instemmen.

Dus, als Heidegger een zijnsvraag heeft, kan hij met een antwoord erop komen. Om dat antwoord begrijpelijk(er) te 'maken,' helpt het wanneer hij tevens de grondslag aangeeft die hij ervoor gevolgd heeft, of waarvan hij in elk geval meent die consequent gevolgd te hebben. De zgn zijnsvraag is inderdaad wat afwijkend, omdat een antwoord erop zo'n – voorstel voor een – grondslag ... is. Vooruit, schets voorafgaand de grondslag. Mee eens, dáárin

[kann] ein »Zirkel im Beweis« [...] überhaupt nicht liegen, weil es [damit] nicht um eine ableitende Begründung, sondern um eine aufweisende Grund-Freilegung geht.[p. 8]

Het is echter Heidegger zèlf die de schijn wekt dat er aan het vestigen van een grondslag wat te redeneren valt. En zodoende (!) is dat precies wat Heidegger ontwijkt, te weten met willekeur van dien een grondslagvoorstel komen. Een bepaalde grondslag is inderdaad een doorgehakte knoop. Het is niet anders. Het is práktisch onmogelijk om knoop en zwaard te sparen.

Terwijl Heidegger opmerkt, in een doorzichtige poging tot bezwering, dat

[f]aktisch [...] in der gekennzeichneten Fragestellung überhaupt kein Zirkel [liegt, p. 7]

blijft hij naar mijn idee juist daardoor begripsmatig vruchteloos rondjes draaien (m.i. inherent aan de procedure van zgn fenomenologische schouw en afgaande op zijn latere bundel **Unterwegs zur Sprache** vind ik, zie verder **aantekening 81.9** en **aantekening 81.16**, dat hij pakweg vijftienvintig jaar later niets is opgeschoten, integendeel). Dat heeft zijn bekendheid overigens stellig bevorderd. (Want) de religieuze strekking vind ik onmiskenbaar. Wie een godsdienst zonder god zoekt, voelt zich kennelijk aangesproken door beweringen als:

Die wesenhafte Betroffenheit des Fragens von seinem Gefragten gehört zum eigensten Sinn der Seinsfrage.[p. 8]

Ik kan het mis hebben, maar volgens mij suggereert Heidegger dat begrip van de zijnsvraag leidt tot begrip van het zijn. Dat de kwaliteit van de vraag ertoe doet, graag toegegeven, daar zit voor vrijwel èlk onderwerp altijd wel wat in. Maar voor de zgn zijnsvraag maakt het niets uit. Hoe dan ook bestaat er géén redelijk antwoord op. Maar wie vindt dat haar/zijn leven absoluut genomen zin moet hebben, is aldus ontvankelijk voor de boodschap, dat z/hij als

das Seiende vom Charakter des Daseins [...] zur Seinsfrage selbst einen – vielleicht sogar ausgezeichneten – Bezug [hat]. [p. 8]

Ik beschouw dat als een illusie, en meen er niet aan onderhevig te zijn. Ik zie dus pertinent (!) niet in, dat

damit [...] bestimmtes Seiendes in seinem Seinsvorrang erwiesen [ist] und das exemplarische Seiende, das als das primär **Befragte** der Seinsfrage fungieren soll, vorgegeben [ist]. [p. 8]

Op z'n minst, zo besluit Heidegger ter bevestiging zijn tweede paragraaf in **Sein und Zeit**,

hat sich [...] wohl [...] so etwas wie ein Vorrang des Daseins gemeldet.[p. 8]

Altijd zijn er mensen die graag horen dat z/hij uitverkoren ... zijn. Heidegger stelt m.i. daarom niet zozeer de zijnsvraag opnieuw, maar herhaalt veeleer een heilsverkondiging.

Ik vrees dat zo'n opvatting gauw nauwer geldt om volstrekt vals superioriteitsgevoel te bepleiten, bevorderen, enzovoort. Dat is ook gebeurd.

81.20

Vergaand òngehinderd door de opgave om wèrkend gereedschap te maken ga ik hier dóór op ons gesprek over, zeg maar, eenheid èn verscheidenheid. Eerder dit jaar nog heb ik in [aantekening 78.74](#) volgens mijn idee ervan o.a. gesteld:

Zo hebben de functionele voorzieningen die voorafgaand aan verwerkingsverloop geplaatst zijn, op hùn beurt – dus – èlk eveneens een verwerkingsverloop. En de voorziening voor regie van verwerkingsverloop kan verloop op onderdelen als het ware aan zichzelf opdragen, enzovoort. Voor het overzichtsschema in figuur 5 is ruwweg verondersteld dat zulke verwerkingsrecursie allemaal verloopt via de taakmiddelenwijzer (inclusief verwerking als taakmiddelenwijzer zèlf). Voorts staat zoiets als een terugschakeling van taakmiddelenwijzer naar hoedanighedenwijzer aangegeven. [...] Op deze manier kan trouwens voor gebruik van een willekeurig vòlgend taakmiddel als het ware tussendoor een betrouwbaardere authenticatie van de identiteitstelling van de gebruiker worden verlangd dan blijkbaar eerder 'verwerkt.' Kortom, op samenhang zoals figuur 5 toont, zijn allerlei variaties mogelijk.

M.i. principiëler heb jij van meet af aan – laat ik die programmatuur maar aanduiden als – KnitbITs opgezet volgens het uitgangspunt dat metadata weliswaar voor iets anders gebruikt wordt dan data, maar dat metadata 'verder' óók data is. Van wat aldus zoiets als sporen betreft, zijn er volgens data en metadata dus twee. En in een vroeg stadium heb jij als zo'n spoor, het derde, – behandeling van/verwerking voor – presentatie aangewezen. Zo ben je doorgegaan. Kortom, verdere variaties op één thema. Voorzover een zgn aspect van data(behandeling) op zijn beurt data(behandeling) vergt, lukt het je om vergaand éénheid in behandeling aan te brengen voor verscheidenheid van aspecten; voor de eventuele afstemming/wisselwerking tussèn verschillende aspectbehandelingen als resp. dataverwerkingen moet telkens een uitkomst volgens het ene aspect dan kunnen gelden als data voor één of meer andere aspecten die relevant zijn, en zonodig omgekeerd.

Afgezien ervan dat ik de opzet stellig niet juist beschreven heb, heb jij KnitbITs feitelijk dus allang opgezet volgens zulk verschil èn samenhang. Schrijf je het ajb zèlf eens op zoals het volgens jou wèl is? Zoals ik zei, het is tijd voor een vervolg – of meer een toelichting? – op [De softwareontwerper als illusionist](#).

81.21

Over de vergelijking met werk van Martin Fowler kan ik kort zijn. Wat zgn conceptueel modelleren betreft, zeg maar de ordening van betekenissen als gedragsbeschrijvingen van 'objecten,' propageert hij – nog steeds – UML. Noem dat maar contextloze objectgerichtheid, ofwel principiëel anders dan Metapatroon en daardoor dus netzo principiëel óngeschikt voor stelselmatige modellering met betekenissenvariëteit van dien.

Ik vermoed echter dat de 'architect' helemaal niet doelt op Fowlers opvatting enz. over conceptueel modelleren. Mocht dat zo zijn, dan is zij onder de noemer van architectuur ernstig nalatig. Zònder modelleermethode voor een passend informatiemodel kan je programmeren totdat je een ons weegt, maar dat kan natuurlijk nooit iets bruikbaar opleveren. Nogmaals, wat ik vermoed is dat zij helaas inderdaad louter verwijst naar Fowlers ideeën over ontwikkeling en aldus structuur van computerprogrammatuur. Zo ja, dan gaat het – dus – niet om vergelijking met Metapatroon, maar met KnitbITs.

Fowler is m.i. terecht een pleitbezorger van optimalisering van modulariteit van

programmatuur. Dat idee is overigens al veel en veel ouder, want wordt o.a. voor de zgn gebouwde omgeving al millennia gepraktiseerd.

Vergeleken met de radicaal-modulaire opzet van KnitbITs blijft Fowler met zijn voorstel(ling) voor (van), op z'n engels uitgedrukt, (re)factoring nog zo'n beetje in het midden hangen. Dus, ja, ook Fowler heeft zoals zoveel andere programmeurs volkomen gelijk met zijn voorkeur voor ònderling zo onafhankelijk mogelijk bruikbare zgn programmatuurpatronen (lees dus ook: programmatuurmodulen). Nogmaals, ook hij blijft echter in nodeloos verschillende patronen/modulen steken.

De modulaire radicaliteit van KnitbITs is, dat voor àlle faciliterende aspecten van informatieverkeer slechts één module volstaat; de noodzakelijkerwijs aspectspecifieke verwerkingsmodaliteit laat zich met parameters, ofwel óók informatie, variëren. Dat vergt dan ... ònderling zo onafhankelijk mogelijk bruikbare betekenissen (en zo kom je op z'n minst dáárvóór toch op contextuele verbijzondering uit :-).

Kortom, als je mbt programmatuurstructuur vóór Fowler bent, prima, kan je redelijkerwijs (!) onmogelijk tégen KnitbITs zijn. In wíelertermen, er op en er over. Nota bene, méér Fowler is dus zelfs onmogelijk. Als reclame-uiting, vooruit, noem KnitbITs maar exemplarisch voor Extreme Factoring.

Zie ter nadere uitleg **aantekening 81.20** voor afschrift van een mailbericht dat ik – toevallig? – gisteren aan Martijn Houtman stuurde.

Oh ja, Fowler heeft niets dat wèrkt. Hij beperkt zich tot theorie. KnitbITs doet 't gewoon. Allang.

81.22

De gangbare ordening van informatie (lees hier ook: data) voor opslag, verwerking enz. met digitale middelen betreft zgn typen (lees ook: klassen). Volgens een type, bijvoorbeeld persoon, kan dan informatie over meerdere (!) exemplaren, ofwel individuen als 'echte' personen, zijn verzameld. Ook verband tüssen exemplaren is als verband (lees ook: relatie) tussen typen bepaald.

Een aanduiding van zulke 'typische' ordeningsdata voor ermee veronderstelde betekenissen van gebruiksdata luidt: metadata. De letterlijke vertaling van metadata is immers: data over data.

Aanvullende data over gebruiksdata is er niet alleen 'over' betekenissenordering. Allerlei aspecten tellen voor digitalisering, zoals presentatie en beveiliging met op hùn beurt vaak meerdere deelaspecten. Data dáárover geldt daarom óók als metadata.

Met gebruiksdata als uitgangspunt geldt data 'erover' als metadata. Maar metadata zijn verder ook gewoon weer data, inderdaad, waarvoor het nuttig kan zijn om expliciet metadata te bepalen (die uitgaande van de 'oorspronkelijke' data dan metametadata zijn, en eventueel zo verder).

Zo is er als het ware een Wet van Omgekeerde Evenredigheid van Metadata met Modulariteit van Programmatuur. Want hoe méér aspecten van 'verwerking' van gebruiksdata met metadata dekkend beschreven zijn, des te minder (programmatuur)modules er nodig zijn. Idealiter 'verzorgt' één en dezèlfde module àlle aspecten met desbetreffende metadata als nodige en voldoende parameters voor sturing van aspectspecifiek verwerkingsverloop en aldus bepaling van het resultaat ervan.

Ik kan me best voorstellen dat iemand aan de buitenkant van de informatierotonde niet àf ziet, hoe door-en-door modulair die programmatuur is. Maar van wie zich

architect noemt, mag je nieuwsgierigheid verwachten en zelfs eisen. En wie serieus met enige deskundigheid naar de ‘binnenkant’ van de rotonde gekeken heeft, moet m.i. op z'n minst vergaande modulariteit in de opzet ervan hebben herkend. Tja, het kan ook zijn dat de ‘architect’ in kwestie dat onderzoek allang deed en oprecht meent gegronde redenen ervoor te hebben dat het met de rotonde helemaal verkeerd gaat. Jij hebt gelijk – met je dringende verzoek aan haar – dat je zulke redenen eindelijk uitgedrukt wil zien. Als haar uitleg uitblijft, heb jij alsmear meer redenen om weerstand volgens domme willekeur te vermoeden. Over omgekeerd evenredig gesproken, :-) zulke weerstand groeit met verzet ertegen en is alsmear moeilijker te doorbreken. Intussen blijft de multiproblematiek maatschappelijk maar doorzweren ...

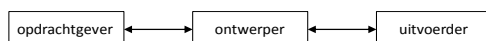
81.23

Hopelijk verduidelijk ik met deze aantekening op z'n minst de vrijwel alom in overheidsorganisaties ontstane besluitvormingschaos. De voorgestelde reorganisatie is inderdaad, tja, mede daardoor, moeilijk bereikbaar. Structurele verbetering van voorwaarden voor samenwerking wordt alsmear moeilijker. Wat er in allerlei organisaties grondig mis is met digitalisering, laat zich althans deels verklaren volgens een ruw schema voor functiescheiding. Daarvoor telt figuur 1 drie functies met bijbehorende functionarissen.

figuur 1

Voor evenwichtige verhoudingen voor ingewikkelde(r) opgaven is ontwerp onontbeerlijk als een functie die vergaand onafhankelijk is van zowel opdracht als uitvoering. Want alleen op die manier kan ontwerp dienen als, zeg maar, schakelfunctie tussen opdracht en uitvoering. Figuur 2 toont de ontwerper als tussenpersoon; wat kenmerkend functionele verantwoordelijkheden betreft onderhoudt de opdrachtgever bijgevolg géén direct contact met de uitvoerder, en omgekeerd.

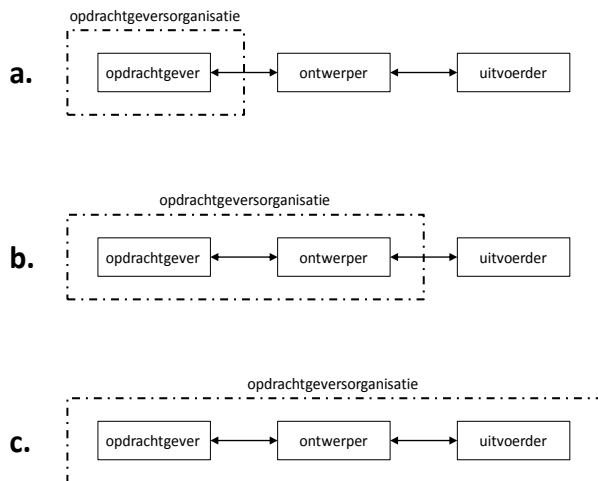
figuur 2

Ervan uitgaande dat de opdrachtgever een bepaalde organisatie ‘is’ èn met erkenning van deze drieledige functiescheiding, is het ook voor digitalisering de vraag wat nota bene voor de opdrachtgever in kwestie de optimale positionering is van ontwerper c.q. uitvoerder. Moeten ze tot organisatie van de opdrachtgever behoren, of juist niet? De drieledige functiescheiding laat netzo ruwweg drie opties aanwijzen, zie daarvoor figuur 3.

Voorals zgn professionele organisaties hebben vaak moeite met de optimale keuze (lees, minder diplomatie: maken precies de verkeerde keuze). Dat gebeurt wanneer de opdrachtgever uit overwegingen over het specialisme waaraan de organisatie haar bestaansrecht ontleent nagenoeg klakkeloos – en dus averechts geadviseerd – de conclusie trekt dat digitalisering dienovereenkomstig specialistisch is en daarom volledig ‘in huis’ moet gebeuren. Dat levert optie 3.c op.

Maar digitale facilitering van professioneel werk vergt meestal slechts allang wijd verspreid gereedschap zoals programmatuur voor tekstverwerking, rekenbladen en

berichtenuitwisseling. En als het daar niet bij kan blijven, vergen ontwerp en ontwikkeling (lees hier: uitvoering) van verder benodigde gereedschappen, denk aan medische technologie, zelfs zódanig gespecialiseerde deskundigheid dat daarin met slechts de 'eigen' organisatie onmogelijk adequaat voorzien kan zijn en ook blijven. Daarom moet juist een zgn professionele organisatie optie 3.a als optimaal overwegen.

figuur 3

Uiteraard, naar omstandigheden kan de organisatie – onderdelen van – ontwerp- en/of uitvoeringsfunctie zèlf omvatten, maar telkens zo tijdig mogelijk. Dat is aan de orde, bijvoorbeeld wanneer 'de markt' digitaal gereedschap met wel degelijk kritiek bestaansrechtbelang voor de organisatie – nog – niet kan leveren (waaronder dus ontwerpen en uitvoeren). Maar ja, of de organisatie zèlf daartoe dan wèl in staat is, valt nog zachtjes uitgedrukt sterk te betwijfelen (en voor aldus mislukte digitalisering bestaat helaas bewijs ten overvloede).

Het blok aan het been is voor een professionele organisatie des te zwaarder, indien de vooralsnog interne functiescheiding niet eens drie- maar slechts tweeledig is. Doorgaans ontbreekt inderdaad de ontwerpfunctie met nodige en voldoende onafhankelijkheid. Daardoor zijn opdracht- en uitvoeringsfunctie onder het mom resp. de schijn van governance tot onontwarbare kluwen verweven geraakt (waartegen slechts zoiets als een koude sanering helpt, dwz met abrupte overgang van de verminkte optie 3.c naar zo zuiver mogelijk optie 3.a).

81.24

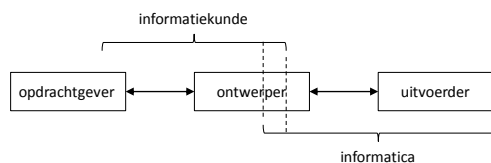
Dit is een vervolg op **aantekening 81,23** met doorgenummerde figuren.

Het realiseren allerlei artefacten vergt op hoofdlijn bijdragen volgens twee vakdisciplines met nota bene tevens afstemming ertussen. Dat zijn, algemeen gesteld, een ontwerp- en een uitvoeringsdiscipline. Ga dat voor bijvoorbeeld objecten in de zgn gebouwde omgeving maar na.

Voor digitalisering zijn dat informatiekunde en informatica (tegenwoordig op z'n Engels uitgedrukt: software engineering). Als ontwerper vormt de informatiekundige de bemiddelende schakel tussèn opdrachtgever en uitvoerder(s). Vernieuwing met onzekerheden van dien is gebaat bij een èxtra functie met verantwoordelijkheid dáárvor (en dienovereenkomstige mate van onafhankelijkheid).

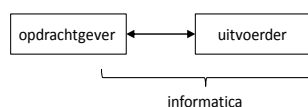
In figuur 4 heb ik het bereik van informatiekunde resp. van informatica wederom zeer

ruw aangegeven. Ze overlappen, omdat in de ene richting de grenzen van wat überhaupt uitvoerbaar is als voorwaarden voor ontwerp tellen en in de andere richting het ontwerp naar een uitvoeringsplan vertaald moet zijn.

figuur 4

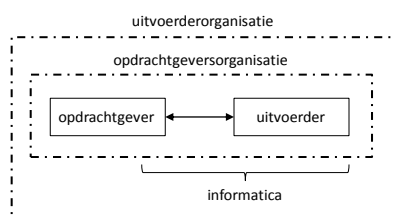
Opdrachtgever en uitvoerder hebben vaak niet eens weet van informatiekunde en beseffen daardoor vaak niet de noodzaak van een derde functie. In de praktijk zijn slechts functies erkend zoals figuur 5 ze schetst. Volgens hun verhouding is mbt digitalisering informatica prompt allesbepalend.

figuur 5

Zonder ontwerp als bemiddelende functie is de opdrachtgever afhankelijk (lees ook: heeft zich aldus afhankelijk gemaakt) van de uitvoerder. Die afhankelijkheid krijgt feitelijk een duurzaam karakter, wanneer de uitvoerder tot dezelfde organisatie behoort als de opdrachtgever. Sterker nog, de opdrachtgeverorganisatie is veranderd in een uitvoerderorganisatie. Waar de (opdrachtgever)organisatie haar bestaansrecht aan ontleent, raakt ingekapseld en zodoende gefrustreerd door irrelevante en alsmaar averechtser nadruk op beoefening van informatica als doel op zichzelf.

In figuur 6 staat de noodlottige veronachtzaming van de opdrachtgever in het parasitaire voordeel van de uitvoerder aangeduid. Het heeft er nog de schijn van dat de uitvoerderorganisatie tot de opdrachtgeverorganisatie behoort, maar voor digitalisering is het feitelijk allang andersom met noodlottig gevolg van dien.

figuur 6

Herkenbaar? Die wanorde is herstelbaar door op hoofdlijn de drieledige functiescheiding te vestigen en door als professionele organisatie de ontwerpfunctie grotendeels en de uitvoeringsfunctie helemaal buiten de deur te doen.

81.25

Ik vervolg mijn analyse van averechtse organisatie van de informatievoorziening. Ik kom met een verdere variatie op het (basis)thema van drieledige functiescheiding: opdracht, ontwerp en uitvoering.

Kenmerkend voor werk van een zgn professional is dat z/hij over kennis moet beschikken en haar/zijn, populair uitgedrukt, hersenen moet gebruiken (en, als het goed is, daardoor alweer méér kennis verwerft, enzovoort). En met de bijdragen van een professional is dienovereenkomstige verantwoordelijkheid geregeld in/voor maatschappelijke verhoudingen, dwz met de mogelijkheid van aansprakelijkheid. Zo alles bij elkaar beschouwd kan een, zeg maar, èchte professioneel niet door een 'machine' (lees ook: kunstmatige intelligentie) worden vervangen. Probeer dat dan ook niet.

Hoe meer iemand – nogmaals, die dáárom vaak een professional heet – haar/zijn èigen denkwerk doet, en dat gelet op verantwoordelijkheid(sverdeling) nota bene zèlf moet blijven doen, des te minder heeft z/hij behoefte aan digitalisering in de zin van automatisering van oordeelsvorming. De reële variëteit inclusief verantwoordelijkheid valt onmogelijk met een zgn algoritme te (ver)vangen.

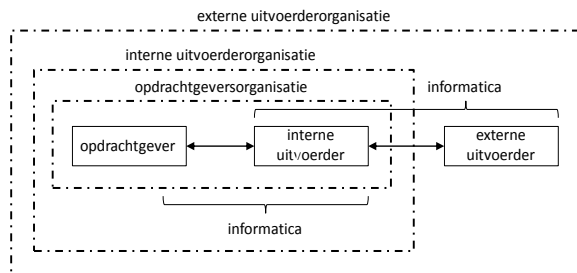
De onvervreembare professionaliteit laat zich wel degelijk met digitalisering faciliteren. Van oudsher gebeurt dat onder de noemer van documentaire informatievoorziening. Met digitalisering verandert er in de verhouding tussen professional en – documentair – gereedschap echter principieel (!) niets. Een verantwoorde professional rekent met omstandigheden. Aangezien omstandigheden veranderlijk zijn, moet documentaire informatievoorziening 'open' zijn mbt wat de professional bij haar/zijn oordeelsvorming betreft. Daar om is algemene bruikbaarheid óók met digitalisering kenmerkend voor documentair gereedschap. Dus, eventuele uitzonderingen daargelaten, digitale hulpmiddelen voor documentaire informatievoorziening, maw ter facilitering van professionals, zijn kant-en-klaar beschikbaar. Volgens de driedelige functiescheiding is er aldus voor een professionele organisatie geen enkele reden om in dergelijke gereedschappen te voorzien met 'eigen' afdelingen voor ontwerp en uitvoering ervan.

Een professionele organisatie heeft zoals èlke organisatie uiteraard voorts te maken met o.a. financieel beheer en personeelsbeheer. Wat er specialistisch is aan het werk van de professionals, werkt echter niet dóór in de structurele opzet van zulke ondersteunende functies. Ook dáárvor geldt daarom dat kant-en-klare digitale gereedschappen geschikt zijn.

Stel dat een professionele organisatie voor digitalisering desondanks eigen organisatorische voorzieningen voor ontwerp en uitvoering getroffen heeft zoals figuur 3.c in **aantekening 81.23** ruwweg toont. En zonder benul van de noodzaak van ontwerp als schakelfunctie komt dat in de praktijk dan geheel uit op de opzet volgens figuur 6 in **aantekening 81.24**. Naarmate mislukkingen worden herhaald, klinkt weliswaar de roep om architectuur luiden en worden met die term in de functietitel ook medewerkers aangesteld, maar voor architectuur blijft conform figuur 6 het uitvoerderperspectief gevolgd worden (ipv herstel van het opdrachtgeverperspectief dat praktisch slechts door de onafhankelijke ontwerpfunctie kan worden bevorderd resp. geborgd).

Doorgaans blijft echter niet bij intern-organisatorische wanverhoudingen. Het klimaat van daardoor onvermijdelijke mislukkingen leidt ertoe dat de kwantitatief alsmaar uitdijende uitvoerderfunctie bezet raakt met kwalitatief alsmaar minder bekwame medewerkers. Wie ervoor blind is, probeert de neerwaartse spiraal te keren door externe medewerkers in te schakelen. Ook voor die keuze blijkt het uitvoerderperspectief vrijwel altijd doorslaggevend. De opdrachtfunctie van de oorspronkelijke organisatie komt prompt nòg verder hopeloos in de verdrukking,

zodra digitalisering feitelijk ‘gestuurd’ wordt door de dienstverlening van externe uitvoerders aan interne uitvoerders. Het verdere dwaalspoor voor het opdrachtperspectief staat, toegegeven, :-) vergelijkbaar enigszins overdreven met figuur 7 als uitbreiding van figuur 6 geïllustreerd.

figuur 7

Nòg herkenbaarder?

Helaas gaat de analyse door. Zo wordt de neerwaartse spiraal in/door overheidsorganisaties verder aangejaagd door de simplistische opvatting van de Europese aanbestedingsregels (Nederland: Aanbestedingswet 2012). Criteria volgens de opdrachtfunctie verliezen het eenzijdig van criteria volgens de uitvoeringsfunctie. Ontwerpcriteria komen niet aan de orde, laat staan dat er een gerichte ontwerporder aan vooraf (!) gaat om tevens de latere verhouding tussen opdracht en uitvoering optimaal van de nodige schakelfunctie te voorzien. De remedie? Naarmate volgens het uitvoerder- annex informaticaperspectief sterker bepaald wordt wat er in de opdrachtgeverorganisatie met digitalisering – en verder – ‘mag’ gebeuren, gaat de wèl verantwoorde aanpak daar dus in toenemende mate tegenin. Dat maakt het steeds moeilijker om zònder formele toestemming iets te ondernemen volgens de drieledige functiescheiding. Ofwel, vroeg of laat moet er een, zeg maar, verlichte opdrachtgever zijn met nodige en voldoende informele invloed en formele bevoegdheden die toestemming dùrft te verlenen om ‘het’ eens anders te doen dat op de manier die – immers – evident tèlkens niet werkt. Zo iemand meldt zich niet publiekelijk, maar houdt zich juist verstopt. Het kost véél moeite om iemand met de nodige combinatie van inzicht en moed te ontdekken, haar/zijn vertrouwen te winnen, enzovoort. Het moet daarvoor eens meezitten, maar zònder die moeite te blijven doen lukt het nooit. Zoals Johan Cruijff zei: “Toeval is logisch.”

81.26

Het klopt dat de opdrachtgever volgens de opzet zoals geschetst in zowel figuur 3.a in **aantekening 81.23** als figuur 7 in **aantekening 81.25** afhankelijk van een externe uitvoerder is. Maar uit de vergelijking blijkt dat uitsluitend optie 3.a de opdrachtgever in staat stelt zo duidelijk enz. mogelijk als opdrachtgever (!) te functioneren (zoals diezelfde optie tevens toestaat dat de ontwerper optimaal als ontwerper resp. de uitvoerder optimaal als uitvoerder functioneert, met daarbij de ontwerper ter deskundige borging van het primaat van het opdrachtperspectief).

Elke functie resp. functionaris is verantwoordelijk voor ervoor kenmerkende bijdragen aan een veranderingsproces. De crux is, dat hun bijdragen elkaar herkenbaar zo min mogelijk overlappen dankzij de vooropgestelde functiescheiding. Die is aldus optimaal toepasbaar, waarmee ook en vooral praktijk is voldaan aan

de belangrijkste voorwaarde voor bestuurbaarheid.

Met optie – volgens figuur – 7 is daarentegen de voor haar/zijn aandeel onafhankelijke opstelling van allereerst de opdrachtgever ernstig ondermijnd. Het heeft er wellicht de schijn van dat het opdrachtperspectief zelfs beter gediend is. Er staat nota bene intern een zelfs alsmear grotere uitvoerder klaar voor digitaliseringsopgaven, nietwaar? Echter juist daardoor raakt wat als opgave in aanmerking komt van meet af aan onder invloed van het uitvoeringsperspectief. Dat pakt extra verstrengelend uit wat verschillende functies annex belangen betreft en bijgevolg verlamd voor de oorspronkelijke opdrachtgever, omdat de externe uitvoerder feitelijk ingeschakeld is om de tekortkomingen van de interne uitvoerder te verhullen. De externe uitvoerder houdt de interne uitvoerder in ere die immers blijvend zorgt voor zoveel betaald werk. De onkundige opdrachtgever mist intussen nog steeds een bekwame – en zich daarom voor ontwerp en bemiddeling onafhankelijk opstellende – ontwerper en voelt zich noodlottig gedwongen tot – verdere – voortzetting van steun aan verhoudingen die haar/hem in werkelijkheid – verder en verder – verwijderen van passende digitalisering volgens het opdrachtperspectief (dat uiteraard primair moet tellen, punt).

81.27

Als resultaat van jullie alleen al voor deze inkoopetappe wederom lange mars door de woekerende onbestuurbaarheid, met zowel dank als bewondering voor jullie doorgezette moeite, ontving ik per email bericht met de formele opdracht voor vervolgwerkzaamheden door Information Dynamics voor voorzieningen voor stelselmatig autorisatiebeheer.

81.28

Als ik je ermee verveel, moet je mij dat a.j.b. zeggen. Je moet voorlopig ;-) maar gerust van mij aannemen dat ik o.a. géén verstand heb van, bijvoorbeeld, lekkende waterkranen. Stel dat ik mij toch aan een reparatie waag. Omdat ik eigenlijk dus niet weet wat ik doe, kan het 'zomaar' gebeuren dat ik prompt zowel lek als gevolgschade zelfs groter maak. Tja, dan kan ik maar beter zsm alsnog een loodgieter inschakelen. Want hoe langer ik zelf woedend doorpruts, des te erger maak ik het. Aldus volgehouden tekort aan zelfkennis kost alles bijelkaar véél, en steeds méér, geld enzovoort.

De opdrachtgever die ten onrechte meent met succes óók uitvoerder te kunnen zijn, heeft het grondig mis. Schoenmaker, houd je bij je leest!

Het is uiteraard niet zo, dat een erkende loodgieter wat haar/zijn eigen vak betreft nooit fouten maakt. In de eerste plaats telt desondanks uiteraard, dat z/hij de reparatie doorgaans wél deugdelijk verricht. Daar hoort ten tweede echter nadrukkelijk bij, dat de opdrachtgever in het onverhoopte geval van een mislukte reparatie eenduidig verhaal bij haar/hem kan halen; dat zou nota bene de opdrachtgever dan niets extra's mogen kosten.

Niet alleen moet de opdrachtgever terdege beseffen wat zijn eigen beperkingen mbt een probleem van diagnose tot en met oplossing ervan zijn. Z/hij moet eveneens tenminste ruwweg weten, waar de grens van bijdragen door de uitvoerder ligt. Zo is de watervoorziening voor een complete woonwijk géén opgave om meteen een loodgieter voor in te schakelen. Dat vergt allereerst planning, ontwerp en dergelijke. Voor ingewikkelder opgaven is daarom tevens een bekwame ontwerper onmisbaar. Voilà drieledige functiescheiding.

Het klinkt wellicht tegenstrijdig, maar juist een vakkundige ontwerper behoedt de opdrachtgever ervoor dat de oplossing nodeloos ingewikkeld wordt. Als het een kwestie is van het herstellen van een kraan, is het onzin om een waterzuiveringsinstallatie op te tuigen. Waaraan een losgeslagen uitvoerder – die intussen de opdrachtgever als het ware gegijzeld houdt – herkenbaar is, zijn technisch ingewikkelde oplossingen ‘op zoek naar’ een probleem, ofwel met volslagen veronachtzaming van wèrkelijke problemen voor oplossing waarvan de opdrachtgever verantwoordelijk is.

Ik heb de afgelopen jaren met jou enkele gesprekken bijgewoond met medewerkers van de interne uitvoeringsafdeling voor digitalisering. Ik kan me niet herinneren ooit van één van hen geïnspireerd hebben horen spreken, nee, ook – en vooral? – door zgn architecten niet, over dat, laat staan over hoe, zij zich oriënteren volgens de maatschappelijke opgaven van hun opdrachtgeverorganisatie. Als het ware dwingen zij omgekeerd die organisatie pseudobeleid op afgaande op – hun m.i. zelfs manke begrip van – technische ontwikkelingen. Zo ontgaat het vijf à zeshonderd medewerkers kennelijk volledig, dat met voorrang, overdrachtelijk gesproken, een lekkende kraan gemaakt moet worden. Daarentegen zijn ze druk bezig de opdrachtgever wijs te maken dat via (!) digitalisering de toekomst ligt bij, eh, data als grondstof (lees ook: big data), cloud, blockchain, nou ja, als het technisch maar modern klinkt. De opdrachtgever heeft er allemaal evenmin enig mbt haar opgaven passend benul van, maar durft dus nog steeds niet tegen zulke beleidsverbastering in te gaan (en haar/zijn onbenul strekt zich uit tot de fatale misvatting het zònder ontwerp als derde functie af te kunnen).

Je zou eens onderzoek naar tijdbesteding kunnen laten doen. Of stel op basis van jouw ervaring zelf eens schattingen ervan op. Terwijl een lekkende kraan voor wie-weet-wat-z/hij-doet meestal in luttele seconden gefikst kan zijn, zijn honderden en honderden mensen naar mijn indruk juist druk bezig om zo’n kraan dóór te laten lekken. Bij hèn lekt het immers niet, nou dan! Wat doen zij wèl? En hoeveel tijd besteden zij eraan om elkaar, tja, dat heet dan besturing (Engels: governance), daadwerkelijke uitvoering onmogelijk te maken. Vooruit, dat zit dan nog mee, want wát zij uitvoeren draagt niet – of op z’n gunstigst nogal onbeholpen – bij aan oplossing van wèrkelijke problemen van de wèrkelijke opdrachtgever.

Over lekkage gesproken, een schip wordt niet bestuurbaarder van een groter roer, alsmear grotere stuurhut, nòg meer stuurlied aan de wal enzovoort, zolang onder de waterlijn een gat in de scheepsromp gaapt. De vraag is, of het lukt om dat schip voor reparatie in een haven te krijgen voordat het zinkt. Hoe dan ook, zou ik zeggen, zorg ervoor, klopt, dat is praktisch gedacht, dat een schip géén gat onder de waterlijn heeft. Dat maakt en houdt meteen de bestuurbaarheid ervan eenvoudig.

Er zou in de organisatie iemand moeten zijn, op een voldoende leidinggevende positie, met wie jij in het volste vertrouwen (!) de organisatie-van-de-informatievoorziening inclusief besturing van digitalisering allereerst eens verkennend kan bespreken. Wat je aldus vooral verkent, is bereidheid tot kritieke steun voor verandering. Want het is nogal wat. Wat mij betreft moet qua verhoudingen zowat alles op z’n kop. De m.i. optimale opzet is volgens drieledige functiescheiding weliswaar eenvoudig genoeg geschetst en staat heldere diagnose toe van structurele belemmeringen, maar het is inderdaad, nog zachtjes uitgedrukt, niet zo eenvoudig om vanuit de huidige opzet daadwèrkelijk zover te komen.

81.29

M. (Rinus) Otte heeft **De nieuwe kleren van de rechter: Achter de schermen van de rechtspraak** (Boom, 2010) geschreven met ervaring o.a. wisselend als rechter en gerechtelijk bestuurder. Tevens is hij, en dat nog steeds, bijzonder hoogleraar in de Organisatie van de rechtspleging. Naar eigen zeggen behandelt hij

de kloof tussen rechters en hun leidinggevenden.[p.7]

Voorzover hij verslag doet van zijn loopbaan, illustreert hij dat een zgn professional inderdaad vaak eigenschappen van een bekwame bestuurder mist. Want als bestuurder treft hij aanvankelijk maatregelen, die als het om invloed op rechters gaat wat mij betreft voorspelbaar tot mislukken zijn gedoemd. Maar wanneer zijn geboekstaafde verslag zelfs maar enigszins klopt, beschikt hij over het voor een bestuurder met zo'n achtergrond als rechter toch uitzonderlijke vermogen om bestuurlijk nogal principieel van vergissingen e.d. te leren. Waarop Otte uitkomt als aanbevelingen "samen[ge]vat [...] in 47 stellingen" [pp. 293-295] acht ik daarom wél toepasselijk.

Mijn samenvatting luidt dat Otte is gaan beseffen, dat mensen met een maatschappelijk verzekerde status als zgn professional onmogelijk via confrontatie tot ander gedrag – als dat overigens al een goed idee is – vallen te bewegen. Daarentegen bestaat er pas, en dan wel degelijk, een redelijke kans op verandering in de zin van 'organisatie' door ze van betere ondersteuning te voorzien. Expliciet dan Otte doet, stel ik dat de naar hun aard nu eenmaal problematische samenwerking door professionals van hetzelfde soort slechts kan verbeteren – en vooral dat wil Otte als bestuurder blijkbaar bereiken – door ondersteuning die zij ieder voor zich als op hun strikt individuele behoeften bemeten (!) ervaren. Het is immers die – ruimte voor ontplooiing van – individualiteit die iemand als professional erkend wil krijgen en houden. Kortom, wie die erkenning niet kan opbrengen en dus weigert zichzelf praktisch als hun faciliteerder te gedragen, moet geen professionals willen 'besturen.' Van wie zelfs nadrukkelijk geselecteerd is om gezag uit te oefenen, mag het nu eenmaal niet verbazen dat z/hij weerstand biedt tegen gezagsuitoefening over haar-/hemzelf. De bestuurder die dat wil 'corrigeren,' zoals Otte uit ergernis erover naar verluidt aanvankelijk probeerde, sorteert averechts effect, zoals ook Otte later wijs geworden is. En dan weet een rechter zich nog eens extra verheven 'op' haar/zijn levenslange benoeming. Mij lijkt er trouwens allang veel voor te zeggen om juist rechters tijdelijk te benoemen (en organisatorisch géén formele hiërarchie tussen rechters te vestigen), maar middenin een gerechtelijke reorganisatie is het dus beter om daar niet over te beginnen.

Hoewel Otte nergens behandelt wat tegenwoordig digitalisering (vroeger: automatisering) heet, geeft hij met zoveel woorden talloze aanwijzingen voor mislukking ervan en dus tegelijk op z'n minst welke valkuilen vermeden moeten blijven. Zoals ik dat zie: Standaardisatie volgens (be)sturingscriteria ipv facilitering van reële variëteit van professionele werkzaamheden is natuurlijk vragen om moeilijkheden. Klopt, het andere uiterste werkt eveneens ondermijnend. Want juist een professional is vooral een zgn informatiewerker, en als zodanig een deelnemer nota bene samen met andere deelnemers aan informatieverkeer in telkens wisselende configuraties. Daarom is vooral de professional gebaat bij zoiets als infrastructuur voor informatieverkeer, dwz met een open bereik maar wél (be)veilig(d) enzovoort. Het individualisme van de professional is niet strijdig met infrastructuur als gemeenschappelijke voorziening, mits haar/zijn gebruik ervan naar

individuele omstandigheden kan zijn verbijzonderd. Aldus zijn tevens de verschillende professionals als verkeersdeelnemers gebruikers van dezelfde verkeersvoorzieningen, die daarvoor wèl berekend moeten zijn op bedoelde variëteit volgens hun stellig – nogmaals, als professionals – uiteenlopende behoeften aan facilitering. Zie [Door de blinddoek: semiotiek van rechtspraak](#) voor alvast enige nadere uitleg van het verkeersperspectief op digitalisering.

Dat perspectief betreft potentiële partij en wederpartij in geschillen – tja, iedereen, dus – bij de opzet van verkeersvoorzieningen, vandaar infrastructuur. Nogmaals, zover gaat Otte ook naar eigen aankondiging niet, maar aan wie ze erin wil lezen reikt hij met **De nieuwe kleren van de rechter** m.i. talloze relevante aandachtspunten voor noodzakelijkerwijs (!) ruimere overwegingen.

Veronachtzaming houdt mislukking in.

Overigens acht ik verkeersperspectief zelfs kenmerkend voor (ge)rechte(r)lijke bemoeienis. (Ook) de rechter zelf behoort als zodanig tot infrastructuur-als-verkeersvoorziening. Z/hij biedt immers, algemeen uitgedrukt, iedereen, nou ja, in beginsel iedereen, de mogelijkheid bindende aanwijzing(en) te verkrijgen voor herstel e.d. van wat zo iemand meent dat evenwichtige verhoudingen (!) tussen deelnemers aan maatschappelijk verkeer belemmert; zie ook o.a. [Verkeerssysteem is anders, ontwerpen dus! rechtspraak als geval](#).

81.30

Met deze opdracht gaat het om de bijdrage van Forum Standaardisatie (FS), oorspronkelijk bedoeld ter gedeeltelijke financiering van inrichting van de informatierotonde voor overzichten tbv, vooruit, met één woord uitgedrukt, schuldenmultiproblematiek. Maar omdat X en Y onder die noemer – nog steeds – niet verder komen (want de 'architect' wil er blijkbaar niets van weten, de verantwoordelijke 'portefeuillehouder' wil blijkbaar niets bereiken, enzovoort), hebben zij dat bedrag in overleg met FS en ons herbestemd voor verdere werkzaamheden onder de noemer van autorisatie(voorziening) en wel om met het zgn hoedanighedenplatform te experimenteren (en ook daarom moet het beschikbaar zijn :-).

81.31

In 1952 geboren ben ik in Rotterdam opgegroeid. Ik kan ze niet meer naar hun overwegingen vragen, maar de ouderlijke opvoeding gebeurde zonder godsdienst. Daardoor verkeerde ik ook verder in omstandigheden van vanzelfsprekende afwezigheid van beroep op hogere – en lagere – macht, met uitzondering van de opzettelijk eindige periode van vermeend Sinterklaasgezag. Dus, bijvoorbeeld, zgn christelijke feestdagen waren gewoon vakantiedagen. Wie en wat allemaal van aanwezigheid van hogere macht uitging, bleef kennelijk buiten bereik. En gaandeweg groeide aldus de houding om het netzo vanzelfsprekend zelf buiten bereik te houden.

Zo was ik o.a. volslagen onbekend met het, zeg maar, rooms-katholieke milieu. Ik had weliswaar vriendjes uit rk-gezinnen, maar dat kwam omdat hun ouders ze deels buiten die zgn zuil lieten verkeren. Ik kon ze leren kennen op een school zonder rk-grondslag, een sportvereniging zonder rk-grondslag e.d. Die zuil bleef als zodanig voor mij echter ontoegankelijk. Toegegeven, uit onbekendheid ermee had ik er stellig angst voor, maar zoals het woord zuil m.i. treffend schetst werden naar mijn indruk ook omgekeerd wie vanuit dat perspectief buitenstaanders waren – destijds –

geweerd.

In menig opzicht heb ik veel opgestoken van **Daarom, mijnheer, noem ik mij Katholiek** (Anthos | Lannoo, 2000), een “biografie van Anton van Duinkerken (1903-1968)” door Michel van der Plas. Ik heb eerder over Anton Van Duinkerken, schrijversnaam van Willem Asselbergs, gelezen als tegen- en medestander van Menno ter Braak. Uiteraard schenkt Van der Plas ook aan die relatie(s) van Van Duinkerken aandacht, maar hij overtuigt onderhoudend dat Van Duinkerken véél verderreikend maatschappelijke invloed had. Zijn werk lijkt mij strijdig in de zin dat hij ‘zijn’ zuil zowel wil versterken als wil openen. Dat valt m.i. weliswaar niet zozeer met elkaar te rijmen, maar nog enigszins te volgen door de beeldspraak volgens zuil te verlaten. Wellicht vooringenomen benut ik daarvoor toch de meervoudige aard van de verhouding tussen Ter Braak en Van Duinkerken. Met opening bevordert hij emancipatie van een bevolkingsgroep (medestanders), met versterking mikt hij onverminderd op verspreiding van rk-leer met dienovereenkomstige gehoorzaamheid aan kerkelijk gezag (tegenstanders). Hij kantelt het grondslaggedeelte van die zuil als het ware (!) tot algemeen fundament. Wat ik in geval in Van der Plas’ biografie echter niet kan ontdekken, is dat Van Duinkerken beseft daarmee domweg de ongerijmdheid te handhaven van monopoliserend kerkelijk gezag. Ik meen te herkennen dat hij maatschappelijk, uitgedrukt met een lelijk woord, pluriformerend wil werken door het bevorderen van voorwaarden voor variëteit. Die zijn immers onontbeerlijk voor welke emancipatie volgens aldus (!) democratischer verhoudingen dan ook. In Van Duinkerken’s werk met die strekking, nogmaals, hier telkens zoals ik dat van Van der Plas begrijp, meen ik Ter Braak’s invloed dóór te horen klinken. Speelt mij daarbij mijn eigen vanzelfsprekend geraakte vooringenomenheid wellicht parten? Daarentegen probeerde de rk-kerk destijds – en nog steeds, maar anders? – vergaand wereldlijke macht uit te oefenen door enkelvoudige orde vóór te schrijven. Daartegen lijkt Van Duinkerken zich te verzetten, want op die manier lukt volwassen emancipatie uiteraard nooit. Kiest hij dáárom – aanvankelijk – voor wat geldt als kunst, in zijn geval dichtkunst, maw omdat onder die noemer nog de meeste vrijheid resp. de minste onderdrukking valt te verwachten? Probeert Van Duinkerken op zijn beurt soms om voor het kerkelijk gezag waaraan hij de bevolkingsgroep onderhevig weet die hij wil emanciperen, te verhullen hij die groep dan moet helpen met wat onvermijdelijk uitpakt als gezagsondermijnende invloed zolang als algemeen (lees dus ook: katholiek) geldige orde slechts enkelvoudige orde toegestaan is?

In tegenstelling tot Ter Braak is zelfmoord Van Duinkerken vreemd. Hij toont zich tijdens de Duitse bezetting democratisch gezind, telt als vooraanstaande Nederlander enige tijd als gijzelaar (om als represaille gedood te kunnen worden), wordt na die bezetting lid van de Partij van de Arbeid, publiceert – ook – in **Vrij Nederland** ... Maar dat partijlidmaatschap, zo vermeldt Van der Plas verder, zegt Van Duinkerken op, omdat het kerkelijk gezag er een belemmering in ziet voor benoeming tot hoogleraar in Nijmegen. Tja, het zal wel zijn dat ik helemaal verkeerd zoek naar een lijn in Van Duinkerken’s drukke leven. Zo lijkt Van der Plas zijn instemming te onderdrukken met een dagboek aantekening door Godfried Bomans, zèlf niet bepaald om een woord verlegen, na een bezoek begin 1957 aan Van Duinkerken:

Fout van Toon: altijd bezig een nummertje weg te geven, altijd bewijzend dat hij Toon is. Zeg je iets, dan meteen hij er bovenop met iets sterkers. Grondtoon: twijfel aan zichzelf. Hij zit in de klem, maar mist de gave der introspectie.[p. 482, citaat]

Voordat ik toe was aan dat oordeel van Bomans, overwoog ik het als verspilling te duiden dat Van Duinkerken zich met zijn evidente talenten en tomeloze energie nog vergaand verzuimd inspande. Door dat oordeel kreeg ik het idee dat Van Duinkerken zich juist in die omstandigheden zo heeft kunnen ontplooien, nota bene omdat hij ze zodoende mede naar zijn behoeften kon inrichten. Hoe dan ook is zijn culturele betekenis van belang, en met een prachtige biografie vertelt Michel van der Plas erover.

Ik heb mij maar naar mijn Rotterdamse achtergrond te schikken. :-)

81.32

Dank je wel voor overwegend je bevestiging en gedeeltelijke ontkenning :-) [van mijn vraag of het] onderwerp [van deze toelichting] vergaand hetzelfde is als het onderwerp van [jouw] laatste [wsbo-]aanvraagtekst. Bewerkte samenvoeging van beide aldus thans beschikbare (concept)teksten levert wellicht nog bruikbaar voorlichtingsmateriaal op, in eerste aanleg dan bestemd voor een 'architect' die zich vooralsnog blijkbaar heeft onthouden van nieuwsgierigheid in de opzet van KnitbITs. Maar voordat jij er eventueel verdere moeite voor doet, vraag ik Y of hij al iets van die 'architect' vernam na zijn verzoek aan haar om te verduidelijken met welke opzet – voor modulariteit – van programmatuur zij wenst in te stemmen.

81.33

Zoals ik van jou begreep, heb jij [de 'architect'] ook m.i. volkomen terecht verzocht, zeg maar ter motivering van haar vooralsnog kennelijk onberedeneerde afwijzing, jou/jullie zsm te beschrijven welke opzet van programmatuur zij blijkbaar als eis stelt resp. wèl goedkeurt. Heb jij inmiddels antwoord gekregen? Zo nee, komt het uit als je erop aandringt?

Afgaande op haar vermelding van Martin Fowler meen ik dus een redelijk idee te hebben, en dienovereenkomstig heeft Martijn Houtman ook al een concepttekst met nog weer passende uitleg over KnitbITs (lees voor jullie dus vooral: informatierotonde) geschreven. Maar voordat vooral Martijn er verdere moeite voor doet (en daardoor minder tijd aan iets anders kan besteden), ga ik graag na of zij ons met z'n allen wellicht met het zoveelste kluitje in het riet probeert te sturen. Dat weten als zij jou antwoordt. Overigens, helaas, weten wij dat nog zekerder als zij géén antwoord blijft geven. Tja.

81.34

Herman Pleij schrijft **De eeuw van de zotheid** (Bert Bakker, 2007) "over de nar als maatschappelijk houvast in de vroegmoderne tijd," zoals zijn ondertitel luidt. Ik begrijp helaas onverminderd actuele (!) zijn uitleg als volgt. Zolang een heerser op gehoorzaamheid aan haar/zijn (gezags)opvatting meent te kunnen rekenen met 'middelen' variërend van argumenten tot en met onderdrukking, beseft z/hijzelf stellig niet eens dat daarvan afwijkende opvattingen mogelijk zijn. Wanneer haar/zijn macht betrekkelijker raakt en z/hij zich daarvan bewust raakt, kan z/hij proberen zulke afwijkingen als uitzondering te kanaliseren om ook verder haar/zijn regels te laten blijven gelden voor een

wereld [...] met zijn ondubbelzinnige orde en strikte systematiek.[p. 89]

Omdat voor een heerser met absolute machtsambitie slechts één regel(ing) telt – over uitzondering gesproken, die geldt altijd al voor en louter haar/hemzelf – komt voor haar/hem als per saldo bevestigende uitzondering netzo exclusief de tegenstelling in aanmerking. Belangrijk voor machtsbehoud, want dat houdt zoals dat tegenwoordig heet toezicht en handhaving praktisch mogelijk. Pleij noemt

de zot [... de] hoogste gezagsbekleder van de alternatieve wereld, [...] de exponent van een eenduidige samenleving, die zich simpel laat omdraaien in haar tegendeel[, p. 88]

met dat alternatief vanzelfsprekend onder gezag – met feitelijke regels van dien – van de reguliere heerser.

Naarmate (machts)middelen gevarieerder en mede daardoor – enigszins – wijder verspreid raken over verschillende leden van een samenleving, verdwijnen voorwaarden voor wat Pleij als “eenduidige samenleving” veronderstelt. Daarmee is het tevens afgelopen met de voorwaarde voor het “simpel omdraaien in h[et] tegendeel.” Daarom

moe[t] de zot ook het veld ruimen,[p. 88]

althans, als vermomde aanhanger van de heerser die eenzijdig alle regels bepaalt, inclusief – voor – die ogenschijnlijke uitzondering erop. Maar is dat zo? Mee eens, zodra variëteit kenmerkend(er) wordt voor een samenleving, valt op die schaal tevens zoiets als een algemeen geldig “tegendeel” niet langer te (h)erkennen. Volgens Pleij

[ligt d]at alles [...] gebed in [verspreiding van] een veel algemener cultuurrelativisme[; ... h]et omkeren van een veelvoud aan denkrichtingen en levensopvattingen verliest aan overtuigingskracht.[p. 89]

Hoe dan ook blijft op kleinere schaal van zgn organisaties (lees ook: instituties) samenleving vaak volledig van variëteit verstoken. Daar moet de overgang naar democratische verhoudingen, dynamiek, pluriformiteit enzovoort met daarin een vooralsnog op behoud van hiërarchische verhoudingen afgestemde rol voor de “zot” kennelijk nog beginnen. Waaraan Pleij’s analyse mij aldus herinnert, is dat ik ooit in zijn boek **Grouphink** las dat Irving Janis de omgang met een zgn dissident op die manier duidt, dwz als door de gevestigde macht(hebber) met iemand die een welkome bijdrage levert om voor de schijn van redelijkheid te kunnen veronachtzamen.

Nota bene zelfs op maatschappelijke schaal kan in omgekeerde richting fascisme dreigen, te weten een beweging waarvoor iemand de hoedanigheid van leider verenigt met die van zot; daarvan blijkt op veel mensen grote aantrekkingskracht uit te gaan met navenante verkiezingsuitslagen (zolang als er nog verkiezingen gehouden worden). Eufemisme: populisme. Pogingen helaas genoeg.

81.35

Het zgn antieke Griekenland omvat steden die de Grieken elders stichten. In het zuidwesten van – wat later is gaan heten – Italië is Elea zo’n (handels)kolonie. Daar ‘werkt’ rond het jaar 500 vóór het begin van onze jaartelling Parmenides.

In **Het leerdicht en de paradoxen** (Kok Agora, 1988) zijn fragmenten van werk van Parmenides (leerdicht) en – zijn leerling – Zeno (paradoxen) opgenomen, door J. Mansfeld “vertaald en van wijsgerig en historisch commentaar voorzien.” Hier beperk ik mij tot de tekst die aldus van Parmenides overgeleverd verondersteld is.

Wat ik ervan begrijp, is dat Parmenides wijst op de betrekkelijkheid van menselijke kennis. De waarheid geldt echter zònder betrekkingen. Volgens hem bestaat er iets dat noodzakelijk waar is, en dat is àlles. De tegenovergestelde mogelijkheid, dwz dat er helemaal niets is, wijst Parmenides beslist àf als ònwaarheid.

Een mens zou als waarheid dus àlles moeten denken. Dat gaat zijn (denk)vermogen echter te boven. Een mens ontkomt niet aan kennis volgens betrekkingen. Z/hij denkt telkens – over – een gedeelte van àlles. En door over het ene wèl te denken, denkt z/hij over het àndere nu eenmaal ... niet. Zo ontkomt een mens niet aan voortdurende ònwaarheid, althans zoals door Parmenides aangenomen. Zoals onontkoombaar geldt voor zijn leerdicht als neerslag van menselijke gedachten, zijn

de meningen der stervelingen [...] een en al bedrog.[p. 64]

Het redelijkst nog is een mens die zich daarvan enigszins bewust kan raken. Of ben ik met mijn duiding van Parmenides' ideeën veel te vooringenomen? Hij schetst de mens als het ware veroordeeld tot beoordeling volgens

twee gedaanten [...] als tegendelen gescheiden.[p. 68]

Aangezien de mens niet in staat is om slechts – naar – de ware gedaante te denken (en de strikt onware gedaante dient te vermijden), bedenkt z/hij steeds een mengsel van de ware met de onware gedaante. Maar als ik Parmenides ook verder probeer te volgen, heeft hij daar zijn oorspronkelijk veronderstelde tegenstelling, te weten die tussen enerzijds bestaansbevestiging (waarheid), anderzijds bestaansontkenning (ònwaarheid) m.i. verlaten. Aan het, zeg maar, negatieve geeft hij een positieve draai, met dienovereenkomstige beperking van wat hij aanvankelijk als àllesomvattend positief opvat. Zo is hij gekomen tot de veronderstelling van "Vlammenvuur" en "Nacht" als de twee gedaanten annex elementen ter verklaring van de

inrichting van de wereld.[p.68]

Mijn verklaringsbeginsel blijkt, althans, volgens mijn uitleg van zijn werk, enigszins met dat van Parmenides te stroken. Ik redeneer weliswaar niet vanuit àlles, maar, eh, ergens middenin vanuit iets. Dat beschouw ik als (een) gedrag(ing) en duid ik als resultaat van, inderdaad, "twee gedaanten [...] als tegendelen." De ene geldt als (een) object resp. subject, de andere wat ... niet geldt als dat ob-/subject: situatie. Aldus 'is' gedrag telkens van zo'n samenloop. Bijgevolg verandert zowel ob-/subject, als situatie, enzovoort. Dat beginsel acht ik voorts nota bene zgn recursief geldig. Daarmee laat zich een willekeurig bereik van gedragingenvariëteit in ruimte èn tijd praktisch samenhangend (!) verklaren. Voilà, subjectief situationisme en [Metapatroon](#) als stelselmatige modelleermethode.

Zeno van Elea zou overigens óók in mijn verklaringsbeginsel paradoxen hebben kunnen aanwijzen. Een beginsel is naar zijn aard immers paradoxaal. Dat zegt Parmenides m.i. ook met zoveel woorden.

81.36

Op de titel **Wie is nu eigenlijk de baas!** sloeg ik aan. Met **Macht en politiek in organisaties** als ondertitel betreft het de bij Academic Service (2003) verschenen vertaling van **Who Really Matters, The Core Group Theory of Power, Privilege, and Success**, geschreven door Art Kleiner. Veel verder dan anekdotes die hij als adviseur zijn – potentiële – opdrachtgevers met terughoudende (lees ook: zakelijk geschikte) oppervlakkigheid van dien vertelt, komt Kleiner naar mijn indruk niet.

Terwijl ik de Nederlandstalige (hoofd)titel – dus – geslaagd vind, maakt de vertaalde uitgave verder een nogal slordige indruk. Zo zijn er nogal wat spellingfouten overgebleven, ja, ik weet ze zèlf evenmin te vermijden; hoewel de inhoud niet onder een vorm zou mogen lijden, leiden ze tòch altijd nodeloos af. Ernstiger blijk van gemakzucht van de Nederlandse uitgever acht ik echter de klakkeloze vertaling. Kleiner schrijft vooral over verhoudingen geldig in de Verenigde Staten; voor Nederlandstalige lezers had de tekst hier en daar daarom beter bewerkt resp. aangepast kunnen zijn.

Het lijkt er op, dat Kleiner wil doen geloven onder de noemer van “core group,” vertaald als kerngroep, een ontdekking te hebben gemaakt. Geeuw. Zo’n boek is stellig als reclamemateriaal voor zijn adviespraktijk bedoeld. Maar dat wil uiteraard niet zeggen, dat zoveelste herhaling van inzicht niet nuttig kan zijn. Die kan opnieuw te denken geven. Dus,

[a]ls je [organisaties] niet beoordeelt op hun retoriek, maar op hun feitelijke gedrag en bereikte doelen, welk doel streven de meeste organisaties dan na?[p. 3]

Ook Kleiner

gaat uit van de veronderstelling dat er in ieder bedrijf of bureau, in iedere instelling of onderneming een of andere kerngroep van belangrijke mensen bestaat[, waardoor i]edere organisatie [...] voortdurend bezig [is] om aan de veronderstelde behoeften en prioriteiten van die kerngroep te voldoen.[p. 3]

Nee, dat is géén nieuws. Ik ben informatiekundig ontwerper, dwz óók zoiets als een adviseur, en heb als zodanig ruime ervaring met op voorhand ongeïnteresseerde àfwijzing van voorstellen. Ik heb er zelfs een woord voor afgeleid, [fopvatting](#). Tja, voor wie er géén ‘lid’ van is, blijkt het doorgaans al een onmogelijke opgave om tot zo’n, volgens een andere Engelstalige uitdrukking, inner circle door te dringen. Waar en wanneer de leden van zo’n groep zich wel open stellen voor allerlei invloeden, met ruim bereik belangen afwegen, enzovoort, is er uiteraard helemaal geen probleem. In Kleiners woorden,

[a]ls kerngroepleden en creatieve mensen gemakkelijk met elkaar praten, is een organisatie innovatief. A[nders] is de organisatie niet innovatief.[pp. 92-93] Een kerngroep die open staat voor diversiteit is een cruciale factor voor de opbouw van een geïntegreerde leerbasis.[p. 110]

De daarentegen stagnerende resp. àfbrekende versie begint er mee, dat zo’n kring van daadwèrkelijk invloedrijke personen juist niet (!) eenduidig aangegeven is, althans niet voor wie van weersomstuit gelden als, eh, vreemdelingen. De leden lopen er vaak zèlf niet mee te koop. Aan de orde is immers de zgn informele organisatie met opzettelijk versluisde invloedssferen van dien. En als een buitenstaander eindelijk meent te weten “wie [...] nu eigenlijk de baas [is],” blijkt – pas – dat de persoon in kwestie praktisch ònbereikbaar is. Want z/hij stuit op een grens resp. gesloten front van dienaren (Engels: gatekeepers).

Een gangbaar eufemisme voor grensbewaker in dienst van politici en overheidsbestuurders is thans voorlichtingsmedewerker. Wellicht zelfs oprecht meent zo’n medewerker dat de organisatie waarvoor z/hij werkt haar bestaansrecht ontleent aan wat-er-uit-komt. Welke in-breng dan ook beschouwen zij òngezien als verstoring en wordt door haar/hem prompt geweerd:

Als het moeilijk is om contact te maken met een kerngroep [...] is dat niet automatisch een teken dat je met een parasiterende kerngroep te maken hebt. Maar [...] het [is] wel een verontrustend signaal.[pp. 145-146]

Zulk isolement lijkt veilig voor de – belangen van de – interne gezag- annex cultuurdragers, maar doordat zij aldus verstoken blijven van aanleidingen voor aanpassingen raken zij als gevolg van zulk isolement ooit overweldigd door wat dan de sterk veranderde (buiten)wereld is.

Ik vind het geen optie om daarom maar in dienst te treden van mensen – met belangen – die ik voor vernauw(en)d houd. Maar er blijft natuurlijk levensonderhoud waarin ook ik moet kunnen voorzien. Met het nodige geluk tref ik tijdig een verlichte opdrachtgever, waarbij het onwaarschijnlijk is dat z/hij reeds sleutelfiguur met voldoende invloed voor verderreikende veranderingen is. Maar opbouwend is het wellicht een begin ... Mee eens, en al zeg het zelf, :-)

[z]eer creatieve mensen zijn vaak uiterst tevreden buiten de kerngroep, maar ze zijn zich nauwlettend bewust van de vraag of de kerngroep naar hen luistert.[p.93]

Sterker nog, leden van een kerngroep willen vaak niet eens “luisteren.” Uitzonderingen – maar wie kent ze? – daargelaten, zodra zij de indruk krijgen dat iemand ze iets wil zeggen, en wel iets anders dan ze willen ... horen, sluiten zij die boodschapper onmiddellijk uit (wanneer hun vermeend trouwe poortwachters daar niet allang voor zorgden).

Wat van buitenaf wanorde in een organisatie lijkt, kan voor interne machthebbers hun orde volgens verdeel-en-heers zijn. Daarvoor is kenmerkend, zo merkt Kleiner op, dat

verschillende onderdelen van de organisatie [...] elkaar allemaal negeren of met elkaar concurreren. Als gevolg hiervan besteden ze meer tijd aan de problemen die ze voor elkaar creëren, dan aan het bereiken van gezamenlijke doelstellingen.[p. 26]

Er is echter wel degelijk iets “gezamenlijk[s]” aan, en wel de daardoor onaangestaste positie van de machthebbers. Zo beschouwd telt digitalisering als extra factor voor onderlinge strijd waar de machthebbers zich nog weer ‘geruster’ boven verheven kunnen blijven opstellen. Dat is natuurlijk afhankelijk van voldoende financiering. Daarom kunnen “bazen” van vooral overheidsinstellingen in zgn rijke landen zich eraan te buiten, herstel, te binnen gaan ipv

mensen uit verschillende disciplines bijeen te brengen om gemeenschappelijke problemen op te lossen[, p. 93 want e]en vertegenwoordigende democratische overheid [...] is een integraal onderdeel van de infrastructuur die beschavingen gaande houdt. Het goed laten functioneren van een dergelijke infrastructuur zal een heleboel ontwerpinspanningen vragen.[p.157]

Daarentegen

blijven we voor altijd opgescheept met een overheid van kreupele instellingen[, p. 157]

zolang “onderdelen” elk met een daarvoor uitdijend aantal medewerkers ‘regelmatig’ toegestaan is om te verabsoluteren wat zij redelijkerwijs algemener (lees: van buitenaf) beschouwd als een aspect voor samenhang met andere aspecten behoren te behartigen. Zo’n onderdeel geldt dan op zijn beurt als een organisatie ... Ik blijf bij mijn schatting dat voor digitalisering op die manier alom afdelingen gegroeid zijn die minstens twintig keer meer medewerkers tellen dan volgens synthese noodzakelijk en, erger nog, samenhang onbereikbaar houden. Want als

aspect hebben zij zich op techniek van digitalisering, dwz op oriëntatie volgens middelen, terug getrokken. Voor bijdragen aan zoiets als een overkoepelend doel bestaat géén aandacht. De zelfs grotere tragiek is dat de baas volgens verdeel-en-heers daarvoor blijkbaar al helemaal niet te porren is. Dat maakt vooral het begin met opbouwende verandering nogal moeilijk ... Om een kàns daarop te blijven maken, meen ik vooral te moeten vermijden om in dergelijke aspectenstrijd verstrikt te raken. Maar volgens slechts een kans gebeurt er nog steeds niets samenhangend(er)s. Rara, hoe lukt dat wèl? Kleiner noemt

[h]et opbouwen van legitimiteit [...] waarschijnlijk de meest effectieve manier [...] om organisaties te beïnvloeden[. p. 46]

Vooruit, maar hoe lukt dàt dan? Verderop stelt Kleiner, dat

u [...] die legitimiteit op[bouwt] door een consequent geloofwaardig verhaal te ontwikkelen over het zich ontvouwende potentieel van de organisatie en datgene waartoe de organisatie geroepen is in de grote buitenwereld, en vervolgens door het soort veranderingen en bewustzijn te belichamen dat de organisatie als geheel nodig heeft.[p.180]

Klinkt prima, maar om überhaupt gehoor te krijgen was om te beginnen de opgave toch al? Kleiner maakt zich er wat mij betreft van àf met de cirkelredenering dat “legitimiteit” valt te verwerven

vooral als het is gebaseerd op uw eigen authentieke personage.[p. 46]

Laat dat nu nèt zijn, waarvoor verstokte machthebbers géén behoefte aan hebben, dwz aan wie zich zelfstandig en aldus van hèn ònafhankelijk opstelt. Ik herhaal dat zij nota bene vooral zèlf voor de langere termijn m.i. (!) wèl bij onafhankelijke(re) oordelen gebaat zijn. Dat argument vervalst echter, indien zij op kortere termijn alweer een àndere positie vervullen, enzovoort.

Naar de aard van organiseren en organisaties merkt Kleiner terecht op, dat

[d]e uitdaging [...] is niet te protesteren tegen het bestaan van de kerngroep[. p. 51]

Elke organisatie telt nu eenmaal een “kerngroep,” punt. Het alleszins nuchtere advies van Kleiner luidt daarom

meer bewust te worden van de dynamiek van uw eigen organisatie, totdat u beter kunt zien welke keuzes u hebt: een weg zoeken naar de kerngroep zelf (als dat mogelijk is en bij uw temperament past); weg te gaan en een andere organisatie zoeken die u meer voldoening schenkt; zelf een organisatie beginnen (en zo uw eigen kerngroep creëren) of een effectieve carrière op te bouwen als transactionele werknemer en te profiteren van de talloze mogelijkheden die werken voor een organisatie u biedt om uw leven en werksituatie te verbeteren.[p. 51]

Als burger kan iemand echter niet zo ‘eenvoudig’ van staat wisselen. Daarom ondermijnen gesloten overheidsorganisaties democratische verhoudingen. Ditmaal nav Kleiners boek wijs ik er nog maar eens op. Klopt, zakelijk is dat niet bepaald voordelig, maar dat wil ik in dat verband dus niet zijn.

81.37

Met een voetnoot geeft Friedrich Engels (1820-1895) als

een persoonlijke toelichting [op] mijn veertigjarige samenwerking met Marx [dat] de theorie [...] terecht zijn naam [draagt].[p. 121]

Waarnaar hij verwijst is dus wat marxisme heet. Hoewel, zo stelt Engels in dezelfde voetnoot,

ik voor en gedurende [die] samenwerking [...] niet alleen aan de fundering, maar vooral aan de uitwerking van de theorie een bepaald zelfstandig aandeel gehad heb, [...] komt immers] het grootste deel van de leidende grondgedachte, in het bijzonder op economisch en historisch gebied, [...] Marx toe.[p. 121]

Zo wil Engels blijkbaar de oorspronkelijkheid van – het werk van – Karl Marx (1818-1883) benadrukken en op die manier een zo sterk mogelijk ‘merk’ vestigen om aanhangers te werven:

Hij stond hoger, zag verder; hij overzag meer en sneller dan wij allemaal.[p. 121]

Het is alsof Engels tòch een profeet aanbeveelt. Zo van, wij hoeven Marx niet te begrijpen, het is zelfs de vraag of u en ik daartoe in staat zijn, maar het enig verstandige, ècht waar, is en blijft om gehoor te geven aan wat hij – Hij? – verkondigt.

Zo vind ik althans de titel verklaarbaar – oorspronkelijk of niet luidt mijn semiotische hoofdstelling: èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid ([Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) – van de tekst waarin de desbetreffende voetnoot opgenomen staat. Dat is **Ludwig Feuerbach en het einde van de klassieke Duitse filosofie** (Het Wereldvenster, 1980, oorspronkelijk Duitstalig 1886) “ingeleid, vertaald en geannoteerd door L. Vanneste.” Voorzover ik kan nagaan, en hier voorzichtig uitgedrukt, doet Engels meteen met die titel Feuerbach (1804-1872) nogal tekort. Want het verloop van de ideeëngeschiedenis wordt m.i. meer recht gedaan door Feuerbach aan het begin (!) van het marxisme te plaatsen. Maar ja, blijf het dàn nog maar eens marxisme met oorspronkelijkheidsclaim enz. van dien noemen.

Ik sluit uiteraard niet uit, dat ik er inderdaad weinig van begrijp. Ik meen te lezen dat Engels aan Feuerbach abstrahering verwijt. Hij zou zich niet volgens de individuele mens oriënteren, maar richten naar de menselijke soort. Onder het mom van materialisme zou Feuerbach daarom ‘eigenlijk’ nog onverminderd idealisme bepleiten. Daar gaat de kracht van het merk. Aan dat idealisme zou niet Feuerbach, maar pas Marx een “einde” gemaakt hebben.

Dat oordeel van Engels – en blijkbaar ook van Marx – deel ik niet. In zoverre heeft Engels gelijk, dat Feuerbach het individu géén voorrangspositie toekent. Die ‘positie’ verdient volgens Feuerbach de betrekking, maar altijd de betrekking tussén nota bene individuen. Zie [aantekening 78.79](#) en [aantekening 79.1](#) voor mijn indrukken van Feuerbachs zgn antropologisch materialisme. In de verste verte kan ik Engels’ duiding niet herkennen. De reden van die ònterechte kritiek, let wel, aangenomen dat ik Feuerbach in elk geval beter begrijp, kàn zijn dat Engels selectief uit Feuerbachs werk geogst heeft. In het besef van serieuze ideeënconcurrentie doet hij er meteen maar kritiek overheen. Vooral wie nauw verwante ideeën heeft en zeker wie er zelfs eerder mee kwam, Zoals een volksmenner weet, kan kritiek gerust òngegrond zijn. Niemand, als van de doelgroep niet, die zelfs maar wil kijken of het klopt.

Ik herhaal dat het wellicht allemaal verkeerd zie, maar juist het marxistische klassebegrip acht ik vergaand abstract. Intussen maakt Engels ook weer in **Ludwig Feuerbach en het einde van de klassieke Duitse filosofie** allerlei m.i. zinnige opmerkingen over gedragingen door ... individuen. Ik ga er verderop op door. Tussendoor vermeld ik mij eerder al te hebben verbaasd over bepaalde kritiek door Engels en Marx. Waar Feuerbach – enige – erkenning van ze krijgt, overladen ze Max Stirner (1806-1856) met hoon. Ook dát lijkt mij vooral een poging, zo ja, tot

dusver beslist geslaagd, om met een ideeënconcurrent àf te rekenen; zie verder [aantekeningen 55.20 en 55.23](#).

Overigens vind ik marxisme nodeloos toegespitst. Ook arbeid is gedrag en daarom biedt pragmatisme een zowel omvattender als strakker referentiekader (lees ook: theorie). Daarvoor geef ik dan de voorkeur aan subjectief situationisme. Zoals blijkt uit mijn aantekeningen over Feuerbachs materialisme plaats ik hem dus aan het ... begin van zulk relativisme (want ik heb nog geen eerdere 'denker' ontdekt die intersubjectieve betrekking reeds zo principieel veronderstelt; in zekere zin heb ik dat betrekkingbeginsel uitgebreider toegerust, waardoor het m.i. veel praktischer bruikbaar is).

Engels heeft juist ideeën vergelijkbaar (!) met die van Feuerbach, met sociaalpsychologisch inzicht ook leesbaar verwoord. Ofwel, zo gezocht blijkt Engels' kritiek op Feuerbach. Ter inleiding wijs ik op de enneade als pragmatisch referentiekader. Gedrag geldt als resulterend uit samenloop van enerzijds een ob-resp. subject, anderzijds een situatie. Er is een subject aan de orde, indien het gedrag in kwestie mede bepaald is door cognitief vermogen (van het subject in kwestie). Op z'n enneadisch gesteld dient een motivationeel begrip ter gedragsbepaling. Het enneadische element motief strookt met het wilsaandeel. Dus, over betrekkingen gesproken, Engels beseft dat

[s]lechts zelden [...] het gewilde [geschiedt]; in de meeste gevallen doorkruisen en bestrijden zich de vele gewilde doelen of zijn deze doelen bij voorbaat onuitvoerbaar of de middelen ongerijmd.[p. 135]

Zachtjes uitgedrukt, het zit weleens tegen:

De doelen van de handelingen zijn gewild, maar de resultaten die werkelijk uit de handelingen volgen, zijn niet gewild; of in de mate dat ze met het gewilde doel toch eerst overeen lijken te komen, hebben ze ten slotte heel andere gevolgen dan de gewilde.[p. 135]

Subjectief op z'n individualistisch als aandeel in samenloop klinkt, dat

[d]e mensen [...] hun geschiedenis [maken], hoe deze ook moge uitvallen, doordat ieder zijn eigen, bewust gewilde doeleinden nastreeft.[p. 135]

Ik kan mij opnieuw vergissen, maar ik krijg de indruk dat Engels met "bewust gewilde" bedoelt wat ik aanduid als met cognitief vermogen. Daarbij is motief op z'n enneadisch dus géén begrip en daarom kan het subject er àls motief nooit bewust van zijn in de zin dat z/hij het als zodanig kent. Voor alle duidelijkheid zou ik de tekstpassage "ieder zijn eigen, bewust gewilde doeleinden" verkorten tot "ieder zijn eigen doeleinden," met "doeleinden" als motivationele begrippen. Inderdaad,

[h]et komt er dan ook op aan wat die vele individuen willen [en dat is] van zeer verschillende aard.[p. 135]

Dat komt omdat subjecten met verschillende situaties 'samenlopen,' met gevolgen van dien voor zowel aldus betrokken subject als aldus betrokken situatie, enzovoort. Door-en-door enneadisch, wat mij betreft dus prachtig, drukt Engels zich al uit met de opmerking:

Alles wat de mensen in beweging zet, moet door hun hoofd.[p. 139]

Volstrekt situationistisch voegt hij er onmiddellijk aan toe:

Maar het hangt ten zeerste van de omstandigheden af welke vorm dit in hun hoofd aanneemt.[p. 139]

Met subject en situatie zijn er telkens twee “drijfkrachten” en

bij de individuele mens [moeten] alle drijfkrachten van zijn handelingen door zijn hoofd [...] gaan, [moeten] zich [...] omvormen tot beweeggronden van zijn wil om hem tot handelen te brengen[. p. 145]

En dóórschietend doet daarom ook Engels een idealistisch aandeel in verhouding tot een materialistisch aandeel tekort met de bewering, dat

[h]et [...] overal niet meer [...] op aan [komt] de samenhang in het hoofd uit te denken, maar hem in de feiten te ontdekken.[p. 159]

Dialectiek is praktische wisselwerking, zoals ik met een dia-enneadisch schema op hoofdlijn illustreer; zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

81.38

Heb jij inmiddels – een poging tot – nadere uitleg ontvangen?

81.39

Hoe dan ook stel ik voor om ook verder maar ‘vooruit’ te werken in de hoop dat we er tzt onder de noemer van de een of andere opdracht enigszins voor betaald krijgen.

81.40

Oók welke functiescheiding optimaal is, hangt er maar vanaf. Over situationele verbijzondering gesproken, voor ingewikkelde(r) veranderingen heb ik een drieledige opzet voorgesteld: opdrachtgever, ontwerper en uitvoerder. Dat is voor – zoals het tegenwoordig heet – digitalisering overigens in navolging van Jaap van Rees (waaraan hij en ik in 1995 samen enkele publicaties wijdden; nee, opschieten doet het dus niet :-).

Zo’n functiescheiding kan slechts de opdrachtgever m.i. werkelijk afdwingen. Maar waarom gebeurt dat vrijwel nergens?

Een opdrachtgever is meestal aangesteld als, met een Engels woord, een manager. Dus, z/hij beheert. Ofwel, z/hij verandert juist niet!

Uiteraard vergt beheer veranderingen, maar die dienen ter voortzetting van een bepaalde toestand ipv overgang naar een andere toestand. Om eenzelfde toestand te handhaven, kunnen medewerkers hulpmiddelen (lees ook: gereedschappen) gebruiken. Een gereedschap vergt onderhoud. Dat is dan zoiets als afgeleid beheer. De toestand van gereedschap moet immers op zijn beurt zodanig voortgezet zijn, dat voortzetting zoveel mogelijk verzekerd is van de toestand die ermee ... voortgezet moet worden. Duidelijk? :-)

Zodra gereedschap wat ingewikkelde(r) is, valt van de gemiddelde gebruiker ervan niet langer te verwachten dat z/hij tevens onderhoud ervan bekwaam verzorgd. Een tweeledige functiescheiding helpt, te weten die tussen gebruiker en beheerder. Let wel, de gebruiker is feitelijk beheerder van wat primair als toestand geldt, maar heet zo niet. Wie wèl beheerder heet, is dus belast met onderhoud van daarvoor benodigd gereedschap, zeg ook maar zoiets als een secundaire toestand.

Iedereen heeft haar/zijn leven voor wat allerlei aspecten op vooral voortzetting van toestand ingericht. Ja, er zijn mensen die een auto hebben en alle reparaties zelf verrichten. De meeste autobezitters brengen hun auto echter voor onderhoud naar een garage. De meeste woningbezitters laten het onderhoud aan de verwarmingsketel door een specialist doen. Enzovoort.

Dat voortzettingsperspectief is kennelijk zo overheersend, dat het moeilijk is om te

herkennen resp. aanvaarden dat weleens een ànder perspectief geschikter is. Zo is het veranderingsperspectief ànders, en de dáárvoor optimale functiescheiding is dienovereenkomstig ànders.

De opdrachtgever beseft niet dat òmschakeling nodig is. De tweeledige opzet wordt ... voortgezet, eventueel met wijziging van slechts aanduidingen. De gebruikers vormen voor veranderopgaven dan de vraagorganisatie, met de – secundaire – beheerders als de aanbodorganisatie. Tja, dat gaat mis, zodra de veranderingen wat ingewikkelder zijn.

Ik pleit er dus niet (!) voor om de tweeledige volledig door de drieledige functiescheiding te vervangen. Ik maak een voorafgaand onderscheid, te weten tussen beheer- en veranderopgaven. Voor beheeropgaven is dan de tweeledige functiescheiding optimaal, met gebruiker en beheerder (lees ook: onderhoudspecialist) als hoedanigheden. Afwijkend (!) is voor veranderopgaven de drieledige functiescheiding optimaal, met opdrachtgever, ontwerper en uitvoerder als passende hoedanigheden.

Wie het verschil tussen beheer- en veranderopgaven niet (h)erkent, blijft geheid steken in de functiescheiding die voor veranderopgaven prompt averechts uitpakt. Door dat verschil te maken èn te volgen kan tevens de grens van de eigen organisatie verschillend getrokken worden. Voor verreweg de meeste organisaties luidt mijn aanbeveling om voor (gereedschappen)beheer met zijn voortzettingskarakter interne medewerkers aan te stellen die aldus terdege op de hoogte – kunnen – zijn van de specifieke gebruikersbehoeften. Overdrijf daarom centralisatie van zulk beheer niet, want dat gaat ten koste van daarvoor onmisbare vertrouwdsheid met gebruik(ers): strikt tèchnisch 'onderhoud' kan beter uitbesteed zijn/blijven. Kwalitatieve (toestands)verandering is daarentegen als het goed is, tijdelijk. Hiervoor loopt naar mijn idee doorgaans de grens optimaal niet 'door' de beheerfunctie tov de gebruiksfunctie zoals voor beheeropgaven, maar 'door' de ontwerpfunctie tov enerzijds de opdracht-, anderzijds de ontwikkel- annex uitvoerfunctie omdat het een veranderopgave betreft.

Het is onmogelijk om strikt onderscheid tussen beheer- en veranderopgaven te maken. Dat maakt het voor leidinggevende functionarissen inderdaad èxtra lastig om de noodzaak te beseffen van twee dienovereenkomstig verschillende organisatorische inrichtingen inclusief besturing. Zij worden er meestal door eigen – secundaire – beheermedewerkers ook niet bepaald toe aangespoord. Die medewerkers vinden het vaak zelfs vanzelfsprekend dat zij vooral voor verander- ipv beheeropgaven opgesteld staan. Daarop passen zij de functiescheiding echter niet aan, zodat zij zich feitelijk als beheerders tov gebruikers blijven gedragen. Wat voor een veranderopgave overzichtelijk verhoudingen tussen opdrachtgever, ontwerper en uitvoeren behoren te zijn, raken verstrikt volgens dáárvoor averechtse verhoudingen. Dankzij optimale veranderingsverhoudingen (drieledig) is het (gereedschaps)resultáát zsm beschikbaar voor optimale voortzettingsverhoudingen (tweeledig). Blijf het anders maar vergeten met telkens passende gereedschappen onder veranderende omstandigheden.

Hoe 'gevestigder' een organisatie is, des te moeilijker is het hoogstwaarschijnlijk om bedoelde organisatorische differentiatie onder resp. noemers van voortzetting en verandering te bereiken. Ik herhaal het als begin ook niet beter te weten dan de suggestie om te proberen er eens met een leidinggevende functionaris over te spreken te komen. Hmm, het is helaas al moeilijk om zo iemand op het spoor te

komen, want in dergelijke organisaties houdt z/hij zich vaak nogal gedekt om in elk geval zèlf – het gevoel te houden – nuttig werk te kunnen blijven doen. Maar voor cruciale ... veranderingen is samenwerking met in een beheercultuur, klopt, risico van dien toch ècht noodzakelijk.

81.41

Wie weet ... Als je echter genoodzaakt bent om navraag te doen, en al helemaal met een herhaalde navraag, weet je meestal dat er iets grondig verkeerd zit. Terwijl de kans op opbouwend antwoord nooit bestond, dreigt nog eens èxtra weerstand door wie haar/zijn positie met volgehouden weigering probeert te beschermen (en wat helaas vaak genoeg lukt).

Wanneer serieuze uitleg uitblijft en 'ondergrondse' activiteiten – het gezegde luidt terecht dat je eerder vergiffenis verkrijgt dan toestemming – verder onmogelijk zijn, is er hopelijk tòch een leidinggevende functionaris tot wie je je kunt wenden, eindelijk, met de mededeling dat daardoor realisering van een middel voor haar/zijn doel belemmerd wordt. Als zo'n functionaris eigenlijk niet geïnteresseerd is in dat middel en aldus feitelijk evenmin in dat doel, tja ...

Maar vooruit, er is nog steeds enige hoop. Indien je alsnog degelijke toelichting ontvangt, verwacht ik dus dat wij op onze beurt kunnen toelichten dat de informatierotonde qua modulaire opzet nog veel verder gaat dan de ervoor geopperde eisen. En zou dat niet voldoen?! De vraag waarom de steller van zulke eisen niet de moeite nam om zich meteen over de opzet van de informatierotonde te laten informeren, moeten we dan maar open laten.

Overigens zou wèl de vraag ter discussie moeten staan, of dergelijke eisen überhaupt relevant zijn om te stellen ..., àls ze al uitgesproken gesteld wòrden. (Want) als het wèkelijk zo is dat de organisatie à wil van maatwerkprogrammatuur, kan zij zich alweer veel minder druk maken om de opzet ervan. Wat voor de organisatie hoe dan ook met voorrang moet tellen, zijn functionele eisen. Biedt de programmatuur als zgn pakket gewenste gebruikskwaliteit? Zo ja, richt aandacht vervolgens vooral op – vervulling van eisen mbt – informatiebeveiliging. Ik onthoud me van verdere navraag hierover bij jou. :-)

81.42

Uit eigen ervaring, als je mij toestaat je erop te wijzen, heb jij weet van variëteit inclusief wisseling van optimale functiescheiding. Toen jij in de ene woning woonde, ging er stellig weleens iets kapot dat jijzelf niet kon repareren. Daar haalde je dan een desbetreffende vakvrouw of –man bij volgens tweeledige functiescheiding. Vervolgens kwam je op het idee een àndere woning nieuw te bouwen. Herstel, vooral nieuw te laten bouwen. Als opdrachtgever schakelde je echter niet meteen een aannemer (lees ook: uitvoerder) in, maar allereerst een architect (lees ook: ontwerper). Voilà, drieledige functiescheiding. Inmiddels woon je alweer enige tijd in de aldus gerealiseerde woning en wil je dáár voorlopig blijven wonen. Maar er gaat dus weer weleens iets kapot dat jijzelf niet repareren kan of wil en voor onderhoud (lees ook: afgeleid beheer tov jouw voortgezet wonen) waarvan je de hulp van een vakvrouw of –man inroept.

Met zulke vaklieden voor onderhoud blijf je daarom een relatie ... onderhouden zolang je in de buurt blijft wonen en zij hun werk naar jouw tevredenheid doen, terwijl je met de architect in elk geval àls architect – tenzij je nòg weer nieuwbouwplannen hebt – wel klaar bent.

81.43

Toe maar! Dat is een serieuzere ‘analyse’ dan ik verwachtte, prima. Je kunt overigens meteen herkennen, welk vals criterium blijkbaar geldt. Naar verluidt moet een voorziening (lees ook: middel) stroken met “marktconforme kennis bij IT-ers.” Dat is zo’n typisch onderhoudskenmerk. Daar is niets mis mee, integendeel, zolang het doel (!) op dezelfde manier opgevat kan blijven.

In dat principiële opzicht wijzen wij echter op de noodzaak van verandering, overigens overwegend onder invloed van zgn netwerktechnologieën die andere middelen mogelijk maken. Een open stelsel met zelfs veranderlijke betekenissenvariëteit van dien is nu eenmaal kwalitatief (!) anders dan een enkele toepassing.

Volgens verkeersoriëntatie bestaat er mbt betekenissen feitelijk zelfs maar één informatiestelsel. Althans, zo moet de veronderstelling voor de ordening van betekenissen luiden ter borging van openheid. Zijn ze soms vergeten dat ze een “digitaal ecosysteem” willen? Nota bene, dat is géén verzameling van apart opgezette toepassingen. “IT-ers” hebben dat helaas nog niet zo in de gaten en proberen volgens “marktconforme kennis,” zeg ook maar zonder de moeite te willen nemen om zonedig grondig iets nieuws te leren, de aanpak volgens toepassingen voort te zetten. Daarvoor dient afbakening volgens domein (DDD staat voor domain driven design; nee, dat heeft Martin Fowler niet bedacht). Het ongelukkige idee is onverminderd dat althans per domein géén betekenissenvariëteit bestaat. Haha, dat klopt stelselmatig pas door een domein tot een situatie te beperken. Voilà, dan heb je ... Metapatroon. :-)

Juist rechtspraak(processen) zijn aan betekenissenvariëteit onderhevig. Want hoezo geschillen?! Wie denkt dat passende digitalisering volgens zoiets als geschakelde domeinen lukt, vergist zich nog steeds ernstig. Het is zo, dat “IT-ers” vooralsnog niet beschikken over stelselmatige deskundigheid. Ik vind het een merkwaardig argument, dat het te veel van ze gevraagd is om hun kennis te vergroten. Graag vat ik het als compliment op, dat DDD als “concept [...] wellicht theoretisch minder sterk en volledig [is]” dan Metapatroon, maar het is m.i. dus een misvatting dat slechts een graadueel verschil aan de orde is. DDD is domweg niet stelselmatig, punt. Overigens blijft er per domein een modelleeropgave en daarvoor wordt doorgaans voor objectgerichtheid gekozen met als methode UML (Unified Modeling Language). Zolang variëteit als het ware verboden is, voldoet UML ...

Wie Metapatroon moeten beheersen zijn overigens niet “IT-ers,” maar informatiekundig ontwerpers. En Metapatroon als modelleermethode voor één informatiestelsel is voor opdrachtgevers uiteraard wèl veel eenvoudiger te begrijpen, op z’n minst als samenhangbeginsel, dan zoiets als DDD in combinatie met UML. Maar ja, de “IT-ers” bestemmen in jullie organisatie wat opdrachtgevers – niet – begrijpen ... Hoe krijg je dáár verandering in?

Meteen een uitdrukking van averechtse domein(en)oriëntatie vind ik de toewijzing dat “de informatierotonde onder bedrijfsvoering valt.” Tot dusver wordt de rotonde inderdaad gebruikt ter ondersteuning van financieel-administratief werk. Vooruit, “bedrijfsvoering.” Maar de rotonde is bruikbaar om selectief informatie uit willekeurige (!) registers te putten en samenhangend te presenteren, dus óók voor overzichten onder de noemer van multischuldenproblematiek. Enzovoort, enzovoort. Aldus helpt de informatierotonde om zónder stelselmatig ingerichte voorzieningen alvast tòch reeds redelijk vergaand stelselmatig te werken met onveranderd

bestaande registers. Motto: Blijf overal zoveel mogelijk van àf!

Ja, de informatierotonde is wat (meta)betekenissen betreft eveneens met Metapatroon ontworpen en met KnitBITs ontwikkeld. Maar de informatierotonde wekt slechts de schijn van, zeg maar, èchte stelselmatigheid. Dat lukt aardig, zodat veel operationele (onderhouds)problemen er vlot mee kunnen worden verholpen. Nogmaals, naar zijn aard abstraheert de informatierotonde van specifieke informatie. Het moet 'uit' bestaande registers immers allemáál passen. Daarom betreft het model zgn metabetekeningen, dwz naar behoeften nader te bepalen. Het is dus ook al – juist – een misvatting om de informatierotonde met een bepaald domein te associëren. Nogmaals, het is een middel om ooit aangebrachte toepassings- annex domeinbeperkingen, nota bene, toen het vooral tèchnisch nog niet anders kòn, inmiddels al redelijk vergaand te doorbreken zònder enige noodzaak tot verandering van zulke overleverde registers.

Ik herhaal dat DDD resp. UML òngeschikt is voor stelselmatigheid. Maar ja, zolang "IT-ers" zich erin vastbijten èn het ontwerpmatig ten onrechte voor het zeggen houden, blijft er voor Metapatroon géén kans. Hoewel ik dus meen dat DDD met UML nooit met/voor de nodige stelselmatigheid kan werken, verkeren de "IT-ers" voorlopig in de – wat ik houd voor de – waan dat het wèl lukt. Hoe dan ook, vooruit, er zijn nog lang geen resultaten mee. Intussen neemt de noodzaak van samenhangende(r) informatievoorziening alsmaar toe. Dáárvor helpt de informatierotonde dus, die nota bene altijd al als tijdelijk middel is gepositioneerd. Als iemand zo'n middel kent, dat sneller, goedkoper, preciezer e.d. werkt, moet 'ie het vooral zeggen.

Het is een vergissing om de informatierotonde voor de duurzaam bedoelde stelselmattige oplossing te houden. Daarvoor is modellering van variëteit van betekenissen – ipv slechts luttele metabetekeningen – nodig, waarvoor Metapatroon de stelselmattig passende methode biedt. Dat doet DDD, stellig in combinatie met UML, pertinent niet, maar ik vrees dat de behoudende "IT-ers" voor dàt advies nog lang niet open staan. Over markt gesproken, :-) van de uitkomst van de marktconsultatie geloof ik niet dat zij zich ook maar iets willen aantrekken. Verder klinkt het alsof "IT-ers" de "architectuurkwartaalplanning" – wat dat ook is – bepalen. Moeten vooral de opdrachtgevers daar niet over gaan? En er is toch – inmiddels zelfs grote – haast geboden bij een wèrkende oplossing voor informatievoorziening voor multischuldenproblematiek?

Ook blijkt er een "design authority" te zijn. Maar wàt is het object van ontwerp? Wat zijn de "architectuurproducten"? Ik kan mij wederom niet aan de indruk onttrekken, dat er via middelen ipv doel gezag wordt uitgeoefend. Noem het "zorgvuldigheid," maar dat is natuurlijk geen goed idee.

Voorzover ik de nadere "aandachtspunten" enigszins meen te begrijpen, maak ik ook daarover enkele opmerkingen. Martijn Houtman doet dat zeker deskundiger.

- Het heeft ervan weg, dat aan een "persoon" per "domein" slechts één "hoedanigheid" kan zijn toegekend. Als dat zo is, gaat dat uiteraard meteen met het aanbrengen van een zaak vaak fout. Ofwel, dat is pràktisch domweg onwerkbaar ipv "wellicht theoretisch minder sterk en volledig."

- Er lijkt een domeinenindeling vooropgezet, met als domeinen o.a. "zaakbehandeling" en "het heffen van griffierechten." Y en ik hebben uitgewerkt, alweer lang geleden, dat het elkaar vooral 'tijdens' het aanbrengen van een zaak wederzijds beïnvloedende aspecten resp. hoedanigheden betreft.

De informatierotonde dient niet slechts de facilitering van rekeningen-courant griffierecht, maar de verhoudingen met àlle griffierechtdebiteuren.

Het voorstel om voor griffierecht met rekeningen-courant te werken was afkomstig van de Rechtspraakorganisatie. Daarom berust óók daar de verplichting om de administratieve lasten ervan te dragen. Voor een consequent stelselmatige opzet ligt het inderdaad voor de hand om de taakverdeling te heroverwegen (en wellicht verdient afschaffing van de rekeningen-courant griffierecht zelfs de voorkeur ten gunste van – de mogelijkheid van – telkens onmiddellijke betaling tijdens aanbrengring).

- Wie voor “een persoonsbeeld over meerdere contexten wil [...] putten uit meerdere bronnen” moet daartoe om te beginnen bevoegd zijn. (Ook) dat hebben wij met stelselmatige strekking behandeld in het rapport Stelselmatig op orde. Zelfs nog afgezien van – vermoedelijk gebrek aan – stelselmatig bemeten autorisatievoorziening zie ik niet hoe “de wereld van Analytics, AI en Search [...] veel meer mogelijkheden [biedt] voor doorontwikkelingen van een eenvoudige basale versie naar een einddoel” zònder methodische ordening van betekenisvariëteit à la Metapatroon. Ik herhaal dat de informatierotonde allang geschikt is, heel praktisch, om informatie voor samenhangend overzicht te “putten uit meerdere bronnen.” Dat heet weliswaar geen “Analytics, AI en Search,” maar is het gewoon wel.

- Met “de oplossing” neem ik aan dat programmatuur van de informatierotonde is bedoeld (KnitbITs IR). Ik herhaal dat die oplossing korter in gebruik is, naarmate digitalisering van eerder op stelselmatige leest geschoeid is. Maar het verzekeren van die stelselmatigheid kan dus nog wel even duren ...

Tot dusver betreffen ‘aansluitingen’ van registers op de informatierotonde afschriften van selecties uit registers. Heeft deze kritiek, dwz gebrekkige “robuust”heid van “een maatwerk product voor basale functionaliteit rondom datapipelines,” nee, ik heb geen idee wat dat – niet – is, wellicht betrekking op hoe die afschriften beschikbaar worden gesteld? Zo ja, dan is de opmerking – dus – niet op de informatierotonde van toepassing.

- Dat ‘architectuur’ niet dient te borging van gebruikskwaliteit van informatie (doel), maar slechts beperkt geldt voor structuur van programmatuur (middelen), blijkt uit de voorkeur – eis? – voor een “cloud native oplossing” als “een schaalbaar microservice landschap op een containerplatform.” Naar mijn idee, maar Martijn weet het precies, telt de informatierotonde zelfs bij uitstek, zeg ook maar, schaalbare microservices. Maar waarom maakt de ‘architect’ zich over de technische opzet eigenlijk zo druk? Wie informatiekundig ontwerper is, stelt andere prioriteiten. Daar is helaas niets van te merken.

En al helemaal in het geval van de informatierotonde is die “oplossing” nota bene tijdelijk (wat inderdaad eindeloos duurt door middel voor doel te blijven houden).

- Ik kan – ook – niet beoordelen of de “oplossing [...] mogelijk op verouderde Microsoft technologie gerealiseerd [is].” Maar wat doet het er voor een programmatuurpakket toe? Overigens is Information Dynamics zeer graag bereid om op redelijke voorwaarden een ontwikkellicentie te verstrekken aan wie het programmatuurplatform voor Metapatroon met “technologie” naar eigen keuze wil ontwikkelen.

- Ja, “alle data voor alle processen [gaan] door dezelfde oplossing,” wat immers optimale modulariteit betekent. Martijn kan beter verklaren dan ik, dat van dezelfde

modulen echter meerdere exemplaren kunnen worden geactiveerd om verwerkingslast te spreiden. Ofwel, zeker in die zin is er géén “bottleneck.”

- Nogmaals, een ontwikkelaar die KnitBITs wil doorontwikkelen kan zich daarvoor melden, graag zelfs.

- Als tijdelijk middel in gebruik op een fysiek aparte locatie voorzag de informatierotonde mbt overgang naar landelijk debiteurenbeheer griffierecht vèrder inderdaad niet in “autorisatie tot de gegevens.” Hoewel de informatierotonde later ‘op’ het interne netwerk van jullie organisatie in gebruik genomen is, ontbreekt zo’n autorisatievoorziening nog. Dat gemis is overigens vroeg genoeg aangegeven, maar de opdracht om passende maatregelen te treffen is òndanks jullie aandringen vooralsnog opgehouden.

“[D]e wens naar standaardproducten en standaard protocollen” voor autorisatievoorziening is uiteraard terecht, maar met/voor stelselmatig bereik van informatieverkeer zijn ze er m.i. nog niet. Juist de Rechtspraakorganisatie, zie ook het rapport Stelselmatig op orde, erkent de noodzaak ervan en heeft daarom een experiment opgezet; daaraan neemt Bureau Forum Standaardisatie (!) deel.

- Zoals ik hierboven opmerkte over de beschikbaarstelling van afschriften, betreft kritiek “op verouderde wijze van gegevens uit de systemen extraheren en een onveilige transportmethode van deze gegevens” niet de – opzet van de – informatierotonde. Uiteraard juichen wij verbeteringen ook in dat opzicht toe.

- Een reactie op de kritiek op “transformaties” laat ik aan Martijn over. Kan het zijn dat de ‘architect’ de vergaand doorgevoerde modulariteit ontgaan is? Dat slechts “dubbel” lijkt, wat een verwerkingsdoorgang volgens een ànder aspect is? Indien besef van – voordelen van – aspectoriëntatie “marktconforme kennis bij IT-ers” gerekend mag worden, behoren zij die opzet juist niet “complex” te vinden.

Wat het probleem met “de kwaliteit van alle [...] data output op 1 gegevensset” zou zijn, ontgaat mij (daarom).

Tja, wat zijn de kosten, àlles meegerekend?

- Mee eens, uiteraard, “[d]e dataset rondom zaakbetrokkenen is voor vele doeleinden van belang,” zoals ook in het rapport Stelselmatig op orde benadrukt staat. Als èrgens het stelselmatig falen van afbakening volgens domeinen manifest kan raken, dan is het volgens hoedanigheden inclusief voorwaardelijkheid (waarmee bedoeld is dat de ene hoedanigheid vaak afhankelijk is van een andere hoedanigheid, enzovoort). Dat loopt op stelselschaal van informatieverkeer wèrkelijk dwars door zgn domeinen, sectoren e.d. heen.

Wacht ajb antwoorden van Martijn af, inclusief aanvullingen op en verbeteringen van wat ik je hierbij geschreven heb. :-)

81.44

Ik heb er nog wat verder over nagedacht en als de ene noemer waaronder de “aandachtspunten” m.i. passen kom ik op zgn cloud computing. Over wat tegenwoordig cloud heet, heb ik je enkele maanden geleden al enkele relativerende aantekeningen op z’n stelselmatig gestuurd[, zie [nrs 78.65, 78.68, 78.96, 78.71, 78.74, 78.77, 78.81.](#)] Ik voeg er hier enkele opmerkingen aan toe.

Ditmaal is het de ‘architect’ die wellicht zèlf ervan overtuigd is, dat cloud computing tèchnisch iets nieuws is (met daarbij gemakshalve meteen maar de veronderstelling dat de informatierotonde als iets bestaands qua programmatuuropzet niet voldoet aan dienovereenkomstige eisen, zeg ook maar niet “cloud native” is).

Het is dè technocratische misvatting, dat àlle aandacht op het – als nieuw

voorgestelde – middel kan worden gericht. Het doel zou als het ware besloten liggen in het middel in kwestie. Daardoor zou met realisatie van het middel in één moeite door het doel bereikt zijn. Over wát het doel is, heeft een technocraat het minachtend niet eens.

Dat is natuurlijk onzin, feitelijke veronachtzaming van doel en bijgevolg van passend middelontwerp. Maar omdat een technocraat zich niet bewust is van haar/zijn tot middel-als-doel beperkte kortzichtigheid, valt z/hij moeilijk of zelfs onmogelijk op de gedachte te brengen dat vooral het doel als zodanig duidelijk moet zijn.

Mijn idee is dat er van cloud computing sprake is, wanneer de gebruiker met een aansluitstation via een netwerk beschikt over – verdere – middelen voor informatievoorziening. Zo beschouwd geldt met terugwerkende kracht de opzet volgens client en server reeds als cloud computing. Hoezo nieuw? Intussen heeft een gebruiker nog steeds een client. De ene server kunnen er inderdaad meerdere zijn, ziedaar de trend van “microservices” (lees ook: modulariteit).

Overigens gaat het strikt genomen met netwerkgebruik (cloud) en optimale (programmatuur)modulariteit om van elkaar onafhankelijke maatregelen met eisen van dien (en past cloud computing als de ene noemer eigenlijk niet). Omdat vrijwel niets meer zonder netwerk(aansluiting) werkt, is het cloudkarakter inmiddels vanzelfsprekend. Wat modulaire opzet van programmatuur betreft, is er daarentegen stellig nog veel verbetering mogelijk en dat is dus precies wat KnitbITs in technisch opzicht zo vooruitstrevend maakt.

Ofwel, technisch is cloud computing allang niets nieuws meer. Allerlei leveranciers wekken echter graag die indruk om daarmee de verhouding met gebruikersorganisaties in hun zakelijke voordeel te wijzigen. Ofwel, het is vooral de naam voor een verdienmodel. Nota bene, het kan tevens voor een organisatie per saldo voordelig zijn om méér – ondersteuning van – informatievoorziening aan één of meer leveranciers uit te besteden, maar daarvoor is technisch onder de noemer van cloud computer dus géén nieuwe aanleiding voor gekomen. Nogmaals, netwerk-annex uitbestedingsmogelijkheden – met uiteraard ook risico's van dien – zijn al veel langer beschikbaar.

(Ook) wat volgens het programmatuurplatform KnitbITs werkt, zoals de informatieronde, verloopt uiteraard (!) via een netwerk en geldt aldus als cloud computing, punt. Hoe zit het dan met de verdeling van verwerking over “microservices”? Die is nog verder veralgemeniseerd!

Over de voorkeur voor “microservices” merk ik op dat de ‘architect’ dáárvóór géén indeling volgens domeinen veronderstelt. Dat is terecht, want stelselmatig bemeten. Een module/(micro)service is immers algemener bruikbaar naarmate verder is geabstraheerd van specifieke betekenissen van ermee verwerkte informatie. Dat betekenissenordering aan domeinenverdeling onderhevig zou moeten zijn, vind ik een aanwijzing dat de “IT-ers” zich vrijwel exclusief volgens programmatuur oriënteren; verstand van informatiemodellering hebben zij kennelijk niet (en dat is ook een ander vak, te weten informatiekundig ontwerpen). Informatiemodellering in de zin van betekenissenordering moet borging dienen van doeloriëntatie. Door feitelijke voorrang van middeloriëntatie komt daar helaas nog steeds niets van terecht, met vergaand onbruikbare middelen onverminderd als voorspelbaar resultaat.

In jullie organisatie werkt de middeloriëntatie nog eens extra verlamdend, doordat er honderden “IT-ers” in dienst zijn waaronder zelfs over middelen geen

overeenstemming blijkt te zijn. Zo heb ik als cloudbeleid resp. –strategie begrepen, dat de zgn primaire processystemen niet voor de cloud in aanmerking komen. Die pps-en zijn echter wel degelijk als, eh, services via het interne netwerk beschikbaar. Ook allang cloud, dus. Waarvoor ze blijkbaar niet in aanmerking komen, is uitbesteding van verwerking, zeg maar in een externe cloud. Is soms vastgesteld dat de modulariteit van de programmatuur van de pps-en zodanig gebrekkig is, dat zgn refactoring geen zin heeft? En telt een zekere mate van modulariteit praktisch – want principieel doet het er niet toe – als voorwaarde voor uitbesteding van verwerking? Is daarmee besloten dat in desbetreffende informatiebehoefte ooit met geheel nieuw te ontwerpen/ontwikkelen programmatuur voorzien gaat worden? Hmm, onder de noemer van – het veranderprogramma – Kwaliteit & Innovatie (KEI) is dat niet gelukt. En omdat de analyse ook weer van die mislukking ... mislukt is, blijft digitale facilitering van informatievoorziening/-verkeer de nodige stelselmatigheid ontbreken. Er valt veel meer over te zeggen ...

... en zojuist heb ik Martijn Houtmans reactie gelezen. Ik vrees dat zijn oordeel klopt, dat "hier overduidelijk sprake [is] van onwil," dwz van de kant van de 'architect.' Ik steun daarom van harte dat hij ervoor kiest "niet [...] op de onzin te reageren." Maar Michiel, jij en ik kunnen ons helaas niet van reactie onthouden voor op z'n minst pogingen voor oplossing van, zoals Martijn volkomen terecht aangeeft, "dit achterliggende probleem," als is het maar opdat in elk geval Martijn – als enige? – wèl opbouwend kan doorwerken. :-) Wat mij betreft valt "onwil" slechts met redelijke argumenten te doorbreken, maar voor zulke argumenten moeten we een doelgericht leidinggevende functionaris ontvankelijk zien te krijgen. De ene 'architect' haalt er immers zelfs een legertje mede-architecten bij, zodat de kans op opbouwende discussie daar stellig nòg kanslozer raakt.

81.45

Haha, nòg korter en krachtiger dan ik verwachtte, bedankt voor je – gebrek :-) – aan reactie!

Nu heb ik wèl nadere reacties gegeven. Kan je ajb vooral de eerste van die twee nalezen en mij iets minder kort en krachtig laten weten, waarin ik mij eventueel vergiste? (Want) als ik iets beweet, wil ik graag dat het redelijk genoeg klopt.

81.46

Je "tegenvraag" aan 'architecten' is redelijk, uiteraard, maar gaat m.i. eraan voorbij dat wij daar thans op voorhand uitgesloten zijn van deelname aan onderlinge discussie over 'architectuur.' Jijzelf hebt dat met zoveel woorden geduid met jouw oordeel, mee eens, dat "onwil" aan de (wan)orde is. Helaas kunnen we dus antwoord verwachten in de zin van dat de 'architecten' die eisen moeten stellen aan wat vanaf nù wordt toegelaten. Ofwel, er zou nieuw architectuurbeleid – wat dat ook is – zijn, nou ja, daaraan wordt naar verluidt gewerkt, en daarvoor doen kenmerken van "welke software [thans] in gebruik" is er helemaal niets meer toe. Zo zijn wij prompt publiekelijk buitenspel verklaard.

Terecht wijs jij op "onwil" als blijk van "het achterliggende probleem." Zachtjes uitgedrukt gaat in zo'n organisatie de oplossing ervan niet vanzelf. Als opbouwende bijdrage geef ik er voorkeur aan om X en Y verantwoord (!) in de gelegenheid te stellen om kortweg – zeker aanvankelijk uitdagend zònder uitleg – te bevestigen dat de informatieronde niet alleen volledig voldoet aan de gestelde eisen, maar dat voor de nieuwe opgave van stelselmatige kwaliteitsborging die eisen nog veel

scherper gesteld moeten zijn waaraan de informatierotonde óók allang voldoet. Klinkt dat niet indrukwekkend, :-) nieuwe opgave, stelselmatige kwaliteitsborging? Om de valkuil van valse schijn van onderlinge discussie te vermijden, moeten X en Y die bevestiging, zo beveel ik ze verder aan, niet aan de zgn architecten sturen, maar aan de leidinggevende functionaris die voor haar/zijn doel met bijbehorend formele verantwoordelijkheid voor het bereiken ervan moet kunnen beschikken, eindelijk, over een passend middel. Vooruit, de architecten ontvangen er afschrift van. Daarmee is de bewijslast òmgedraaid en raken 'architecten' tot discussie gedwongen. Althans, die kans bestaat tenminste ... Als kritieke voorwaarde moet er wel een 'passende' leidinggevende functionaris zijn ... Zo ja, dan wordt z/hij als opdrachtgever aldus aan de regie geholpen en grijpt hopelijk in zodra z/hij beseft dat z/hij (!) onderhevig is – geweest – aan tegenwerking door willekeur. De bevestigende mededeling moet dan wel redelijk kloppen om desgevraagd solide uitleg aan met voorrang die leidinggevende functionaris te verschaffen. Daarom herhaal ik mijn verzoek aan jou om mijn reacties op de gestelde eisen aan wat de – programmatuur van de – informatierotonde betreft op juistheid te controleren. Het is genoeg als je je beperkt tot wat ik onverhoopt verkeerd verondersteld heb. Zelfs tot hoofdlijn beperkt kan ik mij niet voorstellen àlles mbt de eisen, onzin of niet, evenwichtig te hebben voorgesteld. :-) Maar wie weet zit het mee. Alvast bedankt.

81.47

Nog maar enkele [parodismen](#): farcitectuur (architectuur), spokificaties (specificaties).

81.48

Toen ik eerder deze week las dat er óók zoiets als een “design authority” ingesteld is, leek mij dat een nog vèrder overdreven maatregelen om mislukking van digitalisering te verzekeren. Over onbenul van ontwerpen gesproken, voor verzekerd falen zijn m.i. immers allang méér dan genoeg maatregelen getroffen.

Door een zoekmachine, op 10 juli 2021, in één keer te voeden met de reeks termen **rechtspraak design authority** kreeg ik zelfs helemaal bovenaan een verwijzing naar **Strategische IV-Governance van de Rechtspraak** (1 december 2018) van de Werkgroep Strategische IV-Governance. Met een volgende muisklik kan ik het rapport inzien. Ook dàt is weer schrikken. Nu betreft dat rapport nog een voorstel, maar blijkbaar is de feitelijke besturing vervolgens vergaand zo opgezet.

Eh, de eenvoud van tweeledige functiescheiding voor beheer resp. van driedelige functiescheiding voor verandering is volstrekt afwezig. Wat veranderingsorganisatie annex -besturing betreft zoek ik tevergeefs naar de m.i. cruciale tussenpositionering van de ontwerpfunctie. Ik kan er geen ènkel spoor van bekennen.

Er is wel alom sprake van “architectuur.” Wat eronder verstaan wordt, vind ik echter nergens zelfs maar summier toegelicht. Met ontwerp(en) zoals ik dat begrijp, lijkt het aldaar impliciet blijvende architectuurbegrip in elk geval weinig tot niets te maken te hebben.

Mijn indruk was dus al dat er zoiets als technische basisvoorzieningen mee bedoeld zijn, wat vanwege de algemene(r) gerichte bruikbaarheid ervan ook wel technische infrastructuur heet. Ik herhaal dat ‘architecten’ aldus de functie vervullen van zoiets als technisch adviseur ipv die van ontwerper in de zin van samenhang voor gebruikskwaliteit. Zo is er weliswaar een Architectuur Board, maar die

neemt geen besluiten over de functionele inrichting van applicaties,

want

de keuze en ontwikkeling van applicaties wordt binnen projecten en programma's opgepakt.

Wat wordt de desbetreffende Board geacht dan wèl te doen? Die

zorgt voor de enterprise architectuur-roadmap voor applicaties, infrastructuur, producten en IV-services

en

toetst of projecten/programma's voldoen aan de gestelde kaders voor de architectuur.

Wat o.a. moet opvallen is de focus op "applicaties," ofwel het gebrek aan stelselmatige oriëntatie. Ik vermoed dat borging van samenhang door 'architectuur' wordt verwacht, maar dat lukt volgens zo'n ook nog eens impliciet strikt tèchnisch c.q. technocratisch architectuurbegrip uiteraard nooit.

Nogmaals, wat het onderwerp van "de gestelde kaders" is, staat nergens vermeld. Oh ja, daar is 'ie en de reden voor de treffer met de zoekmachine:

Het sturen op de uitvoering binnen de gestelde kaders van het Architectuur Board is onderdeel van de operationele en management governance en ondergebracht in [...] een design authority binnen IVO.

Blijkbaar gelden "projecten en programma's" als "uitvoering" en dient de "design authority" te controleren of "de gestelde kaders" daadwerkelijk worden toegepast. Ditmaal over verwarring gesproken, de "design authority" ontwerpt zèlf dus niet, maar inspecteert slechts ontwerpen op een bepaald aspect. Intussen geldt voor "projecten en programma's," zeg dus ook maar voor verandering, nog steeds niet de m.i. elementaire opbouwende functiescheiding volgens opdrachtgever, ontwerper en uitvoerder.

Ik had eerder begrepen dat, zo werd dat naar aanleiding van de – publiciteit over de – mislukking van het programma Kwaliteit & Innovatie (KEI) gezegd, vooral de zgn architectuurfunctie zou worden verstrekt. Met wat er kennelijk strikt tèchnisch onder architectuur verstaan wordt, werkt dat echter averechts.

Wat helpt, is versterking van de ontwerpfunctie. Daarvoor geldt ontwerp dus in de zin van, ik blijf het maar benadrukken, integrale borging van gebruikskwaliteit en stelselmatig opgevat met àlle belanghebbenden als gebruikers. Maar voor versterking ervan moet die functie allereerst als zodanig (!) erkenning krijgen. En versterking van de ontwerpfunctie vergt juist géén onneembare besturingsstructuur met onnavolgbaar gefragmenteerde verantwoordelijkheden, integendeel. Schakel gewoon een bekwame ontwerper in.

Maar ja, daarvoor moet een opdrachtgever op z'n minst over voldoende beoordelingsvermogen – leren – beschikken om een ònbekwame ontwerper te herkennen en haar/hem nooit – meer – in te schakelen. Voor de meeste opdrachtgevers blijkt de technologische verleiding helaas onweerstaanbaar. Enfin, indien de opdrachtgever op steun van een bekwame ontwerper kan rekenen, hoeft z/hij zich niet om de kwaliteit van de uitvoerders – met die functie hier uiteraard bedoeld volgens de driedelige functiescheiding – te bekommeren. Namens (!) de opdrachtgever moet de ontwerper beschikken over voldoende beoordelingsvermogen om de passende uitvoerder(s) in te schakelen.

De leden van de Werkgroep Strategische IV-Governance hebben hun voorstel stellig met de beste bedoelingen opgesteld, maar als "reset" een alweer groter monster van

amateuristische willekeur geschapen. Hun rapport had meteen de prullenbak in gemoeten. Met zgn implementatie van het voorstel is het, in Martijn Houtmans treffende woorden, “onderliggende probleem” daarentegen zelfs verergerd. Onderschat nooit de wanorde die uit onbenul kan resulteren. Dat probleem valt inderdaad niet zomaar op te lossen. Maar de noodzaak om dat verantwoord op z’n minst te proberen te verhelpen is daardoor uiteraard alleen maar toegenomen. Ik kan mijn gezinsleden overigens niet uitleggen waarom ik als nota bene vrijwilliger de moeite van opbouwende bijdragen maar blijf nemen. Met ook allemaal allang volwassen kinderen houden zij mij, over mijn onbenul gesproken, :-) alsmaar kritischer voor een idealistische dwaas. Vooruit, met een zéér goed betaalde opdracht wil ik **Strategische IV-Governance van de Rechtspraak** tot in detail van commentaar voorzien (en daarvoor vis ik het dan uit mijn prullenbak). Mijn alternatieve voorstel voor de hoofdlijn(en) van de zgn organisatie van de informatievoorziening meen ik onbetaald echter reeds volstrekt duidelijk geschetst te hebben.

81.49

Ik kon alvast een korte nadere blik niet laten. :-) Korter kan overigens bijna niet. Volgens de managementsamenvatting, meteen in de eerste alinea, in het rapport **Strategische IV-Governance van de Rechtspraak** zat de in de periode van het programma Kwaliteit & Innovatie (KEI) de toenmalige “governance tijdige en effectieve besluitvorming in de weg.” Hmm, dat zou kunnen, maar naar mijn idee was er nog veel – en veel – belangrijkers mis. Vooruit, dergelijk informatiekundig gebrek laat ik hier terzijde.

(Want) zoals het gezegde luidt dat voor iemand met een hamer alles een spijker is, beschouwt een bestuurder elk falen nu eenmaal vooral – louter? – als een overlegopgave (en daardoor, want haar/zijn falen was het immers niet, zichzelf onverkort onmisbaar voor de oplossing ipv als katalyserend onderdeel van het probleem). Vandaar dat voorstel voor eveneens slechts een “reset” van “governance” (wat dat ook is ...).

Wat destijds, eind 2018, aldus een aankondiging van verbeterde besluitvorming was, zou inmiddels werkelijkheid moeten zijn. Maar volgens mij is er, eh, weinig van te merken.

Het bevoegd gezag in de organisatie zou alleszins redelijke melding van feitelijke verslechtering toch moeten verwelkomen. Of moet het soms nòg verder verslechteren?

Bijvoorbeeld, hoeveel jaren (!) zijn we inmiddels bezig om de Rechtspraakorganisatie in staat te stellen tot samenhangender bijdragen aan zgn multischuldenproblematiek? Het maatschappelijk belang is allang formeel erkend, rechters zitten dringend verlegen om een mogelijkheid zich relevant overzicht te verschaffen, een experimentele opzet is geslaagd. Met de informatieronde vergt het treffen van een passende digitaliseringsvoorziening nauwelijks – extra – werk. Er zijn ook helemaal géén gevolgen voor, laat staan verstoringen van, reeds bestaande digitalisering. Over “tijdige en effectieve” voorziening gesproken, en daartoe behoort “tijdige en effectieve besluitvorming” uiteraard te dienen, die voorziening had dus al die jaren (!) reeds beschikbaar, in gebruik enzovoort kunnen zijn.

81.50

Wellicht zijn de gewijzigde besturingsmaatregelen zelfs nòg absurder. Nee, helpen doet het helaas niet, maar althans eventjes opluchting verschaft het hopelijk wel door er met humor over te proberen te oordelen. Verder dan een tragikomische duiding kom ik overigens niet.

In mijn naïviteit heb ik vermelding van het streven naar “tijdige en effectieve besluitvorming” aanvankelijk opgevat als blijk van erkenning van de noodzaak om beter resultaat met digitalisering te bereiken. Het lijkt mij immers vanzelfsprekend dat het doel annex resultaat betere digitale facilitering van rechtspraakprocessen moet zijn. Vooruit, dat vergt o.a. betere besluiten, uiteraard.

Wellicht heb ik mij ernstig vergist. :-) Zou het kunnen dat bestuurders menen slechts verantwoordelijk voor kwaliteit van besluitvorming te zijn ipv omvattend voor kwaliteit van resultaat van hun besluiten? Zo ja, waarop zij met maatregelen – willen – mikken, zou weleens strikt het vermijden van slechte besluiten kunnen zijn.

En hoe lukt dàt, dwz slechte besluiten vermijden? Dat is niet zo ingewikkeld.

Inderdaad, dat lukt zelfs geheid door helemaal géén besluiten meer te – laten – nemen. Dan zitten er ook nooit slechte tussen, nietwaar? Aldus volledig wèg is prompt het risico op slechte besluiten aangesproken te worden, klaar.

Met deze alternatieve veronderstelling strookt dat de “strategische iv-governance” feitelijk een doolhof is waaruit geen ontsnapping mogelijk is met een voorstel waarin het doel (!) met digitalisering als middel voorop staat. Nogmaals, wie nooit op een doel mikt, kan het missen ervan onmogelijk verweten worden. Toch?!

Dat is stellig een absurde opvatting van bestuur inclusief verantwoordelijkheid. Maar wie weet zit ik er niet eens zo ver naast, dat deze absurditeit ... vaak wèrkelijke praktijk is. Tja, daar gaat de humor ...

Wie een doel mist, moet beter leren mikken om het voortaan wèl te raken. Althans, dat is kennelijk mijn illusie. Sterker nog, ik meen dat in de veranderende wereld de opgave zelfs met voorrang is om telkens het relevante doel te verkennen, enzovoort. Wat “tijdige en effectieve besluitvorming” betreft geldt als enige mogelijkheid om digitalisering daadwèrkelijk als middel benut te krijgen voor een ànder doel – dan als absurditeit blijkbaar, onder de valse noemer van architectuur, digitalisering zèlf – dat met een voorstel de bestuurlijk ingerichte dwaalwegen moeten worden verlaten. Er moet èrgens een redelijk pad zijn voor verantwoorde besluitvorming over verantwoorde voorstellen. Anders moet het dringend worden hersteld resp. alsnog aangelegd.

81.51

Jullie hebben Martijn Houtmans commentaar reeds als afschrift ontvangen. Hij wijst mij duidelijk terecht, met mijn hartelijke dank aan hem daarvoor.

Ik gaf een foute reactie op het bezwaar van een “bottleneck.” Ik vermeldde slechts de mogelijkheid van meervoudige installatie van exemplaren van dezelfde algemene module/service. De door mij veronderstelde bemoeienis van een menselijke beheerder blijkt echter niet eens nodig. Zoals Martijn toelicht, gebeurt zulke vermenigvuldiging dus zelfs naar behoeften/omstandigheden ‘vanzelf.’ Kortom, dat bezwaar is nòg “complete[re] onzin” dan waarvoor ik het eerder al hield.

Hoe verder? Ik herhaal de suggestie om de leidinggevende functionaris met verantwoordelijkheid voor rechtsprakelijke bijdragen aan de maatschappelijke multischuldenproblematiek, of anders de leidinggevende daarvan, enzovoort, er op te wijzen dat onder de noemer van architectuur door Rechtspraakmedewerkers

geopperde bezwaren tegen de informatierotonde zonder uitzonderling klinkklare onzin zijn. Aan gestelde eisen worden immers allemaal zelfs méér dan gesteld voldaan. Ofwel, om welke redenen dan ook worden nodeloze belemmeringen opgeworpen, nog steeds, met maatschappelijk schadelijke gevolgen van dien èn nota bene nadelig voor individuele burgers waarvoor bedoelde problematiek kan verergeren door het alsmaar uitblijven, ondanks erkende noodzaak, van bijdragen door de Rechtspraakorganisatie aan samenhangender aanpak per geval. Het ligt niet in het vermogen van Information Dynamics om architectuurmedewerkers van de Rechtspraakorganisatie op andere gedachten over de informatierotonde te brengen resp. hun kennelijke vooringenomenheid en feitelijke tegenwerking te laten staken. Daarom nemen wij geen deel aan – verdere – onderlinge pogingen daartoe. Er moet daarentegen eenduidig een opdrachtgever zijn die o.a. bedoelde medewerkers gebiedt tot alsnog spoedigst opbouwende ... medewerking. Indien aan die voorwaarde niet voldaan kan zijn, gebeurt er nog steeds ... helemaal niets. Maar dàt maakt dan hopelijk in elk geval duidelijk aan alvast enkele leidinggevende functionarissen, hoe volkomen verlamdend de huidige zgn iv-governance uitpakt.

81.52

Ik kom met nog wat méér ongevraagde evaluatie. Voor Strategische IV-Governance van de Rechtspraak (december 2018) tekende een werkgroep. In de bijlage van het rapport staan de leden opgesomd. Ik kan er niemand tussen ontdekken met een informatiekundige ‘achtergrond.’ Inderdaad, als adviseur staat de directeur IVO vermeld; de toenmalige directeur is echter óók opgeleid als jurist. Kortom, de misvatting is nogal hardnekkig dat het mogelijk is om besturing adequaat te organiseren zònder grondige kennis van, zeg maar, het object van besturing. Nu beseften die leden stellig ook wel, dat het ze aan bepaalde deskundigheden ontbrak. Maar van wèlke dat is, hadden ze – en hebben ze kennelijk nog steeds – onvoldoende idee. Desondanks meenden ze blijkbaar dat ze zònder die kennis een passende besturingsstructuur konden bedenken. Mis! Voor zoiets als, op z’n Engels uitgedrukt, checks and balances (lees ook: collectivisering van verantwoordelijkheid) gaven ze in een averechtse structuur vervolgens personele posities aan om door ‘vertegenwoordigers’ te bezetten van door hen eveneens abusievelijk als relevant geachte belangen, specialismen e.d. Nog eens èxtra mis!

Het lijkt erop, dat de werkgroepleden vooral deskundigheid meenden te missen over technische middelen voor informatievoorziening, maar dus zelfs zònder enige benul van welke middelen dat – kunnen – zijn. Voor dergelijke techniek kozen zij architectuur als noemer. Intussen ontbrak onverminderd de informatiekundige insteek, laat staan dat daarover een stelselmatige opvatting bestond.

Als architectuur is bijgevolg de strikt tèchnische insteek feitelijk verzelfstandigd. De verantwoordelijkheid ervoor is immers apart ‘belegd.’ Daar komt dus nooit meer iets langs, dat de zgn architecten niet zèlf bedacht hebben, een parasitair paradijs. Een Architectuur Board

bewaakt de consistentie van de architectuur binnen de gestelde kaders,

waarbij

het sturen op de uitvoering binnen de gestelde kaders van het Architectuur Board [...] onderdeel [is] van de operationele en management governance en ondergebracht in bijvoorbeeld een design authority binnen IVO.

Maar wie stelt bedoelde “kaders”? Dat doet in de praktijk ongetwijfeld diezelfde “design authority.” Zo ja, dan zijn enerzijds regelgeving, anderzijds controle op naleving ervan verenigd in de aldus zelfgenoegzame “design authority.” Daar is volgens het beginsel van functiescheiding iets dus nog verder mis gegaan. De verwarring over architectuur is verder aangejaagd door de term “design,” alsof wat voor architectuur wordt gehouden, om te beginnen dus averechts, te weten véél te beperkt en aldus beperkend, hetzelfde als ontwerp(en) is. Voor de zoveelste keer, mis!

Wat ontwerp(en) optimaal behoort te bieden is de principiële houding om een (verander)opgave als uniek te erkennen met voorrang voor facilitering van belangen van alle, precies, belanghebbenden. Ofwel, voordat er ooit eventueel digitale techniek voor aan te pas komt, moet er een ontwerp opgesteld worden van onderlinge afstemming van hun gedragingen middels informatie met variëteit van betekenissen van dien. Dat is er informatiekundig aan. Wie dat overslaat en meteen met techniek aan de slag gaat, werkt onverantwoordelijk kortzichtig omdat z/hij daarmee prompt afbreuk doet aan de belangen van gebruikers.

Zijn er voor elke opgave door het unieke karakter ervan dan overeenkomstig aparte technische middelen nodig? Nee, want er valt een patroon in de gedragingenafstemming te ontdekken c.q. vestigen. De passende (modeller)methode is ... Metapatroon. Daarmee kunnen vergaand algemeen voor digitale facilitering van informatieverkeer bruikbare middelen ontworpen en vervolgens ontwikkeld, onderhouden enz. worden: infrastructuur. En juist met inzet van de informatierotonde kunnen gebruikers heel praktisch, op kortst mogelijke termijn tegen geringe kosten, al veel samenhangender werken, met per saldo reeds aanzienlijke kwaliteitswinst en financiële besparingen, zonder dat er aan bestaande digitale informatiesystemen ook maar iets hoeft te veranderen.

Onder de noemers van architectuur en design valt dat bij de Rechtspraakorganisatie volgens de “strategische iv-governance” echter allemaal buiten “de gestelde kaders.” Hoe die kaders dan wel luiden, lijkt overigens nog steeds onbekend. Ik heb er althans nog nooit iets van gezien, maar ja, ik ben buitenstaander. De aanduiding lijkt (inhouds)loos te dienen om invloed van buitenaf te weren (inclusief die van belanghebbenden binnen de Rechtspraakorganisatie). Zo luidt een afwijzend oordeel over de – programmatuur van de – informatierotonde, KnitBITs IR, dat die niet strookt met “marktconforme kennis bij IT-ers.” Welke kennis geldt dan wel voor, eh, marktconform? Wat doet het er eigenlijk toe met een programmatuurpakket? En is de benodigde open ontwerphouding niet strijdig met de beperking tot wat marktconform zou zijn? Bedoelen de architecten vanuit een “design authority” als bolwerk wellicht kennis waarover zijzelf – al dan niet terecht – menen te beschikken? Maar raakt vernieuwing (lees hier ook: innovatie) daarmee niet op voorhand gefrustreerd? Is het een feitelijk onzinnige bewering, waarmee de architecten volgens de “strategische iv-governance” op immers klakkeloze steun voor hun exclusieve positie kunnen rekenen?

Ik herinner eraan dat de Rechtspraakorganisatie onlangs een marktconsultatie herhaald heeft. Volgens het voornemen om stelselmatige digitale voorzieningen te treffen, met erkenning van het vooralsnog vernieuwingskarakter van die opgave(n) en met inmiddels de ervaring dat Metapatroon daarvoor de passende modelleermethode biedt, kreeg de Rechtspraakorganisatie bevestigd dat Information Dynamics nog steeds de enige aanbieder is. Ik wil o.a. maar zeggen, dat de

Rechtspraakorganisatie zèlf met die marktconsultatie blijkt geeft van besef dat voor de relevante digitaliseringsopgave(n) “marktconforme kennis bij IT-ers” niet voldoet. Het moet immers .. anders. Terwijl juist architecten met zulke erkenning voorop behoren te lopen, lijken ze bij de Rechtspraakorganisatie daarentegen ver van dergelijk inzicht verwijderd. Het vooruitzicht dat ze het ooit opdoen is voorts, zachtjes uitgedrukt, ongunstig; de “strategische iv-governance” werkt als een afschermingsconstructie voor vernieuwende ideeën. Wie de regels van de ingerichte iv-governance volgt, ziet een informatiekundig (!) verantwoord voorstel verdwijnen in het spreekwoordelijke zwarte architectuurgat.

Bestuurders hebben het zo ingericht. Zij kunnen het ook ongedaan maken, beter laat dan nooit. De nodige en voldoende functiescheiding is voor beheeropgaven tweeledig en voor veranderopgaven drieledig, klaar.

81.53

Ik noem het maar de staatkundige status. Afgezien van twee bezettingsperioden is de Nederlandse op hoofdlijn al eeuwenlang dezelfde. Zèlf heb ik hoe dan ook geen verandering ervan meegemaakt. Daarom kan ik me niet voorstellen, hoe het is om zelfs meerdere wisselingen te ondergaan, zoals Béla Hamvas (1897-1968). In elk geval schrijft hij in het Hongaars. Vertaald naar het Duits zijn enkele opstellen van hem gebundeld tot **Kierkegaard in Sizilien** (Matthes & Seitz, 2006). Mijn indruk van de tweede bundelhelpt is dat Hamvas ermee zijn – latere? – levenshouding duidt. Zo van, waarvan je geleerd hebt dat je er géén verandering in kan aanbrengen, daarover moet je je niet druk – meer – maken. Zo legt het communistische bewind van ná de Tweede Wereldoorlog hem een publicatieverbod op. Naar verluidt voorziet hij het verder in zijn levensonderhoud als knecht van een fruitteler. Intussen slaagt hij er dan toch maar in om onverminderd véél kennis te blijven vergaren, zodat hij op allerlei manieren schrijft over wat dus wat mij betreft telkens hetzelfde autobiografische thema van inkeer en berusting is.

In de opstellen die ruwweg de eerste helft van de bundel uitmaken, behandelt Hamvas allerlei thema's. Vooral daar herken ik trefzekere analyse, bijvoorbeeld met de opmerking dat

der Autokrat verachtet [...], was er nicht fürchtet[, p. 21]

verderop gevolgd door wat klinkt als een verzuchting:

Wäre es möglich, willkürlich zu herrschen, die Despotie auszuüben, ohne sich auf irgend etwas zu berufen? Das wäre es. Es ist auch schon geschehen[. p. 28]

Ook hekelt Hamvas het ceremonieel van het byzantijnse hof:

Die Überbetonung des Zeigens [ist s]tets ein Zeichen dafür, daß mit dem, was so sehr gezeigt wird, etwas nicht in Ordnung ist. Es ist defekt. Krank. Zuweilen fehlt es auch ganz.[p. 25]

Dat was mij aan mijzelf ook al opgevallen, :-)) te weten dat ik me druk kan maken om wat ik – kennelijk van oordeel ben dat ik – mis. Niet bepaald hoopgevend stelt Hamvas:

Wie jede Idee hat auch der Humanismus nur dort einen Sinn, wo die realen Umstände zu ihrer Verwirklichung fehlen. Faßt eine Idee irgendwo Fuß, lebt die Gesellschaft stets in der Negation der Idee. Der Humanismus ist dort von Bedeutung, wo die Unterdrückung [...] groß ist[. p. 28]

Over, eh, bestuurscultuur gesproken, met zgn populisme dreigt onverminderd dat gezagsdragers

nur über ein Zeremoniell zugänglich [sind und] die Unterdrückung als Hilfe für die Unterdrückten kaschier[en], wo es also außer der Unterdrückung auch noch nötig ist zu lügen, zu lügen, daß die Unmenschlichkeit eigentlich Menschlichkeit sei[, pp. 28-29] denn die verschiedenen Interessen trauen sich nie, sich in ihrer Wirklichkeit zu zeigen, sie berufen sich stets auf etwas[. p. 33] Bei einer Idee kommt es nie darauf an, was sie erreichen will, sondern was sie legitimiert. Denn nur das, was sie legitimiert, ist real, was sie erreichen will, ist es nicht[. ...]hr Ziel ist die Legitimation.[p. 35]

En daar komt het,

[d]er Humanismus rechtfertigt die gnadenlose Ausübung der schrankenlosen Macht.[p. 35]

Dan houd ik het liever op wat wellicht een naïeve opvatting is, ofwel dat het wekken van een valse schijn de ermee strijdige praktijk moet verhullen enzovoort. Maar ik heb dan ook niet zoals Hamvas wél zulke onderdrukking ervaren. Waarop ik stuit, is slechts veronachtzaming van (verander)voorstellen. Nu vraag ik ook wel wat met de bewering dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Nota bene, zonder uitzondering. Wat mij betreft heeft Hamvas gelijk, waar hij stelt dat ook

[d]ie wissenschaftliche Methode [...] nichts anders [ist] als ein überaus bewährtes und auf mittelmäßigem Niveau außerordentlich wirksames logisches Verfahren der Überzeugung[. p. 43]

Vooralsnog heb ik vrijwel niemand kunnen overtuigen van de enneade als semiotisch referentiekader voor subjectief situationisme. Om erkende wetenschap gaat het daarmee dus – nog? – niet. :-) Zoals Johan Cruiff later zou doen, stelt Hamvas:

Wer es nicht versteht, dem kann es auch nicht erklärt werden.[p. 163]

Terwijl Hamvas het gedragperspectief buiten beschouwing laat, wil ik met de enneade illustreren dat inderdaad

das Wissen [...] die Wirklichkeit um[deutet. p. 42]

In het volgende citaat heb ik “Wissenschaft” door gedrag (Duits: Verhalten) vervangen om het verder met mijn opvatting te laten stroken:

[D]as Wissen macht [die Wirklichkeit] zu einer de[m Verhalten] genehmen Materie, einem »Fakt«[. p. 42 ...] Daten, Fakten [sind] eine Justierung, also eine Perspektive[. ... D]ie Perspektive [ist] eine Beweisführung[. ...] Es geht nicht um Enthüllung, sondern um Erklärung[. p. 43]

En verklaring vind ik dan, ruimer beschouwd, een aspect van gedragbepaling. Tja,

[m]an kann über die absolute Gutgläubigkeit in dieser Frage – über den völligen Mangel an psychologischer Subtilität, die kritische Sorglosigkeit, das Verkennen der wahren Situation nur staunen[. p. 45]

Het is ‘natuurlijk’ wel zo, dat zoals Hamvas eerder m.i. terecht opmerkt, de werkelijkheid als zodanig (!) onkenbaar is. Nou ja, waarom vooral thans gevestigde zgn wetenschappers aan een theorie als subjectief situationisme geen aandacht schenken, laat staan dat zij zich ervan willen laten overtuigen, duit Hamvas eveneens ... overtuigend:

Nichts ist bezeichnender für die Naivität des Wissenschaftlers als die Tatsache, daß er nur eine Angst kennt: die Angst vor der Subjektivität.[p. 45]

Intussen houd ik de veronderstelling dat gedragsverschillen subjectief-situationeel van aard zijn voor algemeen geldig, zeg ook maar voor ... objectief. Het is een veronderstelling over subjectiviteit. Als teken, klopt, is het in dit geval mijn verzoek, wel degelijk subjectief, dus, tot inschikkelijkheid (lees ook; poging tot overtuiging om de geadresseerde tot ermee in overeenstemming zijnde gedragingen te bewegen). Hamvas vervolgt dat

die Angst vor der Subjektivität [eine] Gefahr ist[, d]ieser [... d]er [Wissenschaftler sich bewußt [ist]. Aber der Art, wie er ihr ausweichen will, ist ganz und gar kindisch. Will der Wissenschaftler seinen Subjektivismus überwinden, behauptet er, er sei die Wirklichkeit gegenüber neutral. Was bedeutet diese Neutralität? Unvoreingenommenheit, also Leidenschaftslosigkeit. Diese Leidenschaftslosigkeit ist es, was man Objektivität nennt. Aber was hier zum Vorschein kommt, ist natürlich eine weitere Naivität.[p. 45]

Zoals het gezegde luidt, wordt het kind met het badwater weggegooid door de ontkenning resp. onderdrukking van

Wissenschaftlichkeit, die nur Thesen mit [...] offenem Axiom [...] Glauben zu schenken bereit [ist]. [p. 193]

Hamvas zet zijn kritiek nog wat feller aan:

Diese Enge, Kurzsichtigkeit, Abstumpfung, naive Sorglosigkeit sind die Ursache dafür, daß typisch wissenschaftliche Feststellungen so unendlich töricht und vor allem irrelevant sind. [...] Es ist die absolute Unkenntnis der eigenen Arbeit, die gar keine Ahnung hat, worin die wirkliche Bedeutung ihres Tuns liegt.[p. 49]

M.i. terecht komt Hamvas aldus pragmatisch uit. Voor verantwoord gedrag (!) als ontwerper vind ik subjectief besef van situationele betrekkelijkheid al helemaal cruciaal:

Die Wiederherstellung der Grundhaltung ist [...] eine einfache, konkrete und unmittelbare Aufgabe der Existenz.[p. 178 D]er ganz in seinen Alltag versunkene Mensch [lebt] in einer eigenartigen Verkrampfung[. p. 194]

Voorts laat ik in het midden, of van alles en nog wat ... wèrkelijk

auf demselben primordialen Ordnungsprinzip beruht[, p. 189]

maar praktisch vat ik de semiotische enneade als zo'n algemeen bruikbaar verklaringskader enz. op en zo door met Metapatroon als stelselmatige modelleermethode:

Es gibt [...] eine zentrale Haltung des menschlichen Verstandes, die einem, hat man sie einmal erreicht und angenommen, sowohl jede Weise von Erkenntnisversuch als auch jedes [...] Verfahren ermöglicht.[p. 189]

Wetenschappelijk genoeg, lijkt mij, vooruit, filosofisch dan, maar dat oordeel krijg ik voor subjectief situationisme op z'n enneadisch dus nog niet gedeeld.

81.54

Wat is dat toch? Colin McGinn nam ontslag als hoogleraar vanwege een blijkbaar terechte beschuldiging van seksuele intimidatie van een student. Ik las dat op het aan hem gewijde lemma van Wikipedia (geraadpleegd op 18 juli 2021). Ik sloeg dat op, omdat ik een aantekening, deze dus, wilde schrijven nav lezing van McGinns boek **Wie kommt der Geist in die Materie: das Rätsel des Bewusstseins** (C.H.

Beck, 2001, oorspronkelijk Engels 1999).
Ook weer met dat boek beweert McGinn,

dass unser Intellekt nicht dafür gebaut ist, Bewusstsein zu verstehen.[p. 9]

Desondanks speculeert hij over wat bewustzijn ... niet is. Of juist wèl. In elk geval kan ik er geen wijs uit worden, wat hij er onder verstaat. Zijn onvermogen om te duiden wát bewustzijn is, klopt uiteraard met zijn aanname, te weten dat een mens niet kàn weten wat het is. Ik meen echter een nòg principiëlere aanname door McGinn te herkennen die hij als zodanig m.i. mist. Daardoor gaan zijn speculaties op voorhand mank.

Mijn indruk is althans dat McGinn klakkeloos veronderstelt dat er nogal op zichzèlf, eh, iets bestaat dat de aanduiding met bewustzijn verdient. Door het feitelijk als een ding op te vatten, raakt hij verdwaald in redeneringen over de (on)mogelijke verhoudingen tussen wat geldt als enerzijds materieel, anderzijds immaterieel. Langs die (dwaal)wegen komt hij er o.a. op om het ònbewustzijn tot belangrijk gedeelte van het ... bewustzijn te verklaren. Ik bedoel maar, dat soort verwarring. Tja, zo heeft McGinn naar verluidt die beschuldiging voor vals verklaard òndanks beschikbare documentatie van zijn pogingen tot intimidatie.

Ik wil niet luchtig doen over wat bewustzijn al dan niet is. Maar de veronderstelling dat het een (im)materieel object is, acht ik in èlk geval averechts. Ik kies voor het gedragsperspectief. Een subject beschikt ter bepaling van telkens zijn (lees uiteraard ook: haar) gedrag over het vermogen daarvoor rekening te houden met zijn omgeving (lees ook: situatie). Aldus beschouw ik gedrag als resultaat van samenloop van subject en situatie. Bijgevolg verandert zowel het subject als de situatie, enzovoort.

Tot dat aanpassingsvermogen van een subject behoort zijn cognitieve vermogen dat dus (!) dienovereenkomstig meeverandert (lees ook: aan- en afleert). Op z'n enneadisch uitgedrukt streeft het subject telkens naar verwezenlijking samenloopresultaat volgens een motivationeel begrip. Zolang de subjectieve ervaring van dat resultaat voldoende strookt met het eerdere (gedrags)doel van het subject, kent (!) het subject géén aanleiding tot heroverweging. Hij (lees uiteraard ook: zij) kan zijn gedragingencyclus 'normaal' vervolgen. Maar anders moet hij alsnog ... ànders zijn aandeel in samenloop voorbereiden. Het subject ervaart zoiets als weerstand van – wat hij duidt als – de situatie. Met vooralsnog zijn cognitief vermogen zet hij 'als het ware' een tandje bij om tot een passender motivationeel begrip te raken van a.s. samenloop. Op haar beurt kan die extra inspanning, mits voldoende krachtig, worden ervaren door het subject: bewustzijn. Het is gewoon een kwestie van frustratie. :-) Dit verklaart overigens ook en vooral zgn psychische klachten e.d. Maar sterker nog, òmgekeerd kan het subject zelfs zoiets als zulke kracht – hebben leren? – òpbrengen, en dat staat dan als zèlfbewustzijn bekend, voor vèrdere beschouwing enzovoort van een willekeurig(er) onderwerp. Dat noem ik dan maar zijn vermogen tot opzettelijk ontwerp(en).

De ergernis over wat ik een slecht boek vind, kan aldus aan alweer wat groter ... bewustzijn over een onderwerp helpen. (Want) wie slechts wil lezen waarmee z/hij het op voorhand eens is, wordt nooit iets wijzer. Door een goed boek leert de lezer van iemand ànders. Door een slecht boek vooral van zichzelf, over samenloop gesproken, door er nog iets van te maken. Een ontwerper moet daarom ook wat naar haar/zijn oordeel pertinente onzin is, kunnen waarderen als vruchtbare aanleiding tot opbouwende kritiek. Ik weiger echter mijn tijd te verknoeien aan

opmerkingen over de talloze m.i. nodeloos mystificerende beweringen door McGinn. O.a. zijn kritiek op zgn kunstmatige intelligentie acht ik overigens wèl toepasselijk. Enfin, lees zijn boek vooral zèlf. Ik ben het ermee eens, dat cognitief vermogen beperkingen 'kent.' Volgens het enneadische verklaringskader gaat achter èlk begrip 'als het ware' een motief schuil. Ofwel, dat laat zich àls motief nooit ... begrijpen. Wie mijn uitleg van (zelf)bewustzijn onzin vindt, moet het uiteraard ook maar laten weten.

81.55

Zijn er overeenkomsten tussen Tsjechoslowakije onder communistisch bewind en een overheidsorganisatie in neoliberaal Nederland? Zo ja, valt er voor wijziging van vastgeroeste praktijk van zo'n huidige organisatie, klopt, bijvoorbeeld de zgn organisatie van de informatievoorziening, e.e.a. te leren van de manier waarop Václav Havel destijds in zijn land voor handhaving (!) van mensenrechten pleitte? De biografie **Václav Havel** (de Prom, 1992, oorspronkelijk Tsjechisch 1991) door Eda Kriseová biedt met uiteraard de nodige hercontextualisering m.i. zowel toepasselijke analyse als aanbevelingen. Want

Havels thema is dat van de pseudo-vernieuwingen. Het systeem is in verval, maar zijn vertegenwoordigers geloven nog steeds dat het recht van bestaan heeft. [p. 19] Havel legt dat mechanisme [... van] de normalisering [...] bloot [...], waarin het al zo ver [i]s gekomen dat het niemand eigenlijk ook nog maar iets k[a]n schelen of een mens die blijk g[ee]f[t] van een overtuiging, het ook echt meen[t]. Hij [wordt] zelfs wel voor gek of idioot versleten [...] als hij het serieus meen[t]. [p. 20]

Havel zèlf heeft zijn opstelling toegelicht in o.a. **Poging om in de waarheid te leven** (Van Gennep, 1986), zie [Havels actualiteit](#) voor enkele opmerkingen die ik daarover maakte. Het verschil tussen communistisch en neoliberaal bestuur zit 'm uiteraard o.a. in de maatregelen tegen wie een afwijkende opstelling waagt. Maar is dat verschil wel zo principieel?

Havel werd met schijnprocessen herhaaldelijk tot gevangenisverblijf veroordeeld en ook verder bleef het regime hem koeioneren. Over de gevangenisoptie beschikt de 'westerse' organisatieleiding niet. Er zijn echter manieren genoeg om een medewerker het leven moeilijk te maken. En ontslag is uitsluiting, punt. Onder de noemer van – het eufemisme – voorlichting staat voorts een nog alsmear groeiend aantal medewerkers opgesteld om ongevraagde burgerbijdragen te weren. Havel is toneelschrijver en kiest voor "absurd theater." In haar biografie neemt Kriseová een omschrijving van Havel zèlf op:

[A]bsurd theater [...] demonstreert [...] het huidige menszijn [...] in zijn 'voortdurende staat van crisis.' [p. 34]

Dat werkt echter niet. Weliswaar kunnen slachtoffers aanvankelijk wellicht enige troost putten uit besef van gezamenlijke ondergane onderdrukking, maar bij nader inzien blijkt de toestand daardoor nòg hopelozener omdat er zelfs ... gezamenlijk dus niets tegen valt te ondernemen. En naar hun aard kunnen autoritaire machthebbers er nu eenmaal niet tegen belachelijk gemaakt te worden; ze treffen daarom nog maar eens èxtra beperkende maatregelen. Wat Havel volgens Kriseová kenmerkt, is dat hij

telkens opnieuw [...] de brokstukken van een vorige confrontatie [...] verga[a]r[t] en een volgende confrontatie aan[...]gaa[t, p. 35] zich er terdege van bewust dat de tijden verander[en] en dat het nodig [i]s risico's te nemen en zich tegen de macht te

verzetten.[p. 76] Eén ding st[aat] vast: de methode van het afwachten en overleven h[eeft] geen zin meer.[p. 90]

Als verklaring waarom Havel die risico's – op zich – neemt, stelt Kriseová

dat een schrijver in de eerste plaats een authentiek leven moet leiden waaraan hij zelf gestalte geeft. Wanneer de politieke macht zich kant tegen de manier waarop een schrijver zijn leven vormgeeft, kan de schrijver niets anders doen dan het conflict met de macht aangaan.[p. 98]

Het komt mij voor dat Kriseová oorzaak en gevolg verwisselt. Ofwel, het schrijverschap kan onder bepaalde omstandigheden passen om de behoeften aan authenticiteit te vervullen. Het hangt er m.i. maar vanaf. Wat mij betreft kan iederéén zich tot het leveren van opbouwende kritiek geroepen voelen. Havel

br[eng]t onder woorden wat iedereen allang voelde en dacht, maar niet kon formuleren. Men zag niet wat eerst gedaan moe[...]t worden en wat later. Hij verenig[t] mensen met verschillende meningen en b[ie]d[t] hun een gemeenschappelijk programma.[p. 204]

Waarop Havel uitkomt, is een tactiek waarmee hij formeel niet van “confrontatie” met het gevestigde gezag kan worden beschuldigd. Hij verzoekt o.a. als initiatiefnemer van Charta 77 het regime ‘slechts’ zich aan geldige wetten en goedgekeurde – internationale – verdragen te houden. Dat weerhoudt dat gezag er weliswaar niet van om zelfs nog willekeuriger maatregelen tegen zijn optredens te treffen. Maar inmiddels kijkt buitenlands ‘publiek’ mee en laat zich horen. Dat helpt overigens pas, indien er ‘partijen’ tussen zitten waarvan de leden van het regime zich afhankelijk weten. Wanen volstaat. Terwijl Havel dus niet, althans niet openlijk, uit is op een machtswisseling, laat staan erop uit de macht zelf over te nemen, blijven de gevestigde machtshebbers blind en doof voor de veranderende omstandigheden; hun ‘val’ raakt onvermijdelijk door met opbouwende kritiek opgeroepen instemming van, tja, nog machtiger partijen. Kriseová

vraag[t zich] af waarom alles altijd verboden is, zelfs de geschiedenis, om vervolgens altijd ineens te exploderen; het ijs breekt en datgene wat de mensen ergens in stilte en uit opstandigheid tegen het regime hebben bedacht en geschapen, knalt plots naar buiten als een kurk uit een fles. De samenleving ontwikkelt zich met schokken, lange tijd gebeurt er niets en dan gebeurt alles tegelijk. We zijn altijd vóór de tijd of na de tijd, maar het lukt ons nooit in de tijd te zijn.[p. 49]

Omdat het een kwestie van machtsverhoudingen is en blijft, pakt een door volgehouden nalatigheid onvermijdelijk geworden machtswisseling helaas niet altijd gunstig uit voor evenwichtiger maatschappelijke verhoudingen. Dat is zachtjes uitgedrukt.

Volgens een simplistische opvatting van orde telt doorgaans een methode van gezagsuitoefening door verlamming, te weten dat

het regime [zich] voortdurend in officiële halve waarheden en dialectisch-metafysische uitspraken [...] bew[ee]g[t] die de werkelijkheid tegelijk constateren en ontkennen[. p. 37]

Daardoor raakt de ‘onderdaan’ gevangen in een zgn double bind, want

in een bepaald stadium is het leven [...] verdoofd en ingesnoerd door de ideologie en door het feit dat de vertegenwoordigers van het regime aan de macht willen blijven[. p. 37] Een afglijden dat geen einde lijkt te kennen.[p. 72]

Volgens Kriseová

[begon h]et Tsjechische publiek [...] te vragen naar de zin van de utopie in naam waarvan het verpletterd werd. Het wilde weten waar het om ging en daar kwam het door Havel's [toneel]stukken hoe langer hoe beter en preciezer achter.[p. 42]

Daartoe dient de duiding als absurd waaraan ook en vooral de (toneel)schrijver zichzelf onderhevig moet verklaren (en dus niet abusievelijk voor een revolutionair met eigen absolute machtsaanspraak kan worden gehouden):

Wie zichzelf te serieus neemt, loopt het gevaar belachelijk te worden. [...] wie om zichzelf kan lachen, is een vrij mens.[p. 46]

Het probleem is echter, dat machthebbers iemand met zo'n houding juist wèl voor een revolutionair houden. Zij kunnen slechts horen dat er om hèn gelachen wordt. Volgens hun absolutistische perspectief is een pleidooi voor evenwichtige(r) verhoudingen inderdaad ondermijnd:

[K]rampachtig probe[...]r[...]en [zij te] verhinderen dat anderen ook de mogelijkheid krijgen hun ideeën te laten gelden; dat wil[...]en ze niet, enkel en alleen omdat die afw[...]ken van de hunne.[p. 55]

Het regime moet intussen de schijn van gelegitimeerd zijn ophouden, maar

[h]et regime [i]s niet erg vindingrijk en pogingen tot cosmetische veranderingen en gedeeltelijke vernieuwingen of pseudo-vernieuwingen v[...]nden bijna regelmatig plaats en w[...]rden altijd gevolgd door sancties en verboden. Aan de grondslagen verander[t] er eigenlijk niets, daar w[...]rd[t] [...] in de leiding [...] zorgvuldig op toegezien.[p. 56]

Kriseová herhaalt, dat

[h]et machtsapparaat [...] niet al te slim [is]. Het h[eeft] het langzamerhand bij iedereen verbruid en niemand samenwerking aangeboden. Zelfingenomen als het [i]s, merkt [...] het niet dat het mensen in één kamp samendr[...]f[t] die vroeger niets gemeenschappelijks hadden, zelfs niet wilden hebben. [...] Het machtsapparaat [...] volhard[t] in zijn beledigde houding en dat w[...]rd[t] zijn noodlot.[p. 90]

Het voorbeeld van Havel toont dat er soms tòch wat aan te doen is, en hoe dat enigszins redelijk verstandig lukt. Afhankelijkheid van een – alsmaar sterkere, tegenwoordig commerciële? – machtsfactor blijft echter ...

81.56

Dit is het vervolg op **aantekening 81.19**. Volgens Heidegger, zo stelt hij in § 3 van **Sein und Zeit**

[kann d]as All des Seienden [...] nach seinen verschiedenen Bezirken zum Feld einer Freilegung und Umgrenzung bestimmter Sachgebiete werden.[p. 9]

Hij voegt er weliswaar aan toe, dat

die Hebung und erste Fixierung der Sachgebiete naiv und roh [p. 9]

gebeurt, maar juist hun indeling en daarmee de veronderstelde (!) verschillen resp. veronachtzaamde samenhang tussen zgn vakdisciplines laat hij buiten beschouwing. Wèl geeft hij aan dat ontwikkeling van – aldus verdere – kennis draait om als geldig aangenomen kennis:

Die Ausarbeitung des Gebietes in seinen Grundstrukturen ist in gewisser Weise schon geleistet durch die vorwissenschaftliche Erfahrung und Auslegung des Seinsbezirkes, in dem das Sachgebiet selbst begrenzt wird.[p. 9]

Naar mijn idee erkent hij echter onvoldoende, dat zulke uitgangspunten onvermijdelijk géén resultaat van kennisontwikkeling kunnen zijn. Welke vakdisciplinaire classificatie dan ook ontsnapt niet aan willekeur. Zeg ook maar dat resp. axioma's pèr veronderstelde vakdiscipline nooit sluitend zijn te krijgen. Dàt verklaart dat de

eigentlicher Fortschritt [der Forschung sich] vollzieht [...] in dem [...] meist reaktiv hervorgetriebenen Fragen nach den Grundverfassungen des jeweiligen Gebietes. Die eigentliche »Bewegung« der Wissenschaften sielt sich ab in der mehr oder minder radikalen und ihr selbst durchsichtigen Revision der Grundbegriffe. Das Niveau einer Wissenschaft bestimmt sich daraus, wie weit sie einer Krisis ihrer Grundbegriffe **fähig** ist.[p. 9]

Daarmee ben ik het zelfs grondig eens. Maar wat Heidegger naar mijn indruk mist, is dat een veronderstellingencrisis nu eenmaal besloten ligt in de geforceerde afbakening onder de noemer van een vakgebied voor slechts een gedeelte van de werkelijkheid. Het kàn niet anders. Veranderende omstandigheden vinden hun weerslag op motieven en dáárom gebeurt het dat

in den verschiedenen Disziplinen Tendenzen wachgeworden [sind], die Forschung auf neue Fundamente umzulegen.[p. 9]

Voor zoiets als een informatiekundige ontwerpleer vind ik overigens geen gehoor voor mijn voorstel voor subjectief situationisme op z'n enneadisch als een paradigmawissel, maar wie weet komt dat ooit. Hoe dan ook ben ik het óneens met – wat ik begriip – hoe Heidegger het zgn object van een wetenschap duidt:

Ihre echte Ausweisung und »Begründung« erhalten diese Begriffe demnach nur in einer entsprechend vorgängigen Durchforschung des Sachgebietes selbst. Sofern aber jedes dieser Gebiete aus dem Bezirk des Seienden selbst gewonnen wird, bedeutet solche vorgängige und Grundbegriffe schöpfende Forschung nichts anderes als Auslegung dieses Seienden auf die Grundverfassung seines Seins.[p. 10]

Wat Heidegger m.i. aannemelijk probeert te maken, is niet alleen dat de

Seinsfrage [...] die prinzipiellste und konkreteste Frage zugleich [ist, pp. 8-9]

maar dat er ook een redelijk antwoord op mogelijk is. Ik geloof echter niet, dat zgn zijnden als het ware èlk uit één stuk naar wetenschapsgebieden gerangschikt kunnen worden. Of bedoelt Heidegger dat helemaal niet? In elk geval betreft kennis volgens mij alweer principiëler – nee, zeker weten kan niet – verschijnselen, zeg ook maar situationeel verbijzonderde gedragingen van ob- c.q. subjecten. In samenloop met verschillende – soorten – situaties vertoont een ob-/subject dienovereenkomstig verschillend gedrag, wellicht telkens 'object' van een àndere wetenschappelijke discipline. Een ob- c.q. subject kent géén gedrag óngeacht situatie, maw altijd en overal in èlke situatie. Als hetzelfde kan slechts 'iets' gedragsloos tellen. Daarom schrijf ik aan een – verondersteld – ob-/subjectexemplaar een nul-identiteit toe als, vooruit "Grundverfassung seines Seins." Heidegger beweert dat

[s]olche Forschung [...] den positiven Wissenschaften vorauslaufen [muß]; und **sie kann es.**[p. 10]

Ook mee eens,

Ontologie im weitesten Sinne genommen [...] bedarf selbst noch eines Leitfadens.[p. 11]

Maar wat mij betreft valt er niets aan te onderzoeken. Het is een kwestie van – eveneens het vestigen van – een extra axioma, punt. Nota bene de aanname van nul-identiteit ipv

[d]ie Seinsfrage zielt daher auf eine apriorische Bedingung[. p. 11]

De gedragsmatig volstreekte leegte van nul-identiteit vind ik tekenend ervoor – gemaakt! – dat er oneindig veel antwoorden mogelijk zijn op de vraag naar zijnsbetekenis. (Want) het is een illusie één antwoord te verwachten.

81.57

Ik wil dus maar zeggen dat subjectief situationisme met de semiotische enneade helpt om nog enigszins wijs te worden uit wat Martin Heidegger stelt in **Sein und Zeit**. Tot dusver dan, want ik ben gevorderd tot § 4. Overigens ben ik niet van plan om m.i. verbeterende verheldering schier eindeloos vol te houden. Ik meen mijn punt inmiddels wel gemaakt te hebben.

Volgens Heidegger

[gründet d]er Nachweis der ontisch-ontologischen Auszeichnung der Seinsfrage [...] in der vorläufigen Anzeige des ontisch-ontologischen Vorrangs des Daseins.[p. 14]

Dat lijkt mij een ingewikkelde manier om te zeggen dat het met een vraag en – het zoeken naar – een antwoord er op immers gaat om kennis. Wat aan kennis bereikbaar is, hangt inderdaad mede af van het kenvermogen. En zo'n vermogen veronderstelt een ... kenner. Heidegger beschouwt een mens als kenner, met Dasein als zijn aanduiding van een – levende? – mens. Hmm, als aanname heeft dat nogal wat weg van Descartes' motto 'Ik denk, dus ik ben.' Zo staat vrijwel meteen aan het begin van Heideggers vierde paragraaf:

Wissenschaften haben als Verhaltungen des Menschen die Seinsart dieses Seienden (Mensch). Dieses Seiende fassen wir terminologisch als **Dasein**. [p. 11]

Ik gebruik algemener de term: subject. Nòg algemener: object. Als "Seinsart" van wat een subject als een object veronderstelt, beschouw ik principieel samenloop met situaties. Ofwel, een object heeft géén strikt 'eigen' zijnswijze (zoals een situatie dat aldus evenmin heeft). Ik acht een object te bestaan, maw eigenschappen te manifesteren resp. gedrag te vertonen, al naar gelang de situatie waarin het 'verkeert' met verandering van zowel object als situatie tot gevolg, enzovoort. Een object heeft zijn aandeel in de samenloop met een situatie. Wanneer een object dat aandeel niet 'zelf' enigszins kan aanpassen, blijf ik het een object noemen. Een object dat daartoe wèl in staat is, heet een subject. Zulk aanpassingsvermogen omvat cognitief vermogen in de zin dat een subject ter bepaling van zijn samenloopaandeel voor gedrag een indruk (lees hier ook: ervaring) van 'zijn' situatie moet hebben en die hebben 'meegenomen' ter gedragsbepaling. Een subject 'kent' voor overweging van zijn samenloopaandeel aldus telkens een grotere afstand tot de situatie in kwestie dan een object. Een object is lijdelijk; het is onderhevig aan onmiddellijke situationele invloed. Een subject gedraagt zich als subject daarentegen principieel met een middellijke factor, zeg dus ook maar afstandelijker. Dat is precies wat Charles Peirce formeel uitdrukt met een triade, waarin teken het bemiddelende element tussen object en begrip (zijn term: interpretant) is. Die triade heb ik tot een enneade uitgebreid, zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#).

Wellicht, herstel, stellig hindert mijn enneadische vooringenomenheid mij om wat

Heidegger stelt in voldoende mate te begrijpen zoals hij het bedoelt (àls hij er zèlf al voldoende begrip van heeft). Maar ik meen te herkennen dat hij beseft dat een – wat ik noem – subject nooit op zichzèlf valt te beschouwen resp. begrijpelijk is te krijgen:

Das Dasein selbst ist [...] vor anderem Seienden ausgezeichnet.[p. 11]

Uitgaande van het ene zijnde geldt steeds zijn, vooruit, wederzijnde. Dat is de situatie waarmee het telkens samenloopt voor gedrag(sresultaat), enzovoort. Wat in § 4 volgt, zijn opmerkingen waarmee Heidegger naar mijn indruk afdingt op betrekkelijkheid. Zo ja, dan ben ik het daarmee nota bene principieel òneens. Hij schrijft:

Das Dasein ist ein Seiendes das nicht nur unter anderem Seienden vorkommt.[p. 12]

Heidegger lijkt aan te geven dat voor een antwoord op de zijnsvraag telt wat een mens louter in ... betrekking tot zichzèlf ... is. Of bedoelt hij, dat het besèf van wat zijn is, en òngeacht hoe dat luidt, voorbehouden blijft aan een – wat ik noem – subject? Zo ja, daarmee ben ik het wèl eens. Volgens die aanname geldt voor èlk antwoord op de zijnsvraag,

daß es diesem Seienden in seinen Sein **um** dieses Sein selbst geht.[p. 12]

Tja, de kenner is onlosmakelijk ònderdeel van zowel vraag als antwoord. Het gaat volgens mij immers altijd om zijn gedrag(sbepaling) als samenloopaandeel. Heidegger houdt het – hier? – nogal strikt op kennis als zèlfkennis. Het ontbreekt hem daardoor aan de principiële gedragsoriëntatie als referentiepunt om begrippen betrekkelijk(er) te veronderstellen. Daarentegen verwacht hij kennelijk van zèlfkennis – zoiets als een opening tot? – het antwoord op de zijnsvraag. Ik zou zeggen, als ònderdeel van wat-er-is ontkomt een subject er nu eenmaal niet aan, dat zijn

Seinsverständnis [...] selbst eine Seinsbestimmtheit des Daseins [ist].[p. 12]

Maar dat betreft een noodzakelijke beperking. Toegegeven, een andere opening zou ik ook niet weten, maar om zijn beperkingen komt een subject 'natuurlijk' niet heen. Dat ... noodzaakt tot veronderstellingen. Over open gesproken, in § 4 vermeldt Heidegger, dat

das Dasein sich so oder so [...] zu dem [...] Sein [...] verhalten kann und immer irgendwie verhält[. p. 14]

Hij is er in elk geval dáár nog niet uit, maar geeft er wèl alvast een naam aan, "**Existenz.**" Volgens mij is het echter een kwestie van een knoop zo vroeg mogelijk dóórhakken om nog enigszins redelijk vèrder te komen (en eventueel naar die knoop terùg te keren om hem ànders door te hakken, indien de aldus gemaakte veronderstelling desgewenst niet ver genoeg op weg helpt). Mijn vooropgestelde (!) idee is dus dat gedrag van een ob- resp. subject altijd en overal resulteert uit samenloop met een situatie. En het bestaansverloop van een subject laat zich dan op hoofdlijn illustreren met een schets van enneadische dynamiek, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Volgens de enneade is er géén zijnsvraag in absolute zin.

Een subject staat telkens weer voor een gedragsvraag met zijn gedragsbepaling als antwoord waarvan hij telkens weer nagaat of het passend was, enzovoort. Een aldus aan veranderingen onderhevig subject, zo vind ik Heideggers beweringen geldig,

[hat] je sein Sein als seiniges zu sein[. ...] Das Dasein versteht sich selbst immer aus seiner Existenz, einer Möglichkeit seiner selbst[. P. 12]

Het klopt m.i. echter niet dat een subject de mogelijkheid heeft om

es selbst oder nicht es selbst zu sein.[p. 12]

Met elke gedraging is een subject zijn volgende ... zèlf, enzovoort. Want m.i. slechts zó

[ist d]ie Frage der Existenz [...] immer nur durch das Existieren selbst ins Reine zu bringen.[p. 12]

Met wat ik met situatie als gedragsfactor duidt en dynamiek van samenloop, vind ik wèl het tweede gedeelte van een toegevoegde opmerking door Heidegger stroken:

Diese Möglichkeiten hat das Dasein entweder selbst gewählt oder es ist in sie hineingeraten oder je schon darin aufgewachsen.[p. 12]

Een subject 'doet' hoe dan ook aan "Existieren" en

[d]as **hierbei** führende Verständnis seiner selbst nennen wir das **existenzielle**. [p. 12]

Ik ga even terug naar wat Heidegger zegt onder "Existenz" te verstaan. Dat betreft zoiets als de gedragingenverhouding van "Dasein" tot "Sein selbst." Wat ik dan niet kan volgen, is dat Heidegger voor zgn existentieel inzicht de voorwaarde

der theoretischen Durchsichtigkeit der ontologischen Struktur der Existenz [p. 12]

niet noodzakelijk acht. Ik herhaal dat die structuur voor mij-als-subject ondoorzichtig moet blijven. Daarom moet ik maar een slag naar slaan: axioma's. En volgens de onvermijdelijke slag die ik ernaar geslagen heb, vooruit,

[d]en Zusammenhang dieser Strukturen nennen wir die **Existenzialität**. [p. 12]

geldt pas – de mogelijkheid van – mijn zgn existentiële inzicht (wat dat ook is). Iets verderop komt Heidegger inderdaad op die voorwaarde terug:

Sofern nun aber Existenz das Dasein bestimmt, bedarf die ontologische Analytik dieses Seienden je schon immer einer vorgängigen Hinblicknahme auf Existenzialität. Diese verstehen wir aber als Seinsverfassung des Seienden, das existiert.[p. 13]

Het lijkt mij, zachtjes uitgedrukt, duidelijker om zónder omweg een aanname te doen voor de "Seinsverfassung" van een subject. Nogmaals, daarvoor kies ik voor de enneadische schets van subjectief situationisme. En omdat het m.i. niet anders kàn, maak ik me er verder ook niet druk over dat

[i]n der Idee einer solcher Seinsverfassung [...] aber schon die Idee von Sein [liegt]. [p. 13]

Hoe dat 'ligt,' àls er al (zo)iets 'ligt,' :-) blijft mij pràktisch ontgaan. Heidegger blijft echter wijzen op

vorgängigen Ausarbeitung der Frage nach dem Sinn von Sein überhaupt.[p. 13]

Hij beweert in een weg ernaartoe dóór "Dasein" heen te geloven, want volgens hem

muß die **Fundamentalontologie**, aus der alle andern erst entspringen können, in der **existenzialen Analytik des Daseins** gesucht werden[, p. 13]

maar dat levert over "Sein überhaupt" als onderwerp volgens mij vooral ónzin op. Daar probeert Heidegger wijselijk voorzichtig mee te zijn. Hij kiest ervoor de verwarring door het ene voorbehoud met een volgend voorbehoud te bestrijden. Zo schiet het nog steeds niet op, dat hij stelt dat

[d]er hier hervortretende, obzwar ontologisch nicht geklärte Vorrang des »Daseins« vor allem anderen Seienden hat offensichtlich nichts gemein mit einer schlechten Subjektivierung des Alls des Seienden.[p. 14]

Daar kan ik van maken, dat zoiets als een puur subject, dwz volledig op zichzelf, niet bestaat, punt. De voorrang die ik daarom voor principieel geldig houd, betreft betrekkelijkheid van subject (lees Duits: Dasein). Een subject bestaat als samenloop met situaties. Daarbij geldt een situatie op haar beurt als ob- dan wel subject, enzovoort. [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern) is een modelleermethode volgens recursief verbijzonderingsbeginsel van telkens tweeledige samenloop. Elk model toont een horizon als grens. Die staat symbool voor wat er eventueel voorbij 'ligt' en zich als zodanig kennelijk onttrekt aan – de mogelijkheid van – begripsmatige uitdrukking door de modelleur. Het is niet anders, eh, vind ik.

En of ik nu vind dat ik begrijp wat Heidegger schrijft? Ik herhaal dat ik er op z'n enneadisch opgevat hier en daar wel iets van kan maken. Maar dat is, toegegeven, dus meer wat ik wil zeggen dan wat ik meen dat hij bedoelt.

81.58

Niemand kan van lucht alleen leven. Mag ik ook eens iets voor "reset" voorstellen. :-)
Ik ben gewend met Information Dynamics 'alvast' werkzaamheden te verrichten, dwz vooralsnog zònder zoiets als formele opdracht. Ik besef terdege hoeveel moeite en tijd medewerkers die in èn voor een organisatie wèl de noodzaak van en/of kans met vlot ingrijpen inzien, vaak helaas moeten besteden om ooit een opdracht aan Information Dynamics verstrekt te krijgen. Maar het opdrachtbesluit door hùn leidinggevende functionaris(sen) maar afwachten vind ik pràktisch eigenlijk géén verantwoorde optie, wanneer er onmiddellijk iets gedáán moet worden om risico's enzovoort beheersbaar te krijgen, vernieuwing nog tijdig op gang te brengen en/of dergelijke. (Want) voorts begrijp ik dat de meeste zgn besluitvormers pas iets dÛrven te ... besluiten, nadat (!) zij hebben vastgesteld dat 'het' werkt (en dan duurt het meestal, zachtjes uitgedrukt, nòg een tijdje totdat ze belangstelling krijgen). Ofwel, blijkbaar moet 'het' eerst àf, voordat formeel het besluit kan vallen om 'het' te doen. Daarbij komt de moeilijkheid om resultaten te presenteren aan besluitvormers zèlf. Meestal laten zij er immers hùn als – vermeende – specialist aangestelde medewerkers naar kijken die óók vaak echter slechts concurrentie menen te herkennen en de besluitvormers dus àfwijzend tot zelfs minachtend over resultaten en werkwijze adviseren (àls ze al iets van zich laten horen). Nee, vooruitziend management is dat uiteraard niet, maar zulke lijn- èn stafmedewerkers zijn er nu eenmaal (en het worden er, zo lijkt het, ook steeds meer). Van uitstel van opdracht moet uiteraard geen afstel komen, waardoor Information Dynamics feitelijk vrijwilligerswerk verricht.

81.59

Kunnen we ajb spoedig overleggen over een eventuele opdracht voor de dèrde fase van werkzaamheden onder de noemer van informatierotonde voor autorisatie? Want aan de opdracht die gedateerd op 21 juni 2021 aan Information Dynamics is verstrekt à [n] uren voor de tweede fase, werken wij sinds begin november 2020. Zoals het hoort, geven jullie voor optimaal resultaat naar omstandigheden steeds nadere uitleg aan de opdracht en door overleg passen wij desgewenst c.q. zonodig opdrachtuitvoering aan. Zo hebben wij er inmiddels zelfs volgens voorzichtige calculatie méér dan twee keer zoveel uren aan besteed, en dat gaat maar dóór.

Daarom heb ik mbt bedoelde tweede-faseopdracht in elk geval een factuur à [n] uren ingediend.

81.60

Ter voorbereiding van een eventuele offerte voor een derde-faseopdracht herhaal èn benadruk ik dat evenals de eerste ook de tweede fase deels anders is verlopen dan voorzien. Het is voor (afgaand aan) opdrachtverstrekking nu eenmaal nodig om een plan(nig) te schetsen. De daadwerkelijke koers wordt door jullie tijdens uitvoering echter kortcyclisch aangepast aan voortschrijdend inzicht (en dan laat ik in het midden dat de opdracht pas 'komt,' nadat de werkzaamheden allang gedaan zijn; noem het maar, op z'n Engels, agile by design :-). Dat werkt per saldo inderdaad het allervlotst èn -goedkoopst. Ofwel, wat als het ware door gewijzigde prioriteitstelling uit fasen één en/of twee 'gedrukt' is ten gunste van wat bij nader inzien éérder moest gebeuren, maar wat op redelijke termijn tòch nodig is, keert terug op de lijst van – mogelijke – werkzaamheden met de derde fase. Uiteraard hangt het ook vèrder van flexibele besturing af, of 'we' er die fase aan toekomen.

Wat als onderdeel van de tweede fase overigens nog wèl lukt zoals oorspronkelijk gepland, is om het zgn hoedanighedenplatform op het Internet beschikbaar te stellen. Het proefondervindelijke gebruik ervan hoeft echter niet naar de derde fase doorgeschoven te worden; daarvoor dient nu immers de jullie opdracht volgens samenwerking van Rechtspraak(organisatie) met Bureau Forum Standaardisatie voor – nota bene wat BFS betreft, herhaalde – beproeving van Metapatroon voor stelselmatige ontwerpogaven.

Tijdens de derde fase vergt automatisering van upload van bestandsafschriften naar de verzameling databases van de informatierotonde nog wat verder werk. Dat geldt ook voor overzichten voor samenhangend autorisatiebeheer. Dat betreft in eerste aanleg nog steeds verfijning van de toeschrijving van (gebruikers)accounts aan personen. Waaraan als gevolg van koersaanpassingen nog steeds niets gedaan is, zijn overzichten voor analyse van eventuele rollenconflicten. De nadere verklaring van dat uitstel is tweeledig. Ten eerste zijn ook tijdens de tweede fase afschriften van autorisatiebestanden in vaak – onvoorspelbaar – wisselende opmaak èn samenstelling aangeleverd. Aan handmatige 'correctie' en 'uitlijning' voor bruikbare aansluiting op de informatierotonde heeft Martijn Houtman tot dusver minstens de helft van zijn tijd besteed (en door die aanleveringschaos was van automatisering van upload uiteraard nog niet aan de orde). Ten tweede vormt eenduidige bepaling van account-persoonverhoudingen de basis voor beheerkwaliteit van autorisatievoorziening. Daarom zijn de overzichten met de informatierotonde vooralsnog terècht gericht gebleven op verbetering van die verhoudingenbepalingen. Mijn voorstel is om tot fase drie tevens de installatie van KnitBITs IR te rekenen waarmee de informatierotonde tevens zowel geschikt is voor de browser Edge als de programmatuurexemplaren in de acceptatie- en productieomgeving – wederom – aan elkaar gelijk zijn.

81.61

Ik kondigde je dit verslag van literatuuronderzoek onder het motto van ruimte voor veranderorganisatie gisteren telefonisch al aan. Sinds mensenheugenis wordt verschil erkend tussen beheer- en veranderopgaven om ze ànders te organiseren. Dat is dus ècht geen zonderling idee van mij. Het belang van zulk onderscheid raakt telkens vergeten, zodra mensen met een

beheermentaliteit de leiding hebben (en raakt zelfs volstrekt uit het zicht waar besturing – door bestuurders – voor de gehele organisatie wordt gehouden ipv een aspect ervan). Verandering lukt domweg niet strikt beheersmatig, punt. Daarop wijst ook Rob Adams nog maar eens met zijn boek(je) **Versus** (Bruna, 2016). Hij gebruikt weliswaar andere woorden, te weten verbeteren ipv beheren en vernieuwen ipv veranderen, maar de strekking is niet ... nieuw. :-) Desondanks haal ik hier enkele tekstpassages uit het eerste hoofdstuk van hem aan. Dan hoor je het nog eens van een ander.

Wat telt, is het vinden van een balans tussen de inspanningen voor beheer/verbetering en verandering/vernieuwing: Zoals Adams stelt,

voor een duurzame toekomst is het [...] essentieel dat beide de aandacht krijgen die ze verdienen. [...] Ze zijn geen tegenpolen[. ...] De belangrijke vraag is [...]: hoe laat je ze samenwerken?[p. 15]

Daarvoor verwijst Adams nadrukkelijk naar **The Innovator's Dilemma** van Clayton M. Christensen, een boek dat ik – toevallig? – onlangs las en naar aanleiding waarvan ik [aantekening 79.75](#) schreef. Wel beschouwd is er géén dilemma, want er bestaat wel degelijk een oplossing voor evenwichtige(r) verhoudingen tussen beheer- en veranderorganisatie. Waarin zit 'm dan de hardnekkige belemmering? Adams:

In de meeste organisaties wordt alleen aan verbeteren gewerkt en zitten in het managementteam alleen verbeteraars die beslissingen nemen over de toekomst. Maar waar verbeteren zorgt voor huidig verdienvermogen, is vernieuwen noodzakelijk voor het toekomstige verdienvermogen.[p. 19]

Hoewel Adams blijkbaar een zakelijk publiek wil aanspreken, is zo'n opmerking algemeen geldig. Vervang daarvoor "verdienvermogen" door: bestaansrecht. Tja,

[d]e toekomst vraagt erom om te kunnen gaan met onzekerheden[, ...] niet om strak plannen en het direct oplossen van problemen. Het is echter juist deze onzekerheid waar managementteams binnen organisaties niet mee om kunnen gaan.[p. 21]

Een belemmerende factor is voorts vaak, dat iemand vanuit zijn (lees uiteraard ook: haar) onzekerheid meent dat – daarom – helemaal niemand het weet. Dat is maar de vraag. Iemand die voor de eerste keer een bepaalde medische operatie zal ondergaan, bijvoorbeeld, krijgt vooraf bezoek van de chirurg die hem gerust stelt; de chirurg vertelt – haha, waar of niet – zo'n ingreep reeds talloze keren met succes verricht te hebben. Dat neemt natuurlijk niet weg, dat er voor àlles ooit een eerste keer was resp. is. Als zodanig is het inderdaad nieuw. Kenmerkend voor iets wèrkelijk nieuws is nu eenmaal dat er vóóraf o.a. geen verandermodel voor beschikbaar is, laat staan een beheermodel voor het veranderresultaat:

Daarom zijn [...] modellen wel geschikt voor verbeteren, maar niet voor vernieuwen.[p. 21] Het lijkt in eerste instantie misschien geen groot verschil, maar dat is het wel.[p. 29] Vanuit alleen een [verbeter]-organisatie kan geen vernieuwing worden bewerkstelligd.[p. 33]

Vooruit, organisatie vergt een ... model. Wat komt dan – als model voor een – veranderorganisatie in aanmerking? Het begint ermee, zegt ook Adams in navolging van o.a. Christensen,

een heldere splitsing te maken binnen organisaties tussen verbetering en vernieuwing[. Zo] ontstaat duidelijkheid en wordt voorkomen dat intern strijd gevoerd

wordt om de schaarse middelen. En kunnen beide de spelregels volgen die voor ze gelden.[p. 23]

Het gaat mis, wanneer de organisatieleiding inderdaad niet goed begrijpt wat er voor verandering/vernieuwing anders nodig is. Dan zorgt zij juist voor groeiende wanorde door onder de noemer van innovatie maatregelen en voorzieningen te treffen met onverminderd het voor hen immers vertrouwde oogmerk van beheer. Náást de beheerorganisatie

moet echter ook een groep mensen verantwoordelijk worden gesteld voor vernieuwing. Zij moeten niet worden aangestuurd door hetzelfde managementteam dat verantwoordelijk is voor [verbetering]. Controleren en plannen is namelijk iets totaal anders dan faciliteren en zoeken. [...] H]eldere scheiding [...] vermindert ook inefficiëntie doordat de dagelijkse politiek en strijd om belangen worden voorkomen[p. 25]

een strijd die veranderaars altijd van beheerders – die op hun beurt terecht menen dat ze nodeloos van hun werk worden gehouden – verliezen zolang de leiding bestaat uit mensen met nogal strikt een beheerhouding. Adams vraagt nog maar eens aandacht voor verschillen in houding:

Waar beslissen en controleren de [...] belangrijkste competenties zijn bij [verbeteren], zijn uitdagen en ondersteunen de belangrijkste bij de zoektocht naar vernieuwing. De scheiding tussen beide disciplines betekent een scheiding binnen de organisatie.[p. 26]

Naar mijn idee hoeft die scheiding niet vergaand doorgevoerd te zijn. Vooral aan/in de leiding moet die scheiding aangebracht zijn,

[e]r zijn echt andere competenties nodig[p. 33]

opdat – verdere – medewerkers naar hun belangstelling en mogelijkheden eventueel variabel kunnen worden ingezet voor zowel beheer- als veranderopgaven. De opdrachtlijn moet echter telkens duidelijk genoeg zijn. Door zulke personele vermenging onder eenduidige opgavestelling laat een geschikt bevonden veranderresultaat zich o.a. gestroomlijnder 'in beheer' nemen. Adams geeft aan dat vernieuwen

nu vaak op zijn best – de taak van – een stafafdeling [is] die moet rapporteren aan een directielid of manager die opgeleid is in het besturen van het bestaande. Dat werkt dus niet[p. 26]

Maar ja, krijg maar eens iemand in de werkelijke leiding benoemd met een reële veranderinstelling. Intussen zit er voor praktische verandering dus niets anders op dan maar zoveel mogelijk aan de heersende beheerbesturing proberen te ontsnappen. Zoals een gezegde luidt: het is eenvoudiger vergiffenis dan toestemming te verkrijgen.

81.62

Van X vernam ik dat jullie onlangs een voorbereidend gesprek voerden over het a.s. onderzoek naar Metapatroon. Zullen ook wij elkaar binnenkort ontmoeten, waarbij ik het uiteraard o.a. persoonlijk op prijs stel wanneer [hoofd BFS] aanwezig kan zijn? Zo ja, in – de buurt van – jullie kantoor?

81.63

Voor veranderopgaven heb ik gewezen op driedelige functiescheiding als hoofdindeling voor veranderorganisatie. Ook dát is uiteraard niet iets dat ik bedacht

heb. Het betreft functiescheiding bekend van de zgn gebouwde omgeving met daarvoor de aanduidingen opdrachtgever, architect en aannemer. In de jaren negentig probeerde Jaap R. van Rees die rolverdeling voor – wat nu heet – digitalisering gevestigd te krijgen. Daarvoor breidde hij de term architect uit tot informatiearchitect en aannemer tot systeemaannemer. Hoewel ik voor de architectrol mbt digitalisering de voorkeur geef aan de aanduiding informatiekundig ontwerper, hebben wij destijds samen met gebruik van zijn terminologie twee tijdschriftartikelen ([Informatiearchitect en systeemaannemer: andere rol, andere methode](#), in: **Informatie**, jaargang 37, 1995, nr 4; [De rol van de informatiearchitect](#), in: **Informatie Management**, 1995, nr 4) één gezamenlijk boek ([De informatie-architect](#), Kluwer Bedrijfswetenschappen, 1995) gepubliceerd. Het mocht ondanks Van Rees' toenmalige reputatie niet helpen. Integendeel, de term informatiearchitect werd prompt gekaapt door systeemaannemers die daardoor hun positie zodanig extra hebben kunnen versterken – als dat daarvoor overigens al nodig was – dat helemaal niemand zich nog informatiearchitect noemt, maar allang it-architect met dus de t van technologie. De voorrang voor gebruik(er)soriëntatie waarvoor de informatiekundig ontwerper borg kan en moet staan, is onverminderd kansloos. Voorzover ik weet, maakt Van Rees zich er al sinds jaren helaas niet meer druk om. Het belang resp. de noodzaak van drieledige functiescheiding voor serieuze digitaliseringsopgaven vind ik echter zelfs zéér sterk toegenomen door het feitelijk grenzeloos bereik van digitale facilitering van informatieverkeer. Daardoor verdient allereerst ordening van – dynamiek van – betekenissenvariëteit aandacht, waarvoor nooit zomaar een technische oplossing kan gelden; daar moet toch ècht een informatiekundig ontwerper naar komen kijken.

De argeloze opdrachtgever beseft niet, dat z/hij zich door slechts tweeledige functiescheiding moet blijven voegen naar een systeemaannemer die zelfstandig echter – vooruit, ingewikkelder – veranderopgaven dus nooit kan laten slagen. Tja, zo'n systeemaannemer doet vooral haar/zijn best om de opdrachtgever onbenullig over digitalisering te houden, zodat de tweeledigheid (lees ook: haar/zijn monopolie mbt de relatie met de opdrachtgever) voortduurt. Daarvoor blijft de term architect bruikbaar. De opdrachtgever verkeert daardoor in de veronderstelling dat er wel degelijk iemand namens háár/hèm nadenkt. Dat is dus een vergissing. Met de t van technologie behartigt de it-architect daarentegen de belangen van de systeemaannemer. Dat is immers praktisch onvermijdelijk, daar z/hijzelf onlosmakelijk (lees ook: zònder functiescheiding) ertoe behoort.

Ik rakel dit op, mede omdat ik vorige week in een antiquariaat een exemplaar zag staan van nummer 93 met als thema “creatieve industrie” van **Boekman, tijdschrift voor kunst, cultuur en beleid** (winter 2012). Het lukraak openslaand kwam ik terecht bij het artikel **De klik, het vertrouwen en liefde op het eerste gezicht** (pp. 30-39) van Leentje Volker

over het aanbesteden van architectendiensten [...] bij publieke [...] projecten.

Vergeleken met de praktijk van digitalisering moet o.a. opvallen wat Volker niet (!) vermeld, blijkbaar omdat het vanzelfsprekend is voor verhoudingen voor veranderopgaven van de gebouwde omgeving. Met geen woord rept zij over aannemers en bijgevolg al helemaal niet over de functiescheiding tov opdrachtgever en architect. Ofwel, het is een uitgemaakte zaak met inschakeling van een architect/ontwerper te beginnen. Een aannemer inschakelen? Dat kan uiteraard pas later.

Maar zgn iteratief (lees ook: agile) werken, dan? Ik zou zeggen, dat daarvoor niet elke aannemer in aanmerking kan komen. Wie op die manier althans een begin wil maken, doet er m.i. eveneens goed aan met een ontwerper te werken, vooruit, één die in elk geval als proefopzet óók vlot kan maken wat z/hij ontwerpt. Kortom, een àfwijking van de drieledige functiescheiding zie ik er niet in.

Wat ik aan Volkert's artikel verder opvallend vind, is dat de architect/ontwerper als vanzelfsprekend van buiten de opdrachtgevende organisatie komt. Het gaat immers om tijdelijk werk dat deskundigheid vraagt. Tenzij de (overheids)organisatie als hoofdtaak heeft om, zeg maar, gebouwde omgeving voort te brengen, telt zij domweg geen eigen medewerkers met de benodigde kwaliteiten (die architecten/ontwerpers ook steeds verder leren door variëteit van opdrachten). Slechts bij uitzondering heeft een (overheids)organisatie zèlf gebouwde-omgevingsarchitecten in dienst; zelfs waar dat wèl zinvol is, blijft inschakeling van externe architecten/ontwerpers belangrijk ter verzekering van voldoende variëteit van ideeën enzovoort).

Voor digitaliseringsopdrachten schakelen (overheids)opdrachtgevers vaak meteen, zoals Van Rees ze noemt, systeemaannemers in en laten ze zich misleiden door de verzekering van bijdragen door zgn it-architecten. Er zijn zelfs (overheids)organisaties die als onderdeel zèlf beschikken over een systeemaannemerij. Dat is voor gebouwde-omgevingsopgaven vrijwel nergens – meer – het geval. Klopt, dan moet er wèl worden aanbesteed. Oh ja, de volgorde is dan architectendiensten éérst en vervolgens diensten en producten onder de noemer van aannemerij (met verdere architectendiensten voor begeleiding van het uitvoeringswerk volgens ontwerp). Nogmaals, daarop lijkt het voor digitalisering nog nergens. Althans, waar dat onder auspiciën van een aldus gekwalificeerde opdrachtgever wèl zo werkt, is mij onbekend. Mee eens, dat zegt zeker niet alles, want wat weet ik nu helemaal ...

Aan wat Volker niet schrijft, heb ik hierboven herhaling van lessen voor digitalisering ontleend. Wat staat er in haar artikel wèl, dat m.i. – ook – voor veranderopgaven onder de noemer van digitalisering van informatieverkeer belangrijk is om te weten? Meteen de titel wijst op spanning die Volker overigens nauwelijks problematiseert. Volgens haar

[ligt] de oorsprong van veel conflicten [...] het mengen van twee tradities[,] die van ontwerpcompetities en die van het aanbesteden van diensten[. p. 30]

Wat mij betreft bestaat er het alleroudst de traditie van de vertrouwensrelatie. Omdat er een “klik” is tussen personen, geeft de één als opdrachtgever “vertrouwen” aan de ànder als ontwerper èn vertrouwt die ander erop dat de één haar/hem ruimte voor ontwerp(en) bezorgt. Zulk wederzijds vertrouwen wordt in het moderne economische verkeer met een formele opdracht bevestigd. Ofwel, uit vertrouwen vòlgt – pas – de opdracht(verstrekking).

Volker is m.i. niet realistisch genoeg. Zij vindt

[o]nderdeel van de oplossing [...] een goede interactie tussen de opdrachtgever en de architect waarbij er een klik ontstaat tussen beide partijen.[p. 30]

Waarom zij aldus voorbij gaat, is dat voor “een goede interactie” reeds “een klik” nodig is. Het zijn juist competities en aanbestedingsprocedures die wederzijds vertrouwen kunnen ondermijnen. En wanneer opdrachtgever en ontwerper elkaar feitelijk allang ‘gevonden’ hebben, zien zij zich daardoor ‘gedwongen’ tot een

procedurele schijnvertoning.

Eventuele conflicten komen volgens mij daarom niet zozeer van “het mengen van [...] tradities,” maar zodra meerdere partijen invloed moeten kunnen uitoefenen op de ontwerpopdracht inclusief – en vooral – aan wie de opdracht verstrekt gaat worden. De ene belanghebbende vertrouwt ontwerper A, de andere belanghebbende vertrouwt ontwerper B, ga zo maar door. Wat zich met een ontwerpwedstrijd of aanbestedingsprocedure voordoet als een concurrentiestrijd van ontwerpers, blijkt principiëler een strijd tussen belanghebbenden om de opdrachtbepaling. Volker heeft gelijk, dat

[p]ublieke opdrachtgevers [...] grote moeite hebben met het selecteren van een architect[. p. 30]

Zij vergist zich volgens mij echter in de voornaamste oorzaak. Voor de kandidaat-ontwerpers gaat het er met zowel een ontwerpcompetitie als – tegenwoordig – een Europese aanbestedingsprocedure om dat voldoende belanghebbenden voldoende vertrouwen in haar/zijn ontwerpvoorstel krijgen en zolang dat voorstel er nu eenmaal niet is in haar-/hemzelf, waarbij z/hijzelf er voldoende vertrouwen in moet houden dat haar/hem voldoende ontwerpruimte gegund is. Over het vertrouwensaandeel van de kant van de ontwerper heeft Volker het echter zelfs helemaal niet. Zij mist daardoor, dat juist bekwame ontwerpers afhaken; zij zien af van deelname aan competitie waarvan zij herkennen dat daardoor het wederzijds (!) benodigde vertrouwen verloren gaat.

De probleemanalyse door Volker luidt, dat

[v]erschillende tradities [...] verschillende verwachtingen met zich mee[brengen] die in eenzelfde proces verenigd moeten worden.[p. 30]

Dat zal wel, maar wat mij betreft zijn het met voorrang verschillende belangen die zich manifesteren als verschillende verwachtingen. Verderop stelt Volker terecht:

Hoe meer partijen betrokken zijn bij het besluit, hoe meer meningen er verenigd moeten worden.[pp. 35-37]

Het is daarom geen toeval, dat de beste ‘verkopers’ de grootste c.q. ingewikkeldste opdrachten binnenhalen. Maar een publiek van besluitvormende leken enthousiast kunnen krijgen is nog geen deugdelijke maat voor goed kunnen ontwerpen. Ik vind dergelijk ‘succes’ eerder een teken om achterdochtig over voorgestelde ontwerp kwaliteit te raken, maar ja, dat kan liggen aan mijn besef zelf een barslechte verkoper te zijn en volgens mij vooral daardoor verstoken te blijven van ontwerp opdrachten. :-) Inderdaad, ik doe niet eens meer mee zodra ik meen niet op ontwerpruimte te kunnen vertrouwen.

Over de Europese aanbestedingsregels wil ik overigens nog wel kwijt dat voor digitalisering het (geld)bedrag dat gemoeid is met een ontwerpopdracht vaak niet boven het zgn drempelbedrag zal uitkomen. Wat is dan het procedurele probleem nog? Helaas geloven opdrachtgevers nog steeds dat ze in één keer een opdracht aan een systeemaannemer moeten verstrekken. Zonder deugdelijk ontwerp zegt zo’n aannemer eigenlijk maar wat. Dat is om te beginnen dus véél te duur, en wordt alsmaar duurder zolang er nog steeds zonder deugdelijk ontwerp met vaak alsmaar méér mensen aan dóórgewerkt, nou ja, werken, blijft.

Hoe dan ook worden “verschillende verwachtingen” van belanghebbenden natuurlijk niet minder door – vergeefse – pogingen om het verkeerde probleem op te lossen. Terecht wijst Volker als nodeloos opgeroepen probleem op

stringente invulling[...] Een aanbestedingsprocedure wordt vaak geassocieerd met strikte navolging van de juridische regels; het moet onder alle omstandigheden objectief en 'eerlijk' zijn. Dit veroorzaakt bij veel organisaties overmatige reactie waarin elk aspect uit de weg wordt gegaan dat als subjectief en daarmee 'oneerlijk' zou kunnen worden uitgelegd. Onterecht, aangezien subjectiviteit kan worden gezien als de essentie van een creatieve industrie.[p. 32]

Daar is het onderlinge vertrouwen als onmisbare kwaliteitsvoorwaarde weer. Als die nu eenmaal zo principieel telt, lijkt het mij verstandiger om nog zo redelijk mogelijk overige kwaliteitseisen na te gaan die relevant zijn voor de in te schakelen ontwerper. Wat ontwerprijmte betreft valt er niet aan te ontkomen om de kandidaat-ontwerp grotendeels zèlf die eisen te laten suggereren. De kandidaat-opdrachtgever die een kandidaat-ontwerper daartoe uitnodigt, weet zich vrijwel zeker van vertrouwen door de kandidaat-ontwerper verzekerd. Dat is een zgn kritieke succesfactor. Volker:

iets nieuws en creatiefs toevoegen vereist durf, terwijl het rechts- en bestuursstelsel juist ingesteld is om zo veel mogelijk risico's te voorkomen.[p. 32]

Dat klopt niet helemaal. Het is veeleer zo, dat "het rechts- en bestuursstelsel" met voorrang "ingesteld is" op beheeropgaven en aldus op beheersing van "risico's" door eventuele veranderingen e.d. Maar soms zijn veranderingen nodig. De maatregelen om beheer risico's te vermijden vormen dan prompt belemmering (!) om verandering te realiseren. Als beheerorganisatie voorkomt de overheid ... beheer risico's, maar heeft daarmee verandering risico's gekweekt. De uitweg is dat "het rechts- en bestuursstelsel" naar omstandigheden kiest voor gedrag als beheer- dan wel veranderorganisatie met telkens dienovereenkomstige maatregelen voor risicobeheersing. Dankzij zulke differentiatie hoeft er géén sprake meer te zijn van

een conflict tussen zekerheid en innovatie, functionaliteit en schoonheid, tussen verstand en gevoel.[p. 32]

Voorafgaand aan een ontwerpopdracht kunnen we dus maar beter

erkennen dat we de waarde [nog] niet precies kunnen analyseren en meten in harde cijfers, maar gaan akkoord als we het er [voorlopig] met z'n allen over eens zijn. Dit is in feite een heel gangbare manier van besluiten, helemaal binnen de publieke sector.[p. 32]

Voor en door vertrouwen

is het gebruik van intuïtie, gevoel en een consensus [...] essentieel.[p. 33]

Van haar/zijn kant moet de kandidaat-ontwerper alle belanghebbenden de gelegenheid bieden tot een voor hen zo vergaand mogelijk redelijke beoordeling. Nogmaals, op slechts een handige verkooppresentatie en verder eigenlijk niets mag een ontwerpopdracht betaald met belastinggeld niet gebaseerd zijn. Ik herhaal dat de ontwerp door zulke interactie op haar/zijn beurt de gelegenheid heeft voor vertrouwenstoets (en moet afzien van verdere betrokkenheid, zodra z/hij ontwerprijmte beknot ervaart; er valt over ethiek van het ontwerpberoep véél te zeggen). Volker benadrukt slechts de (leer)ervaringen van – wat ik algemener duid als – belanghebbenden, maar met wat zij daarover vermeldt ben ik het graag wederom eens:

[J]uist de directe confrontatie van de besluitvormers met de daarvoor nog onbekende (ontwerp)alternatieven [speelt] een belangrijke rol [...] in het besluitvormingsproces van het selecteren van een architect.[p. 33]

Wat Volker m.i. echter onvoldoende aangeeft, is wat iemand doet als z/hij een voorstel niet doorgrondt (wat vaak ook onmogelijk is in de ervoor beschikbare tijd). Over vertrouwen gesproken, ipv het voorstel beoordeelt z/hij de voorsteller op betrouwbaarheid. Zo kiest iedereen die géén loodgieter is een loodgieter, wie géén tandarts een tandarts, enzovoort. Waarom zou dat voor een architect/ontwerper anders zijn? Dat maakt wel de weg vrij om de behoefte aan zekerheid te bespelen. Maar vooral voor ontwerpogaven is a priori zekerheid vals. Anders zou er geen noodzaak voor ontwerp(en) zijn, nietwaar? Wat belanghebbenden op z'n minst enigszins moeten – leren – beseffen, is dat de vertrouwde manier van risicobeheersing weleens averechts uitpakt voor 'beheersing' van verandering met nu eenmaal onzekerheden van dien. De ontwerper die realistisch op onzekerheden wijst – en op de verantwoordelijkheid van belanghebbenden om gaandeweg deel aan besluiten erover te hebben – loopt het ... risico zèlf voor onzeker te worden gehouden. De als zeker optredende 'verkoper' voor wie winst ipv vertrouwen telt en daarvoor onzekerheden verhult, krijgt dan de ontwerpopdracht. Dat gaat geheel mis. Hiermee ding ik niet af op wat Volker stelt, maar wil onderstrepen wat zij schrijft dat er zowel voorafgaand (!) aan als voortdurend tijdens een ontwerpopdracht zou moeten gebeuren. Belanghebbenden

ontdekken [...] de betekenissen mogelijke implicaties van de voorgestelde ontwerpen en het project. Deze onverwachte betekenisgeving maakt het hun haast onmogelijk om de procedure, criteria en wegingsfactoren vooraf aan te kondigen (zoals vereist is in de aanbestedingswetgeving). In dit opzicht botst de rationaliteit van de wettelijke voorschriften met de psychologische rationaliteit van de besluitvorming.[p. 33]

Ik zie het probleem mede veroorzaakt door opdracht voor-te-veel-tegelijk te willen geven. Voor zover ik de Aanbestedingswet ken, zie o.a. enkele aantekeningen tussen de [nrs 77.21 en 77.58](#), is veel méér mogelijk dat overijverige overheidsinkopers – willen doen – geloven. Voor zover ik Volker begrijp stelt zij

vijf iteratieve sensemakingstappen [voor o]m tot een besluit te komen over de meest geschikte architect[, p. 33 waarbij] besluitvormers [verschil moeten maken [...] tussen het selecteren van de juist oplossing voor hun ontwerpvrage (competitietraditie) en het kiezen van de juiste partner waarmee zij op zoek gaan naar de juiste oplossing (aanbestedingstraditie0.[p. 34]

Zoals zij die "stappen" vervolgens beschrijft, wekt op mij de indruk dat de "besluitvormers" ze zònder ontwerpers zetten, althans zònder enige opdracht aan enige ontwerper. Het lijkt mij sterk dat het op manier lukt. Zo nee, dan is het probleem dat volgens Volker bestaat nog steeds niet opgelost en blijven

er verschillende tegenstrijdigheden in het aanbestedingsproces voor architectuurdiensten zitten.[p. 37]

De nota bene onontkoombare opgave is èn blijft de omgang met onzekerheid. Die verdicht zich als het ware tot onzekerheid over het resultaat van samenwerking en zo door tot onzekerheid over de deskundige kwaliteit van wie daarvoor een opdracht verstrekt moet krijgen. Daartegen helpt uitstel van opdracht niet, integendeel. De cascade van onzekerheden resp. wat bevordert om er desondanks, zeg maar, doorheen te handelen verschilt structureel m.i. niet van wat iemand doormaakt die 'besluit' een bezoek aan de huisarts te brengen. Wie abusievelijk het perspectief van beheerrisico's benut voor duiding van een veranderopgave, komt gauw tot de verlammende conclusie dat

de onzekerheid die gepaard gaat met het besluitvormingsproces negatief door[werkt]
in de transparantie van het proces en de gelijke behandeling van kandidaten.[p. 37]

We houden onszelf echter voor de gek, indien we van “transparantie” verwachten dat het vertrouwen bevordert. Het klopt, dat

[h]et gebruik van intuïtie en gevoel [...] de gelijke behandeling [kan] schaden.[p. 37]

Handhaving van het beheerperspectief voor opgaven waarvoor het pertinent òngeschikt is, te weten voor veranderopgaven, leidt via ontkenning van het belang van vertrouwen stellig tot evident òngelijke behandeling. Wat daardoor immers gaat tellen, zijn ontwerpmatig diskwalificerende eisen die kortzichtig ontleend aan beheeropgaven voor kwalificerende eisen moeten doorgaan. Averechtse pogingen om “gelijke behandeling” voor ontwerp opdrachten te bevorderen leiden voorspelbaar tot verkeerde behandeling. Dat kan de bedoeling niet zijn. Dat kan niet blijven bij de verzuchting van

[a]l met al een complex geheel aan invloedfactoren.[p. 37]

Er kan meteen veel gewonnen zijn met erkenning dat ontwerp anders is, en daarom andere verhoudingen vergt. Daar komt Volker met gezond verstand ook op uit:

Ik denk dat het selecteren van een dienstverlener in een specifieke, maar voor de opdrachtgever onbekende sector (zoals de architectuur) begint bij een persoonlijk gesprek.[p. 37]

Nogmaals, vertrouwen.

81.64

Zoals ruim een week geleden afgesproken heb ik een eerste concepttekst samengesteld voor een opstel(letje) over wat jij eerder apart als metaprogrammering beschreef. Als we de definitieve versie op de website plaatsen, kunnen we er naar gaan verwijzen.

Jouw tekst vind je enigszins bewerkt terug als vijfde en laatste paragraaf. Ik laat er vier paragrafen aan voorafgaan, zodat de lezer – toegegeven, met mijzelf uiteraard weer voorop :-) – die vijfde paragraaf niet precies hoeft te begrijpen. Dat lukt toch niet, maar z/hij moet wel het gevoel krijgen dat het klopt, sterker nog, dat het zo moet. Dankzij vergelijkingen met wat de meeste mensen vertrouwd moet voorkomen, hoop ik in elk geval het gevolgde modulariteitsbeginsel duidelijk genoeg te maken. Tja, waarom zou het dan niet óók voor de opzet van programmatuur geldig zijn?

Ik maak onderscheid tussen modulariteit van de eerste en tweede orde om te suggereren wat KnitITs kenmerkt. En als het zo uitkomt, kunnen we zgn architecten erop wijzen dat zij blijkbaar nog modulariteit van de eerste orde bedoelen. Tja, met die eis lopen ze dus nogal achter ... Nee, ik verwacht niet dat wij iemand anders kunnen overtuigen, maar hebben wij in elk geval voor onszelf de moeite van serieuze voorlichting genomen.

Ik herhaal dat het met de bijlage om slechts een vroege probeerversie gaat.

81.65

Om de bedoeling van Ernst R. Sandvoss met **Sokrates und Nietzsche** (E.J. Brill, 1966) te duiden kwam ik vrij snel op de term apologeet, bijvoorbeeld door zijn opmerking dat zijn

Kritik sich richtet gegen Nietzsche als Vermittler einer atheistischen Ideologie[. p. 18]

Vervolgens heb ik dat lemma opgeslagen. Klopt, volgens **Van Dale** is een apologet een “verdediger van de leer en de moraal van het christendom.” Maar gaandeweg meende ik te herkennen dat Sandvoss algemener vóór een zedenleer pleit waarvoor hij – de gedragingen van – Socrates ten voorbeeld stelt. En Socrates associeert hij met Christus, vandaar.

Wat zedenleer betreft verschil ik eigenlijk met Sandvoss slechts van opvatting over de

Voraussetzungen, unter denen menschliches Denken und Tun sinnvoll ist und bleibt:
Die Bindung an eine göttliche Instanz, der der Mensch verantwortlich ist.[p. 19]

Of misschien zelfs ook dáárover niet. Het hangt er immers maar vanaf, welk godsbegrip geldt. Ik zou zeggen, erkenning van het leven in betrekkingen. Daarvoor moeten ‘we’ inderdaad omvattende éénheid veronderstellen. Nee, ik beweer niet dat het mij lukt er consequent naar te leven. Zo vraagt Sandvoss retorisch,

[w]as ist das Heilsame, Gesunde und Lebensförderende an der Lebensart und Denkweise des Sokrates?[p. 96]

Antwoord:

Das Mass in allem und jedem.[p. 96] Der nach diesen Grundsätzen lebende Einzelne wird sich auch als Glied der Gemeinschaft bewähren. Da er seine Grenzen erkannt hat, kann er aktiv Verantwortung für das Ganze mittragen.[p. 127]

Dat is inderdaad niet zo eenvoudig mede omdat iemand op die manier weinig waardering oogst, zoals ook weer het voorbeeld van Socrates toont. Sandvoss:

Sokrates hat seine Zeitgenossen [...] durch seine Nüchternheit fasziniert. Er muss auch sonst ernüchternd auf sie gewirkt haben. An seiner Gegenwart zerbrach die “Macht des Wahns”, der Selbstvergessenheit, der Illusion. Deshalb hassten [...] ihn alle Illusionisten[. ...] Den [...] beseitigten sie als ärgsten Feind der Gesellschaft.[p. 122]

Aan de hand van diens mateloze kritiek op Socrates wil Sandvoss schetsen

wer Nietzsche wirklich war und was er tatsächlich anrichtete.[p. 139]

Dat beeld overtuigt en valt, eh, nogal ongunstig uit voor Friedrich Nietzsche (1844-1900):

D[urch] de[n] individualistische **Grundzug**, der Wille zur Selbstbehauptung, zu der jedes Mittel recht erscheint, [...] wird [...] bei Nietzsche letzten Endes die Selbstvernichtung [...] zum Selbstzweck[. ... Die] Tendenz [ist] im Prinzip krankhaft, menschenfeindlich, denn sie verhinder[t] die Verbindlichkeit in Begriffen und Werten, paralysieren auf diese Weise das gesamt menschliche Orientierungsvermögen und konzentrieren den Selbsterhaltungstrieb auf scheinbare, illusionistische Zwecke.[p. 117]

Dat is een maatschappelijk probleem, over populisme e.d. gesproken, waarop Sandvoss dus terecht wijst, zodra – zo iemand als – Nietzsche daarmee andere mensen aansteekt:

Da Nietzsche von vornherein auf Begründungen oder Beweise für seine Thesen verzichtet und doch den Anspruch absoluter Gültigkeit seiner Wahrheiten erhebt, während er gleichzeitig jede Möglichkeit verbindlicher Aussagen bestreitet, da er ferner den permanenten Widerspruch mit sich selbst, in den er auf diese Weise gerät, in einer Art Apotheose des Widerspruchs sanktioniert und da er schliesslich seine ‘Mission’ und sein ersten Prinzipien metaphysisch begründet, ohne dieses Recht irgendeinem anderen Denker zuzugestehen, erweist er sich nicht als Philosoph, den

es auf Verbindlichkeit, Allgemeingültigkeit und Wahrheit seiner Aussagen ankommt, sondern als Ideologe, als Vertreter und Anwalt einer gesellschaftlichen Kaste, die ihre Meinungen und Ansprüche ohne Rücksicht auf Wahrheit und Gerechtigkeit, nötigenfalls mit Gewalt durchzusetzen wünscht.[p. 73]

Het is volhouden, zo'n Duitse zin, maar de waarschuwing tegen demagogie blijft helaas onheilspellend relevant. Wat Sandvoss – uitgebreid – uit Nietzsches werk aanhaalt, maakt op mij de indruk van dictatoriale propaganda. Nietzsche probeert de redelijke evenwichtigheid van Socrates met ziekelijke onredelijkheid onderuit te halen. Dat werkt kennelijk. Ofwel,

[d]as **Tabu**, – denn es ist ein Tabu und sonst nichts, – vor Nietzsches Person und der tragischen Ideologie muss endgültig fallen.[p. 139]

Dat lijkt 'ons' dus nog niet gelukt, want als het aan Nietzsche niet meer is, schenken veel mensen hun ressentimentsgeloof gretig aan iemand anders. De actualiteit van Socrates – en volgens Sandvoss eveneens van Christus – is natuurlijk de boodschap, dat 'we' op die manier nooit verder komen, integendeel. Socrates wordt weliswaar een filosoof genoemd, en zeker terecht, maar zelf was hij m.i. stellig van oordeel zich vooral 'slechts' gewoon als mens te gedragen. Van wat hij gewoon vond, maken wij hoogdravend meteen verantwoord, maw alsof het iets ongewoons was en is. Zo kenschetst Sandvoss, stellig naar het beeld van Socrates, m.i. vooral een evenwichtig(er) mens:

Ob jemand ein Philosoph ist, zeigt sich weniger darin, welche Meinung er für wahr hält, welche Methode er bevorzugt, zu welchen Ergebnissen er kommt, nicht einmal in der vielberufenen Sachlichkeit, sondern viel eher darin, wie er seine Gegner behandelt, ob er sie zu Wort kommen lässt, das Ansehen ihrer Person respektiert und sich der Grenzen seines eigenen Standpunktes bewusst ist.[p. 6]

Aan dat beeld, wil Sandvoss maar zeggen, beantwoordt Nietzsche pertinent niet.

81.66

Iemand die iets domweg weigert te begrijpen, valt daarvan nooit redelijkerwijs te overtuigen zolang z/hij dat onbegrip comfortabel denkt (?) te kunnen volhouden. Het is zinloos om zelfs maar te proberen daarin verandering te brengen. [Praktische programmatuurmodulariteit door metaprogrammering](#) met toelichting op de programmatuuropzet van KnitbITs en bijgevolg van de informatieronde is daarom ook niet geschreven voor zgn (it-)architecten die klakkeloos en volstrekt abusievelijk beweren dat het KnitbITs aan (micro)services ontbreekt.

Mijn verzoek is of jullie die korte tekst zorgvuldig willen lezen. Over vooringenomenheid met nagenoeg onwrikbaar begrip van dien gesproken, :-) jullie zijn er immers allang van overtuigd dat KnitbITs wèl werkt. Genoemde tekst geeft aan wat er qua programmatuuropzet vooralsnog principieel baanbrekend aan is. Prima, (micro)services, maar modulariteit kan voor digitale informatieverwerking van een nog, zeg maar, hogere orde zijn. Zo kent KnitbITs een modulariteitsbeginsel van de tweede orde. Wie niet verder wil kijken, en het daardoor ook niet kan, dan eersteordemodulariteit, heeft op voorhand een afwijzend oordeel (terwijl zo'n opzet wel beschouwd juist nog véél en véél beter is).

Ik herinner jullie er nog even aan dat we voor programmatuur volgens destijds a.s. hoofd Beveiliging maar eens moesten kijken, dat was eind vorig jaar, naar Normalized Systems Theory. Volgens het onderscheid tussen eerste- en tweedeordemodulariteit valt NST te duiden als hulpmiddel om de onvermijdelijk alsmaar

uitdijende verzameling modulen/(micro)services volgens eerste-ordemodulariteit nog enigszins beheersbaar te houden. Naarmate de schaal van digitaal gefaciliteerd informatieverkeer toeneemt, is ook – zoiets als – NST echter steeds minder een oplossing. Het moet kwalitatief anders, en dat is precies wat volgens modulariteit van de tweede orde haalbaar is. En het werkt.

Wie inziet dat het met, zoals Martijn Houtman het noemt, metaprogrammering om een algemeen geldige annex bruikbare opzet gaat, zet er prompt stelselmatig op en mee in. Zover zijn zgn (it-)architecten niet. Zolang ze exclusieve hindermacht gegund is, komt helaas niemand eraan toe.

81.67

Inmiddels zijn twee fasen doorlopen om met inzet van de informatieronde de kwaliteit van autorisatiebeheer op orde te krijgen. De werkzaamheden door Information Dynamics tijdens beide fasen zijn deels anders verricht dan gepland. Wat de eerste fase betreft komt doordat meteen de eerste overzichtsrapportages opgesteld (diensten) met informatie uit verschillende autorisatiebestanden wezen op achterstallig beheer van aanzienlijke omvang. Gelet op afbreukrisico werd voor het vervolg van de eerste fase de koers onmiddellijk verlegd naar opschoning van de resp. autorisatiebestanden in hun dankzij de informatieronde (Metapatroon, KnitBITs) gevestigde samenhang. De tweede fase bleef beperkt tot opschoning van toeschrijving van (gebruikers)accounts aan personen, vooral omdat afschriften van autorisatiebestanden onverhoopt in vaak – onvoorspelbaar – wisselende opmaak en samenstelling aangeleverd bleven worden; handmatige ‘correctie’ en ‘uitlijning’ voor bruikbare aansluiting op de informatieronde kostte veel extra tijd.

Hoewel bedoelde opschoning inmiddels ver is gevorderd mede omdat de werkzaamheden door functionele beheerders zich gericht laten coördineren resulterend in hun opbouwende samenwerking, is zij nog niet voltooid. Opschoning moet daarom nog voortgezet worden, met voorrang gericht op eenduidige bepaling van account-persoonverhoudingen. Dat vormt immers de basis voor beheerkwaliteit van welke autorisatievoorziening dan ook. Het voorstel luidt om ook de derde fase daaraan te besteden.

Hetzelfde geldt voor een stelselmatige(r) beheervoorziening. Eenmaal opgeschoonde autorisatiebestanden moeten met autorisatiebeheer vervolgens uiteraard zo ‘schoon’ mogelijk blijven. Anders is de moeite gauw helemaal voor niets geweest en zijn de risico’s wederom vergaand onbeheersbaar. Er is tijdens de tweede fase weliswaar een belangrijke aanzet voor gegeven, maar tevens zo’n beheervoorziening is dus nog niet af. Uitgaande van de nu eenmaal verspreide autorisatiebestanden is de informatieronde overigens ook daarvoor het hulpmiddel bij uitstek.

In dit verband past de opmerking dat gebruik van de informatieronde, en zeker als het autorisatiebeheer betreft, op zijn beurt onderhevig moet zijn aan adequate autorisatievoorziening (en aldus eveneens valt onder autorisatiebeheer). Na aanvraag heeft Information Dynamics daarvoor een offerte dd. 19 mei 2021 ingediend, onderwerp **Informatieronde (autorisatie, logging en beveiliging)**; dienovereenkomstige opdracht is echter nog niet verstrekt.

De ervaringen opgedaan tijdens de eerste en tweede fase hebben erkenning van onmiskenbare prioriteit(en) opgeleverd. Nogmaals, opschoning en stelselmatige(r) gereedschap voor autorisatiebeheer. Het voorstel luidt hier daarom om met de derde fase te mikken op voltooiing van opschoning en op het leggen van een solide basis

voor de beheervoorziening.

Eventueel voor werkzaamheden/dienstverlening door Information Dynamics resterende tijd onder de noemer van de derde fase kan volgens voortschrijdend inzicht worden besteed aan andere aspecten van stelselmatig autorisatiebeheer. Volgens het huidige inzicht komt daarvoor de mogelijkheid in aanmerking om per persoon niet alleen (gebruikers)accounts te tonen, maar overzicht uit te breiden door per account te laten zien welke rol(len) c.q. hoedanigheden ermee gefaciliteerd is (zijn). Voorts vergt stelselmatig bereik van informatieverkeer een dienovereenkomstig stelselmatige dekking van hoedanigheden, opdat voor dat bereik eenduidige ‘aanknopingspunten’ zijn geborgd voor bevoegdhedenbepaling (autorisatie) van gebruikers. Daarvoor stelt Information Dynamics het zgn hoedanighedenplatform als proefopstelling beschikbaar; de Rechtspraakorganisatie doet samen met (Bureau) Forum Standaardisatie een verkenning. Het verdient aanbeveling om óók reeds tijdens de derde fase met de opzet van de voorziening voor autorisatiebeheer zoveel mogelijk rekening ermee te houden, dat tzt zo’n platform integraal onderdeel van en zelfs zoiets als basisregister voor inherent stelselmatig autorisatiebeheer moet zijn.

81.68

Uiteraard gaat Denis Diderot (1713-1784) voor opvattingen van de personen voor het in gespreksvorm geschreven drieluik **De droom van d’Alembert** (Boom, 1980, oorspronkelijk Frans 1769) uit van thans allang geldt als wetenschappelijk achterhaald. Tegelijk mikt hij natuurwetenschappelijk annex filosofisch in menig principieel opzicht echter behoorlijk raak. Zo meen ik te herkennen dat mijn tekenopvatting, :-) te weten dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, met zoveel woorden reeds door Diderot is opgemerkt:

De oorsprong van de op afspraak berustende klanken moet worden gezocht in de behoefte, en de nabijheid van andere dieren.[p. 43]

Hoedo, taal(gebruik) tot mensen beperken! Waar Diderot “dier” stelt, heb ik het óók algemeen bedoeld over subject. Hij vervolgt, dat

[h]et instrument van gewaarwording, met andere woorden het dier, heeft ervaren dat bij het uitstoten van een bepaalde klank een bepaald gevolg buiten hem w[o]rd[t] teweegebracht – andere, op hem lijkende ontvankelijke instrumenten of wel dieren kwamen dichterbij, liepen weg, wilden iets van hem, boden zich aan, brachten hem verwondingen toe, likten het – en in zijn geheugen en dat van de andere dieren is er een verband gelegd tussen die gevolgen en het uitstoten van klanken.[p. 43]

En Diderots idee van variëteit doet uitgesproken (post)modern aan:

Omdat alles in de natuur samenhangt, [schept] iemand die een nieuw verschijnsel veronderstelt of een ogenblik uit het verleden terugroept [...] daarmee een nieuwe wereld[. pp. 36-37] Niets is nauwkeurig afgebakend in de natuur... [p. 63]

Zo kwam ik op de aanname van nul-identiteit, want ook m.i. geldt dat

niets behoort tot het wezen van een afzonderlijk iets... [p. 63] Dit onafgebroken, onveranderlijke verband van alle indrukken met het gemeenschappelijke uitgangspunt bepaalt de eenheid van het dier.[p. 75] Al deze hoedanigheden zijn niets anders dan gevolgen van de verhouding tussen het beginpunt van de bundel en zijn vertakkingen.[p. 92]

Dus resp. voorts vind ik zijn boek(je) onverminderd actueel en zelfs vooruitstrevend wat – oproep tot – evenwichtige(r) maatschappelijke verhoudingen aangaat. Door mij

enigszins bewerkt spreekt de volgende tekstpassage vóór wat ik subjectief situationisme noem,

[w]ant [voor elk subject] is er in alle [...] problemen wel een voor en een tegen te vinden. De balans is dus nooit [duurzaam] in evenwicht, maar zal [voor en door het desbetreffende subject] altijd doorslaan naar die kant die [het desbetreffende subject in en voor de desbetreffende situatie] het meest waarschijnlijk acht [...]. [pp. 45-46]
O[n]ze ware overtuiging [is daarom] niet die [...] waarin wij nooit hebben gewankeld, maar die waarop wij keer op keer zijn teruggekomen. [p. 46]

Treffend is en blijft de waarschuwing

tegen de drogreden van de ééndagsvlieg[, ofwel d]e redenering van een vergankelijk wezen dat gelooft in de onvergankelijkheid der dingen. [p. 59]

Dat leidt maar tot schadelijke veronachtzaming van verhoudingen.

81.69

Neem een onderwerp: x.

Verder, neem twee subjecten, A en B, die voor x hun gedragingen afstemmen.

Met elke gedraging kan elk van beide subjecten aan het andere subject ermee iets verstrekken en/of ontvangen.

Over en weer kan bedoeling met verstrekken kan zorgelijk en/of zakelijk zijn, zoals de verwachting met ontvangen over en weer zorgelijk en/of zakelijk kan zijn.

Toegegeven, de aannames leveren een ruw schema op. Maar volgens mij valt er alweer veel preciezer dan tot dusver gebruikelijk mee te analyseren, waarom voorwaarden die aan verhoudingen als het ware opgelegd worden vaak averechtse gevolgen hebben.

Ik moet uiteraard nog wel, als is het eveneens maar ruwweg, aangeven wat ik zoal versta onder zorg resp. zaak. Kenmerkend voor zorg vanuit ontvangend perspectief vind ik hier vooral dat het ene subject – nog – niet deskundig genoeg is om te bepalen welke gedragingen door hemzèlf (lees ook: haarzèlf) optimaal in zijn verantwoorde belang zijn; daarvoor heeft z/hij dus advies van een ander subject nodig, een zgn professional.

Het is inderdaad maar de vraag of het ene subject als potentiële ontvanger de zorgbehoefte beseft en bereid is zich ernaar te gedragen. Ook kan een louter zakelijk ingesteld subject zich ten onrechte als zorgverlener voordoen.

Vanuit ontvangend perspectief geldt een onderwerp voor een subject dan als zakelijk vanaf het ogenblik dat z/hij meent in voldoende mate te kunnen aangeven wat-ervoor-nodig-is om het als probleem opgelost te krijgen.

Het getoonde schema is blanco. Kies een onderwerp voor gedragingenafstemming en markeer op verschillende manieren vlakgedeelten die maar ùw oordeel treffend zijn om de verhouding te schetsen zoals die 1. is resp. 2. evenwichtiger zou moeten zijn. Het gaat er uiteraard om eventuele tegenstrijdigheden te helpen veranderen in elkaar versterkende aandelen in verhouding.

Natuurlijk werkt o.a. een zakelijke bejegening van een zorgverlener niet.

Tja, zoals de Aanbestedingswet door aanbestedende (overheids)diensten doorgaans wordt opgevat, geldt het onderwerp (x) alom zakelijk. Dat is echter vaak, eh, voorzichtig uitgedrukt, niet realistisch. Want met voorrang kan de zgn opdrachtgever zorg behoeven. Door strikt zakelijke ipv voldoende zorgelijke overwegingen te laten overheersen voor de keuze van de zgn opdrachtnemer blijft wèrkelijk benodigde zorg uit.

Nota bene, de Wet zèlf biedt wel degelijk mogelijkheden voor “nadere criteria” met in artikel 2.115, lid 2, tevens een opsomming die met zoveel woorden niet (!) als volledig geldt. Sub g geeft alvast uitdrukking aan erkenning, dat “de kwaliteit van [...] personeel een aanzienlijke invloed kan hebben op het niveau van de uitvoering van de opdracht.” Maar dat is helaas nog steeds te eenzijdig beperkt. Wat vaak moet tellen, is de kwaliteit van de verhouding (en daarvoor bestaat wisselwerking met resp. kwaliteit van opdrachtgever en – nemer).

81.70

Ik moet er kennelijk niet te veel tegelijk van willen begrijpen. Weliswaar merk ik in een aanhangsel in **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001) op, dat

I have already learned that philosopher J. Dewey (1859-1952) placed the concept of situation at the root of his logic as a general theory of inquiry[, p. 265]

maar tot werkelijk grondige bestudering van – iets van – Dewey’s werk heb ik mij nog steeds niet gezet. Vrijwel meteen na voltooiing van **Metapattern** kocht ik o.a. een exemplaar van zijn **Logic, The Theory of Inquiry** (Holt, Rinehart and Winston, 1960, oorspronkelijk 1938). Vervolgens heb ik het ook helemaal gelezen, maar véél te vluchtig.

Onlangs heb ik het nòg maar eens het opgeslagen. Ik meen er verstandiger aan te doen mij vooralsnog te beperken tot wat er op de eerste tweeënehalve pagina staat. Het hele boek telt ruim vijfhonderd pagina’s ...

De titel van dat – eerste – hoofdstuk luidt

The Problem of Logical Subject-matter.

Wellicht begrijp ik Dewey zelfs meteen verkeerd, maar voor het onderscheid dat hij aanvankelijk aangeeft, vind ik de termen onderwerp en methode passend. Wat ik methode noem, verklaart Dewey als

proximate subject-matter[, i.e.,] the domain of the relations of propositions[. ...] No one doubts that the relations expressed by such words as **is, is-not, if-then, only (none but), and, or, some-all**, belong to the subject-matter of logic in a way so distinctive as to mark off a special field.[p. 1]

Zoals hij ‘met zoveel woorden’ met zijn terminologie suggereert, kent

[c]ontemporary logical theory [... also i]ts ultimate subject-matter[. ... While t]here is general agreement as to its proximate subject-matter[, ... i]ts ultimate subject-matter, on the other hand, is involved in controversies which show little signs of abating.[p. 1]

Over wat als onderwerp in aanmerking komt, bestaat inderdaad allerlei onenigheid. Die wil Dewey m.i. terecht niet veronachtzamen. Integendeel,

the more developed th[e] field [of proximate subject-matter] becomes, the more pressing is the question as to what it is all about.[p. 1]

Wat mij betreft is het zelfs principieel de vraag, ik geef meteen maar toe, een retorische, of – ontwikkeling van – een methode wel l0s van een onderwerp kan gelden. Ik vind dus van niet. Mij verbaast het oordeel van Dewey niet, dat

it is not true that there is complete agreement in the more limited field [of the proximate subject-matter of logical theory].[p. 1]

Hij drukt zich – omdat hij nog maar net aan zijn betoog begint? – voorzichtig uit met de vervolgpmerking, dat

there is a possibility [...] that the uncertainty and diversity that exists in the limited field is a reflection of the unsettled state of opinion about ultimate subject-matter.[pp. 1-2]

Mijn idee is dat een gemaakt onderscheid een passende veronderstelling over betrekking t0ssen als onderscheiden 'delen' vergt. Ik zie geen reden, dat – het onderscheid tussen – methode en onderwerp daarop een uitzondering vormt, integendeel. Aldus is wederzijdse begripsbepaling aan de orde. Als onderwerp kan redelijkerwijs gelden waaruit met een bepaalde methode ... wijs uit valt te worden. En omgekeerd kan er zinvol van een methode worden gesproken zoals begrensd verondersteld door een bepaald onderwerp.

Ik krijg de indruk dat Dewey reeds dergelijke wisselwerking aanneemt:

[A]s regards ultimate subject-matter, logic is a branch of philosophic theory; so that different views of its subject-matter are expressions of different ultimate philosophies, while logical conclusions are used in turn to support the underlying philosophies.[p. 2]

Er is redelijkerwijs nu eenmaal geen ontkomen aan tautologie, dwz dat de gevolgtrekking, het woord zegt het al, ... v0lgt uit veronderstellingen. Klopt,

it affects unfavorably the autonomy of logical theory[, p. 2]

althans, naar mijn idee, de 0nafhankelijke status van methode die aldus kritiekloos voor geldig gehouden wordt voor willekeurig w0lk onderwerp.

Maar in hoeverre duid ik [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern) dan als methode? In de zin van wat Dewey – aanvankelijk – tot logische theorie lijkt te rekenen, is Metapatroon inderdaad g0een methode. Ik beschouw het w0l als methode om onderwerpen in samenhang redelijk eenduidig te ordenen. Daarbij acht ik het voornaamste criterium van eenduidigheid, dat 0lk onderwerp is 'voorzien' van een bijbehorende methode, en dus 0mgekeerd. Indien een verbijzonderd onderwerp methodisch nog onbeslisbaar is, moet de onderwerpsverbijzondering kennelijk nog worden voortgezet. Wanneer zulke onbeslisbaarheid aanhoudt, verdient het aanbeveling om de verbijzondering vanaf een als omvattender aangeduid onderwerp verbijzondering met 0ndere nadere onderwerpen te proberen. Zo zijn er meerdere vuistregels voor modelleren met Metapatroon.

Uitgaande van wat – ik aanneem dat – Dewey verstaat onder "proximate subject-matter of logical theory" – en wat ik dan methode noem – biedt Metapatroon zoiets als een metamethode. Wat is het veronderstelde ... meta-onderwerp? Dat is wat mij betreft de werkelijkheid om gedragsmatig relevant onderscheid 'in' te maken. Dat veronderstelt tevens een subject dat zich ... gedraagt en daarvoor zulk onderscheid maakt. En dat veronderstelt, een aanname die ik ontleen aan Charles Peirce (1839-

1914), teken (Engels: sign) als bemiddelende factor. Als grondslag voor Metapatroon heb ik Peirce's triadische basisschema uitgebreid tot semiotische triade, zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (2002).

Dat Dewey ... onderscheidt tussen methode en metamethode, kan ik op de eerste tweeënehalve pagina van **Logic, The Theory of Inquiry** nog niet herkennen. Hij wijst weliswaar op verschillende onderwerpduidingen, maar laat het eventuele verband ertussen in het midden. Intussen betreurt hij volkomen terecht, dat

writers on logic do not express their philosophic prepossessions[. pp. 2-3]

Volgens mij bedoelt hij vooral, dat schrijvers over logica zich tot logische methode beperken. Die geschriften schieten naar zijn menig, mee eens, tekort, omdat

analysis discloses a connection [p. 3]

tussen methode en onderwerp. Dewey vindt daarentegen erkenning van verband ertussen noodzakelijk, wat hem leidt tot zijn boek als

endeavor to deal with proximate subject-matter in terms of a theory concerning the ultimate subject-matter of logic.[p. 3]

Nu ben ik – opnieuw – pas op pagina drie, en wie weet wat Dewey verder allemaal schrijft, maar het klinkt alsof Dewey een vèrder onderwerp gekozen heeft, en géén meta-onderwerp. Hij is zich wèl van de betrekkelijkheid van onderwerpkeuze bewust. Zoiets als absolute geldigheid van methode en daarvan stilzwijgend uitgaand monopolie van onderwerpkeuze getuigen veeleer van kortzichtigheid, zo maak ik uit zijn woorden op, want

it is foolish to say that logic **must** be about this or that.[p. 3]

Daar ben ik het wederom volstrekt mee eens. Wordt vervolgd?

81.71

In de vroege ochtend ná de dag dat **aantekening 81.70** schreef, loop ik langs mijn werktafel. Met de titel naar boven ligt daar nog het exemplaar van **Logic, The Theory of Inquiry**. Ik meen ineens pas te begrijpen wat Dewey bedoelt. Ik gaf al aan, dat onder de noemer van logica – volgens mij – Dewey onderwerp en methode ònlosmakelijk verweven acht. Mee eens. Hij stelt daarom – volgens mij – vast, dat allerlei logische theorieën – mogelijk – zijn. Mee eens. Kenmerkend voor een bepaalde theorie is dan wat aldus onderling samenhangend geldt als onderwerp resp. methode. Mee eens.

Blijkbaar 'las' ik de titel voor het eerst volgens deze aannames. Ik meende te herkennen dat Dewey geen boek over dè logica wil schrijven, maar over een logica zoals er gelet op onderwerp-methodeconfiguraties zoveel logische theorieën – kunnen – zijn. Met de ondertitel geeft hij aan wàt hij kiest als-onderwerp-vàn resp. als-methode-vóór zo'n logische theorie.

Dat is dus "inquiry."

Voordat ik kan pretenderen enigszins te begrijpen wat Dewey verstaat onder "inquiry," en al helemaal voordat ik met voldoende vertrouwen een Nederlandse term ervoor kan voorstellen, moet ik stellig genoemd boek volledig èn grondig hebben bestudeerd. Ik weet niet of dat er nog van komt. Maar begripsvorming 'vertrekt' onvermijdelijk vanuit ... begrip. Het is een kwestie van eventuele verandering(en), zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor mijn illustratie van zulke dynamiek.

Ofwel, wat denk ik nù dat Dewey met "inquiry" bedoelt? Een woordenboek stelt als

Nederlandse term voor: onderzoek. Maar zoals de enneade o.a. inhoudt, is onderzoek natuurlijk geen doel op zichzelf. Het dient gedragsbepaling. Doordat ik uitga van wat "inquiry" – wat mij betreft – betekent, heeft eventuele verdere bestudering van **Logic, The Theory of Inquiry** nota bene onvermijdelijk vooral het karakter van een toets of Dewey er eerder die betekenis óók aan geeft. (Pas) nadat ik van oordeel ben, dat 'zijn' betekenis anders is, ben ik in staat om verschil(len) te duiden. En per saldo kan ik wat – ik meen dat – hij bedoelt nooit ... anders uitdrukken dan volgens mijn referentiekader. Indien ik gaandeweg – wat ik begrijp als – zijn referentiekader overgenomen heb, resulteert ... géén verschil. Over gedragsbepaling wil ik nog kwijt dat er m.i. géén ontkomen aan is. Daarom beschouw ik een theorie van gedragsbepaling – zoals ik die enneadisch vormde – als, vooruit, metalogica. Komt Dewey tòch ook uit op zijn "theory of inquiry" als zo'n overkoepelende theorie? Ik leg dat exemplaar voorlopig maar wèg (want ik heb nog méér te doen).

81.72

Zachtjes uitgedrukt kost het nogal wat moeite om verbeteringen te realiseren, om van zelfs maar aanzet tot vernieuwingen nog maar te zwijgen. Ligt dat soms aan òns? Komen wij met elkaar (!) domweg met slechte voorstellen die dus terecht worden geblokkeerd? Ofwel, zijn wijzelf op z'n minst ònderdeel van het stagnatieprobleem?

Ik blijf er analyses aan wijden. Tja, hoe meer ik blokkades meen te begrijpen, des te moeilijker komt het mij voor ze te doorbreken of, uiteraard beter nog, ontwijken. Waarom ga ik dan dóór met begripspogingen? Dat kan in elk geval helpen om nodeloze tot zelfs averechtse moeite te vermijden. Wat we praktisch niet kùnnen beïnvloeden, moeten we immers maar laten.

Hmm, voorzover ik weet heeft er nog nooit iemand serieus naar zo'n voorstel gekeken. Dat hoeft ook niet, zolang het, eh, instituut van besluitvormers met hun adviseurs ermee instemt en aldus laat dóórgaan in het mede op gunstige ervaringen met de voorstellers gebaseerde vertrouwen dat het – resultaat óók van vòlgende – uitvoering voordelig is. Dat gebeurt helaas echter niet.

Daarentegen ontwijken de leden van het besluitvormingsagglomeraat inhoudelijke beoordeling door de voorstellers te verplichten tot het betreden van wat feitelijk een doolhof is. Er hangt een bord boven de ingang. Daarop staat "Strategische IV-Governance" geschreven.

Dat doolhof heeft overigens ook wat spookhuisachtigs. De feitelijk ònbestuurde automatiseringsafdeling wijst evidente beheerverbeteringen àf met ontbrekende vernieuwing als argument. Daarbij is zeker dat 'ze' het voorstel nooit hebben bekeken, laat staan grondig. Voorts acht ik twijfel gewettigd over 'hun' automatiseringsdeskundigheid.

Desalniettemin hebben we afgelopen jaren enkele verbeteringen kunnen bereiken, ook voorbereidingen voor vernieuwing getroffen. Maar ik vrees dat ik niet overdrijf met de bewering, dat besluitvorming nooit volgens de ervoor ingerichte besturingsopzet is verlopen. Meestal hebben 'we' de benodigde werkzaamheden volgens voorstel alvast maar verricht. En gedeeltelijk heeft het inderdaad gewerkt, dat het resultaat leidde, achteraf dus en ertoe 'besloten' door een aldus enigszins in verlegenheid gebrachte leidinggevende functionaris, tot een opdracht (en, nee, nog steeds niemand die naar het desbetreffende voorstel keek).

Onlangs meen ik van jullie begrepen te hebben dat een extern adviesbureau de

“Strategische IV-Governance” aan een oordeel heeft onderworpen. Dat is gebeurd in opdracht van de organisatie die aan het oordeel onderhevig is. Van een onafhankelijk oordeel is daardoor geen sprake. Het adviesbureau heeft, als ik jullie goed begrijp, zijn kritiek inderdaad nogal veilig gericht op zgn innovatievermogen. Dat acht het bureau door de – inrichting van de – governance beperkt.

Het was een vergissing om het organiseren van vernieuwing als onderdeel van het organiseren van beheer te ... organiseren. Wie zich er maar enigszins in verdiept, er is ook literatuur genoeg over relevant onderzoek, weet dat vernieuwing slechts een reële kans maakt met een apàrt ervoor opgezet(te) organisatie(deel).

Jullie hebben eerder al voor zo'n, zeg maar, vernieuwingshoekje gepleit. Is het een idee om dat, oeps, voorstel te herhalen met verwijzing naar bedoeld evaluatierapport? De enige tot wie je m.i. dat voorstel kunt richten, is de functionaris op het hoogste niveau van de organisatie die exclusief vernieuwing in haar/zijn bestuursportefeuille heeft, herstel, wil hebben. Z/hij mag dus niet voor óók beheer verantwoordelijk zijn. Er moet expliciet worden afgewogen tussen – voorstellen voor – inspanningen voor beheer en vernieuwing.

Oh ja, met de informatierotonde valt beheer te verbeteren èn vernieuwing voor te bereiden. Omdat de beheerorganisatie er helaas niet(s) van wil weten, is inderdaad een vernieuwingsorganisatie nodig om verder te komen. Zolang we het voor die vernieuwingsorganisatie moeten hebben van, overdrachtelijk gesproken, ondergronds vooruitwerken en informele contacten voor besluitvorming blijft voortgang uiterst moeizaam, als het al lukt.

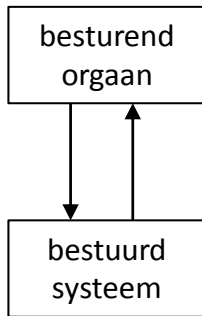
Het blijft hoe dan ook verstandig om het formele besluitvormingscircuit te vermijden zolang dat slechts beheersmatig gericht is (of, erger nog, op technische voorkeuren van medewerkers van de vooral daardoor alsmaar uitdijende ‘automatiseringsafdeling’).

Een verwante oorzaak van stagnatie betreft het beperkende kader, zelfs met wetgeving vastgelegd, voor de verhouding van een opdrachtgevende overheidsorganisatie met een opdrachtnemer. Ik heb geprobeerd een verruimd kader te schetsen, zie **aantekening 81.69**. Daardoor herinnerde ik me een column die ik ooit schreef. In [Opdrachtkunde](#) pleit ik inderdaad voor een relationele structuurschets (die ik nù dus pas opstelde).

81.73

Over optimalisering door modulariteit heb ik hier enkele aanvullende opmerkingen. Volgens de besturingstheorie die wordt toegeschreven aan A.C.J. de Leeuw, zie zijn oorspronkelijk in 1986 verschenen boek **Organisaties: Management, Analyse, Ontwerp en Verandering; een systeemvisie**, kan onderscheid gelden tussen een “bestuurd systeem” en het bijbehorende “besturend orgaan.” De minimale opstelling staat verderop geschetst.

Zo beschouwd zijn er ruwweg twee manieren om beheer te vereenvoudigen. De ene manier treft met voorrang maatregelen voor het bestuurd systeem. Zo mogelijk kan het bestuurd systeem van een – vèrdere – orde worden voorzien. Die werkt dan dóór in het besturend orgaan, klaar. De moraal: Kijk verder dan je neus lang is. Modulariteit van de eerste orde helpt óók – en vooral? – beheersmatig, omdat daardoor eenduidig(er) raakt wèlk bestuurd-systeemelement wàt ‘doet.’ Met op z'n wiskundigs uitgedrukt een machtsfactor (lees ook: exponentieel) is modulariteit van de tweede orde èxtra gunstig; het aantal bestuurd-systeemelementen blijft daardoor immers drastisch beperkt.

Met de andere manier van beheervereenvoudiging wordt slechts het besturend orgaan gewijzigd. Het is belangrijk om te beseffen, dat die manier pas aan bod mag komen wanneer er aan het bestuurd systeem – in elk geval vooralsnog – niets meer valt te vereenvoudigen. Desondanks is verandering van het besturend orgaan echter onverminderd populair. Die wijziging maakt het besturend orgaan ipv eenvoudiger echter onvermijdelijk alsmaar ingewikkelder. Daarvan is de zgn strategische iv-governance helaas een ‘mooi’ voorbeeld.

Van alles en nog wat kan als bestuurd systeem worden opgevat om het ervoor passende besturend orgaan op te zetten resp. in te richten. Dus ook de verzamelde voorzieningen onder de noemer van digitale technologieën. Dat heet dan vaak zoiets als it-landschap.

Op z'n Van der Leeuws onderscheiden helpt KnitBITs dankzij modulariteit van de tweede orde om dat zgn landschap dus zelfs zeer sterk te vereenvoudigen met als gevolg de mogelijkheid van een dienovereenkomstig sterk vereenvoudigd besturend orgaan ervoor. Daarmee mikt KnitBITs anders, nota bene principiëler, dan bijvoorbeeld Normalized Systems Theory. Want die theorie enz. laat de (wan)orde van het bestuurd systeem voor wat 'ie is; het idee is daarentegen om het besturend orgaan zodanig uit te rusten dat het beheer van het òngewijzigde bestuurd systeem minder moeite kost. Hoe vernuftig het bijbehorende gereedschap ook is bedacht en gemaakt, dat is en blijft uiteraard dweilen met de kraan open.

81.74

Ook deze aflevering staat weer vol met onhaalbare adviezen. :-) Ach, ze zijn ook maar gratis. Maar wie weet heeft ooit iemand er iets aan.